

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari

Autori:

Alberts Auziņš, Ieva Leimane, Astra Varika, Viktors Bobovičs

2024.gada novembrī

Ierobežojumi

Pētījums ir finansēts ar valsts atbalstu projekta Nr. 24-00-SOINZ03-000004 ietvaros, un tas turpina 2023.g. veikto pētījumu. Pētījumā ir analizētas notikušās pārmaiņas Taksonomijas regulējumā, ieskaitot tiesību aktu, politikas dokumentu un citu būtisku dokumentu projektos.

ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz Latvijas lauksaimniecības nozari ir veikts Taksonomijas regulējuma kontekstā, balstoties uz informāciju, kura iegūta no avotiem, kas bija pieejami līdz 15.11.2024. Šis apstāklis īpaši attiecas uz ES tiesību aktiem un tiesību aktu projektiem, jo Taksonomijas regulējums vēl ir tapšanas stadijā, piem., vairāki būtiski ES tiesību akti nav pieņemti, bet dažos gadījumos vēl notiek diskusijas par būtiskiem tiesību aktu nosacījumiem (piem., tehniskās pārbaudes kritērijiem). Atsevišķos gadījumos pētījuma autori ir izmantojuši arī informāciju, kas iegūta pēc 15.11.2024. Tomēr tas neizslēdz iespēju, ka informācijai, kas kļuvusi pieejama (zināma) pēc 15.11.2024., varētu būt būtiska ietekme uz šī pētījuma rezultātiem un secinājumiem.

Pētījumā Taksonomijas regulējums ir aplūkots saskaņā ar esošo Taksonomijas regulas (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852) darbības jomu – vides ziņā ilgtspējīgas saimnieciskās darbības. Pētījumā nav aplūkota potenciālā Taksonomijas regulējuma darbības jomas paplašināšana attiecībā uz sociālajiem mērķiem (sociālā taksonomija).

Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem (ESRS) pētījuma ietvaros ir analizēti topošie standarti MVU (gan biržā kotētiem, gan biržā nekotētiem). Primāri ir aplūkoti starpnozaru standarti un vides standarti, jo tie sasaucas ar pētītajiem vides ilgtspējas aspektiem Taksonomijas regulējuma kontekstā. Šī iemesla dēļ nav pētīti ESRS, kas saistīti ar sociālajiem aspektiem un pārvaldību.

Pētījumā ir vērtēta ietekme uz lauksaimniecību (NACE 2.0 kods A01) un pārtikas ražošanas sektoru (NACE 2.0 kods C10, neietverot C10.2). Pētījumā nav vērtēta ietekme uz zivju pārstrādi (NACE 2.0 kods C10.2), jo šī nozare nav saistīta ar lauksaimniecību, kā arī nav vērtēta ietekme uz dzērienu ražošanu (NACE 2.0 kods C11), jo šai nozarei nav būtiskas saistības ar lauksaimniecību kā stratēģiski svarīgu izejvielu avotu.

Pētījumā lietotā terminoloģija pamatā balstās uz ES tiesību aktu oficiālajos tulkojumos lietoto terminoloģiju. Jāatzīmē, ka Taksonomijas regulējums un ilgtspējas jautājumu regulējums kopumā ir samērā jauns un tajā trūkst stabilas terminoloģijas latviešu valodā. Tādēļ pētījumā ir lietoti arī autoru veiktie terminu tulkojumi no angļu valodas. Atsevišķos gadījumos autori ir atkāpušies no tiesību aktu projektos lietotajiem tulkojumiem, ja tie autoru ieskatā nav bijuši korekti vai termina būtībai atbilstoši. Tulkotiem terminiem iekavās ir norādīti angļiskie termini.

Saīsinājumi

ALTUM – attīstības finanšu institūcija “ALTUM” (AS “Attīstības finanšu institūcija Altum”)

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

AREI – Agroresursu un ekonomikas institūts

AS – akciju sabiedrība

BMR – Klimata pārejas etalonu regula (*Benchmark regulation*) jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2089

B2B – uzņēmumu darījumi ar uzņēmumiem jeb business biznesam (*business-to-business*)

CapEx – kapitālieguldījumi jeb investīciju (ieguldījumu) izdevumi (*capital expenditure*)

CapEx KPI – KPI, kas saistīts ar kapitālieguldījumiem

CO₂ – oglekļa dioksīds (ogļskābā gāze)

CO₂ ekv. – CO₂ ekvivalents

CRR – Kapitāla prasību regula (*Capital Requirements Regulation*) jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013

CRVA – Klimata riska un ievainojamības novērtējums (*Climate Risk and Vulnerability Assessment*)

CSDDD – direktīva par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju (*corporate sustainability due diligence*) jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/1760

CSRD – Direktīva par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu (*Corporate Sustainability Reporting Directive*) jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2022/2464

DA – deleģētais akts

DNSH – nerada būtisku kaitējumu (*do no significant harm*)

EFrag – Eiropas Finanšu pārskatu padomdevēja grupa (*European Financial Reporting Advisory Group*)

EK – Eiropas Komisija

ES – Eiropas Savienība

ESAO – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organisation for Economic Cooperation and Development*)

ESAP – Eiropas vienotais piekļuves punkts (*European single access point*)

ESBG – Eiropas krājbanku un banku mazumtirdzniecības banku pakalpojumu grupa¹ (*European Savings and Retail Banking Group*)

ESEF – Eiropas vienotais elektroniskais formāts (*European Single Electronic Format*)

ESG – vides, sociālie un pārvaldības (*environment, social, governance*) [kritēriji, ko izmanto, lai novērtētu uzņēmuma ilgtspēju un sociālo ietekmi]

ESRS – Eiropas Ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti (*European Sustainability Reporting Standards*)

EUR – eiro (*euro*)

¹ dēvēta arī par Eiropas krājbanku grupu

F&C KPI – KPI par pakalpojumiem, kas nav aizdevumi – maksas un komisijas naudas (KPIs on services other than lending – Fees and Commissions)

FinGuar KPI – zaļo aktīvu koeficients attiecībā uz sniegtajām finanšu garantijām (*green ratio for financial guarantees to financial and non-financial undertakings*)

FNA – Finanšu nozares asociācija

GAR – zaļo aktīvu attiecība (*green asset ratio*)

Grāmatvedības direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES

ha – hektārs

IIRC – Starpvalstu integrēto pārskatu padome (*International Integrated Reporting Council*)

iXBRL – saskaņota paplašināma komerciālo pārskatu valoda (*Inline eXtensible Business Reporting Language*) [cilvēklasāms un mašīnlasāms formāts]

km – kilometrs

KPI – galvenais(ie) snieguma rādītājs(i) (*key performance indicator(s)*)

LCA – dzīves cikla analīze (*Life Cycle Assessment*)

MK – Ministru kabinets

MS – Microsoft

MVU – mazie un vidējie uzņēmumi

N – slāpekļis

NACE 2.0 – Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā, 2. redakcija

NFRD – Nefinanšu informācijas sniegšanas direktīva (*Non-Financial Reporting Directive*) jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/95/ES²

NIR – nacionālais SEG emisiju inventarizējas pārskats (*National Inventory Report*)

N₂O – dislāpekļa oksīds

NUTS – statistiski teritoriālo vienību nomenklatūra (*Nomenclature of Territorial Units for Statistics*)

NVO – nevalstiskā(s) organizācija(s) (*non-governmental organization*)

OpEx – darbības izdevumi (*operational expenditure*)

OpEx KPI – KPI, kas saistīts ar darbības izdevumiem

PAI – svarīgākā negatīvā ietekme (*Principal Adverse Impact*)

PAT – rīcībpolitikas, darbības un mērķi (*Policies, Actions and Targets*)³

SC – būtiska sekmēšana (*significant contribution*)

SEG – siltumnīcefekta gāzes

SFDR – Ar ilgtspēju saistītās finanšu informācijas atklāšanas regula jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2088

t – tonna (metriskā tonna)

Taksonomijas regula – Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852

TPK – tehniskās pārbaudes kritēriji (*technical screening criteria*)

XBRL –paplašināma komerciālo pārskatu valoda (*eXtensible Business Reporting Language*) [mašīnlasāms formāts]

² Šī direktīva groza (faktiski papildina) Grāmatvedības direktīvu

³ moduļa nosaukumos topošajiem brīvprātīgajiem standartiem biržā nekotētiem MVU (skat. 4.4. apakšnodaļu)

Saturs

Kopsavilkums	6
1. Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars	7
2. Ilgtspējīga finansējuma platformas ierosinājumi ilgtspējīgu finanšu regulējuma pilnveidošanai.....	13
3. Taksonomijas regulējuma ietekme uz banku kreditēšanas politiku	17
4. Ilgtspējas ziņošana.....	29
4.1. Latvijas nacionālais regulējums	30
4.2. Dubultā būtiskuma novērtēšana	34
4.3. Ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti biržā kotētiem MVU	38
4.4. Brīvprātīgie ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti biržā nekotētiem MVU	46
4.5. Ilgtspējas ziņu sniegšana kredītiestādēm	51
Novērtējuma rezultāti un priekšlikumi.....	59
Informācijas avoti	62

KOPSAVILKUMS

Šajā pētījumā ir sniegts ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozari Taksonomijas regulējuma kontekstā. Pētījums ir 2023.g. veiktā pētījuma turpinājums. Tādēļ 2024.g. primāri ir pētītas regulējumā notikušās izmaiņas, potenciālās izmaiņas un šo izmaiņu radītie izaicinājumi. Ņemot vērā, ka no Ilgtspējīga finansējuma platformas un Eiropas Komisijas (EK) puses ir aizkavējusies tehniskās pārbaudes kritēriju izstrāde lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm, bet vienlaikus ir notikusi būtiska virzība ilgtspējas ziņu sniegšanas regulējuma attīstībā, pētījumā ir analizēti arī Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti, ilgtspējas informācijas atklāšana un citi ar tiem saistītie jautājumi.

Pētījumā vērtēta regulējuma tiešā ietekme uz lauksaimniecību un pārtikas ražošanu (lauksaimniecības produktu pārstrādi), kā arī analizēta regulējuma iespējamā netiešā ietekme – regulējuma ietekme uz lauksaimniecības un pārtikas sektoros strādājošo uzņēmumu iespējām piesaistīt finansējumu, galvenokārt aizņēmumu (kredītu) formā, kā arī regulējuma ietekme uz šajās nozarēs strādājošo uzņēmumu dalību piegāžu ķēdēs.

Lai arī izmaiņas Latvijas nacionālajā regulējumā ietekmēs uzņēmuma lieluma noteikšanu, kas var ietekmēt Direktīva par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu un attiecīgi Taksonomijas regulējuma tvērumu Latvijā, šīs izmaiņas būtiski nemaina Agroresursu un ekonomikas institūta iepriekšējo pētījumu secinājumus, ka regulējums tiešā veidā attieksies uz samērā nelielu skaitu lauksaimniecības produktu ražotāju (primāro ražotāju) Latvijā. Tomēr Taksonomijas regulējumam būs būtiska netiešā ietekme uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem Latvijā, kas perspektīvā var izpausties caur ārējā finansējuma pieejamību, jo regulējums attiecas uz banku sektoru. Tāpat netieša ietekme sagaidāma saistībā ar uzņēmumu dalību piegādes ķēdēs, jo regulējums attieksies uz lielajiem uzņēmumiem piegāžu ķēdēs un šiem uzņēmumiem būs nepieciešams iegūt un apkopot ilgtspējas informāciju par savām vērtības ķēdēm. Tālākā nākotnē būtiska ietekme var būt apstāklim, ka ilgtspējas ziņojumi būs plaši pieejami mašīnlasāma formātā un tajos ziņotā ilgtspējas informācija varētu tikt izmantota dažādos automatiskajos klientu novērtēšanas un lēmumu pieņemšanas modeļos.

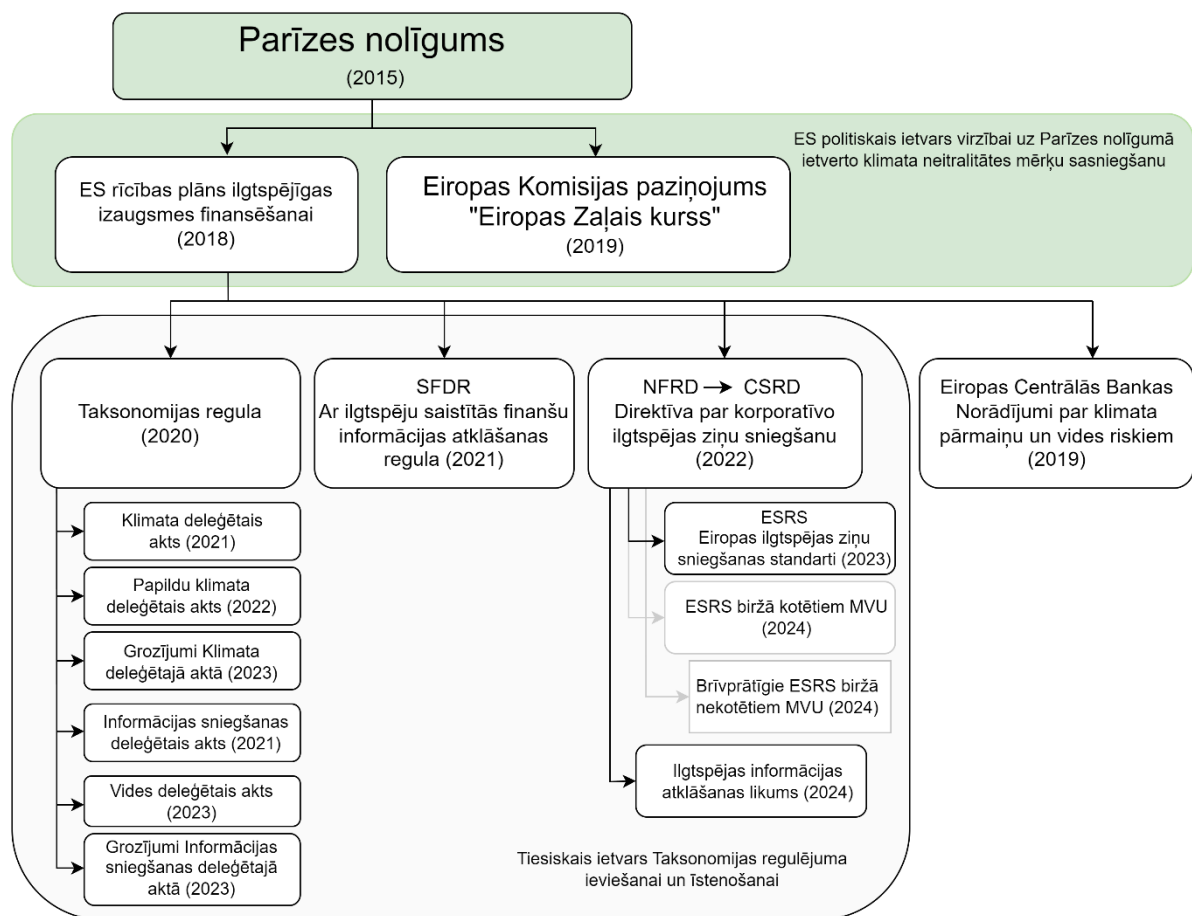
Ja attīstīties Ilgtspējīga finansējuma platformas par izvērstāku modulāro pieeju attiecībā uz brīvprātīgajiem ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem biržā nekotētiem MVU, ļoti iespējams, ka bankas, lielie piegāžu ķēžu dalībnieki un citas ieinteresētās personas pieprasīs tām sniegt ilgtspējas informāciju, izmantojot šos standartus (to attiecīgos moduļus vai apakšmoduļus). Savukārt Ilgtspējīga finansējuma platformas rosinātā atvieglotā pieeja attiecībā uz ES Taksonomiju var nozīmēt, ka biržā nekotētiem MVU Taksonomijas regulējums ierobežotā apjomā var tikt piemērots tiešā veidā.

Ilgtspējas (t.sk. Taksonomijas) regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars vēl ir tapšanas procesā, it īpaši attiecībā uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozari (piemēram, ir liela nenoteiktība par tehniskās pārbaudes kritērijiem gan klimata, gan pārējiem četriem vides mērķiem). Šī iemesla dēļ šobrīd nav skaidri zināmi tehniskās pārbaudes kritēriji, kuri tiks izmantoti, lai novērtētu saimnieciskās darbības ilgtspēju vides ziņā lauksaimniecībā un pārtikas ražošanā. Tāpat iespējamās izmaiņas ilgtspējas ziņu sniegšanas standartu MVU (gan biržā kotētu, gan biržā nekotētu) projektos.

Pētījuma autoru priekšlikumi ir sniegti nodaļā “Novērtējuma rezultāti un priekšlikumi”.

1. TAKSONOMIJAS REGULĒJUMA TIESISKAIS UN POLITISKAIS IETVARS

Taksonomijas regulējums ir daļa no plašāka ilgtspējas tiesiskā un politiskā ietvara (skat. 1-1. attēlu). Šī ietvara pamatu veido Parīzes nolīgums, kas nosaka mērķi sasniegt klimata neitralitāti 21. gadsimta otrajā pusē.⁴ Papildus jāatzīmē, ka Parīzes nolīgums izvirza arī mērķi “finanšu plūsmas pieskaņojot izvirzītajam kursam uz mazākām siltumnīcefekta gāzu emisijām un klimatnoturīgu attīstību”⁵. Lai sasniegtu šos mērķus Eiropas Savienība (ES) ir pieņēmusi rīcības plānu ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai (*EU Action plan on sustainable finance*)⁶ un Eiropas Zaļo kursu⁷, kuru būtisks elements ir klasifikācijas sistēma ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām jeb ES Taksonomija (*EU taxonomy for sustainable activities*). Jāatzīmē, ka Eiropas Zaļais kurss nosaka mērķi sasniegt klimata neitralitāti 2050.g.

1-1. attēls. ES ilgtspējas politiskais un Taksonomijas regulējuma tiesiskais ietvars

⁴ Parīzes nolīguma 4.panta 1.punkts. ES ir izvirzīts mērķis klimata neitralitāti sasniegt līdz 2050.g.

⁵ Parīzes nolīguma 2.panta 1.punkta c) apakšpunkts

⁶ Komisija paziņojums “Rīcības plāns: ilgtspējīgas izaugsmes finansēšana” (*Action Plan: Financing Sustainable Growth*). COM(2018) 97 final.

⁷ Komisijas paziņojums “Eiropas zaļais kurss”. COM(2019) 640 final.

Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars turpina veidoties, un kopš 15.11.2023. ir notikušas vairākas pārmaiņas. Šobrīd šī regulējuma tiesisko un politisko ietvaru veido Taksonomijas regula⁸, kā arī citi ES tiesību akti, piemēram:

1. SFDR⁹ – definē finanšu tirgus dalībniekus un finanšu produktus, uz kuriem attiecas Taksonomijas regulējums.
2. Klimata pārejas etalonu regula (BMR) – groza Regulu (ES) 2016/1011 un regulē ar SFDR darbību saistītus jautājumus, galvenokārt ar ilgtspēju saistītu informācijas atklāšanu attiecībā uz etaloniem (*sustainability-related disclosures for benchmarks*).
3. Kapitāla prasību regula (CRR) – šī regula primāri nosaka pašu kapitāla prasības kredītpējām un šo regulu ES tiek ieviests “Bāzele III” (*Basel III*) starptautiskais banku tiesiskais regulējums. Taču jāatzīmē, ka CRR nosaka arī pienākumu kredītiestādēm atklāt informāciju par vides, sociālajiem un pārvaldības (ESG) riskiem¹⁰, kā arī pašām ņemt vērā vides mērķu sasniegšanu kapitāla prasību kredīriskam novērtēšanā¹¹.
4. CSRD (direktīva par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu) – šī direktīva groza NFRD (nefinanšu informācijas sniegšanas direktīvu), kā arī citus ES tiesību aktus (piem., Grāmatvedības direktīvu). Šī direktīva nosaka Taksonomijas regulas subjektus jeb uzņēmumus, uz kuriem tieši attieksies Taksonomijas regulējums. Saistībā ar šīs direktīvas ieviešanu ir veiktas izmaiņas Latvijas normatīvajos aktos – pieņemts Ilgtspējas informācijas atklāšanas likums un grozīti vairāki likumi (skat. zemāk).
5. CSDDD (direktīva par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju) – ar šo direktīvu tiek noteikts lielajiem uzņēmumiem pienākumu uzlabot korporatīvās pārvaldības praksi un palielināt uzņēmumu pārskatatbildību (*accountability*) par nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēktiesībām un nelabvēlīgu ietekmi uz vidi uzņēmuma pašu darbībā, to meitasuzņēmumu darbībā un tādās darbībās vērtības ķēdē, ko veic struktūras, ar kurām uzņēmumam ir nodibinātas darījumatniecības. Šī direktīva papildina CSRD, nodrošinot, ka uzņēmumi savos ilgtspējas ziņojumos rūpīgāk un caurspīdīgāk ziņo par nelabvēlīgo ietekmi. Vienlaikus jāatzīmē, ka CSDDD ir būtiski šaurāks tvērums nekā CSRD, jo tā attiecas tikai uz ļoti lieliem uzņēmumiem¹² – uz uzņēmumiem vai saistītu uzņēmumu grupām, kur darbinieku skaits pārsniedz 1 000 un neto apgrozījums 450 milj. EUR.

Šīs direktīvas specifika, kas to atšķir no vairuma tiesību aktu ilgtspējas jomā, ir tā, ka tā regulē uzņēmumu uzvedību (*behaviour*), kamēr citi tiesību akti regulē informācijas sniegšanu (*information disclosure*). Tā kā šī direktīva nosaka prasības arī attiecībā uz lielo uzņēmumu vērtības ķēdēm, tai ir iespējama netieša ietekme uz mazākiem lielajiem uzņēmumiem un MVU, kas var izpausties kā ziņu sniegšana lielajiem uzņēmumiem par to potenciāli nelabvēlīgo ietekmi uz cilvēktiesībām un videi un pat kā darījumatniecību apturēšana vai pārtraukšana, ja MVU radītā ietekme ir nelabvēlīga¹³.

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852

⁹ Ar ilgtspēju saistītās finanšu informācijas atklāšanas regula (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2088)

¹⁰ CRR 449.a pants

¹¹ CRR 501.a pants

¹² Jāatzīmē, ka specifiski sliekšņi noteikti uzņēmumiem, kuri darbojas uz franšīzes vai licences līgumu pamata (CSDD direktīvas 1.panta 1.punkta c) apakšpunkts)

¹³ E.Belraus prezentācija (Sorainen vebinārs “ESG sarunas 9: Ilgtspēja lauksaimniecībā”, 28.11.2023.)

6. Uz Taksonomijas regulas pamata EK izdoti deleģētie akti, kas nosaka Taksonomijas regulas piemērošanu. Deleģēto aktu kopumu veido šādi deleģētie akti:
- 1) Taksonomijas klimata deleģētais akts (*EU Taxonomy Climate Delegated Act*)¹⁴, ar kuru tiek ieviesti tehniskās pārbaudes kritēriji (TPK), lai novērtētu, vai saimnieciskā darbība (*economic activity*) būtiski sekmē klimata pārmaiņu mazināšanu vai pielāgošanos klimata pārmaiņām un vai darbība nenodara būtisku kaitējumu citiem vides mērķiem (*environmental objectives*). Attiecībā uz šo deleģēto aktu 2022.g. tika pieņemts papildu deleģētais akts – Papildu klimata deleģētais akts (*Complementary Climate Delegated Act*)¹⁵, kā arī 27.06.2023. tika pieņemti grozījumi Klimata deleģētajā aktā (EK deleģētā regula (ES) 2023/2485). Tomēr jāatzīmē, ka šajā deleģētajā aktā (t.sk. papildu deleģētajā aktā un pieņemtajos grozījumos) nav iekļauti TPK lauksaimniecībai. Lauksaimniecības TPK ir plānots noteikt ar atsevišķu papildu deleģēto aktu¹⁶;
 - 2) deleģētais akts, kas nosaka, kā uzņēmumi, kas ir Taksonomijas regulas subjekti, sniedz informāciju par vides ziņā ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām, kā arī nosaka šādas informācijas sniegšanas metodoloģiju¹⁷. Šis deleģētais akts attiecas gan uz nefinanšu uzņēmumiem, gan uz finanšu uzņēmumiem (bankām, investīciju fondiem, aktīvu pārvaldītājiem, apdrošinātājiem un pārāpdrošinātājiem). Šajā deleģētajā aktā tika veikti nelieli grozījumi 2022.g., kā arī 27.06.2023. EK ir pieņēmusi grozījumus (grozījumi tiek veikti Vides deleģētā akta ietvaros);
 - 3) deleģētais akts attiecībā uz pārējiem četriem vides mērķiem (Taksonomijas regulas 9.panta c) līdz f) punktā minētajiem vides mērķiem)¹⁸. Šobrīd TPK ir pieņemti tikai ļoti ierobežotam skaitam nozaru, nav pieņemti lauksaimniecībai un pārtikas ražošanai (skat. Agrosursu un ekonomikas institūta (AREI) 2023.g. veikto pētījumu¹⁹).
7. Uz CSRD pamata EK izdots deleģētais akts par Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem (ESRS)²⁰. ESRS nosaka ne tikai informāciju, kas sniedzama saskaņā ar Taksonomijas regulu un Informācijas atklāšanas deleģēto aktu, bet regulē plašāku ilgtspējas ziņu sniegšanu (skat. AREI 2023.g. veikto pētījumu¹⁹). Šobrīd ir pieņemti t.s. pilna kopuma ESRS (*full set of ESRS*), kas primāri paredzēti lielajiem uzņēmumiem. Jāatzīmē, ka Eiropas Finanšu pārskatu padomdevēja grupa (EFRAG) ir sagatavojusi piedāvājumus atvieglotiem ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem biržā kotētiem MVU (skat. 4.3. apakšnodaļu) un brīvprātīgiem ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem biržā nekotētiem MVU (skat. 4.4. apakšnodaļu).

¹⁴ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2021/2139, saukta arī par Pirmo deleģēto aktu ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām un klimata mazināšanas mērķiem (*First delegated act on sustainable activities for climate change adaptation and mitigation objectives*)

¹⁵ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2022/1214

¹⁶ šis papildu Klimata deleģētais akts par klimata mērķu TPK lauksaimniecībai vēl ir tapšanas stadijā, un šobrīd nav pieejams pat šī deleģētā akta projekts

¹⁷ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2021/2178, saukta arī par ES Taksonomijas 8.panta deleģēto aktu (*EU Taxonomy Article 8 delegated act*) vai Informācijas sniegšanas deleģēto aktu (*Disclosures delegated act*)

¹⁸ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2486, saukta arī par Vides deleģēto aktu (*Environmental Delegated Act*)

¹⁹ Auziņš A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2023.

²⁰ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2772

8. Ilgtspējas informācijas atklāšanas likums, ar kuru Latvijā tiek ieviesta CSRD (skat. 4.1. apakšnodaļu). Jāatzīmē, ka vienlaicīgi ar šī likuma pieņemšanu, ir veikti grozījumi vairākos likumos – Grāmatvedības likumā, Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā, Revīzijas pakalpojumu likumā, Finanšu instrumentu tirgus likumā, Kredītiestāžu likumā, Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas likumā, Ieguldījumu brokeru sabiedrības likumā, Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību likumā, Privāto pensiju fondu likumā, Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā.

Jāatzīmē, ka šobrīd nav precīzi zināms, kad tiks pieņemts papildu deleģētais akts (DA) attiecībā uz klimata mērķiem lauksaimniecībai un kad tiks pieņemts papildu deleģētais akts attiecībā uz pārējiem vides mērķiem lauksaimniecībai un pārtikas ražošanai. Visticamāk, ka Vides deleģētajam aktam tiks attiecīgi papildināts II un IV pielikums. Saskaņā ar izskanējušo informāciju aktīvāka virzība pie šo TPK izstrādes varētu sākties pēc tam, kad darbu jaunā EK un tiks apstiprināts jauns Ilgtspējīgu ieguldījumu platformas sastāvs²¹. Tādēļ pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas TPK.

Ievērojot Taksonomijas regulas 1.panta 2.punkta c) apakšpunktu, Taksonomijas regulas subjekti ir uzņēmumi, kuriem saskaņā ar CSRD un Ilgtspējas informācijas atklāšanas likumu ir pienākums sniegt ilgtspējas ziņas (*sustainability reporting*). Līdz ar CSRD spēkā stāšanos ir paplašinājies Taksonomijas regulas subjektu loks no lielajiem uzņēmumiem, kuros darbinieku skaits pārsniedz 500 un kas tika uzskatīti par sabiedriskas nozīmes struktūrām (*public-interest entities*), līdz visiem lielajiem uzņēmumiem, kā arī biržā kotētiem (*listed*) MVU (izņemot mikrouzņēmumiem), t.sk. MVU, kas kotē parāda vērtspapīrus.

Jāatzīmē, ka saistībā ar grozījumiem Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā ir mainījušies daži kritēriji lielā uzņēmuma (sabiedrības) statusa noteikšanai. Sākot ar 2025.g. (vai pārskata gadu, kurš sāksies 2025.g.) ir paaugstināts neto apgrozījuma kritērijs (no 20 milj. EUR līdz 25 milj. EUR)²² un bilances kopsummas kritērijs (no 40 milj. EUR līdz 50 milj. EUR), taču nav nogrozīts darbinieku skaita kritērijs (saglabājas 250). Ņemot vērā, ka Latvijas apstākļos uzņēmuma lielumu vairumā gadījumu ietekmē darbinieku skaits, šīs izmaiņas Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā būtiski nemaina AREI 2021.g. veiktā pētījumu secinājumus par lielo uzņēmumu (un attiecīgi CSRD un Taksonomijas regulas subjektu) īpatsvaru lauksaimniecības (NACE 2.0 kods A01) un pārtikas ražošanas (NACE 2.0 kods C10, izņemot C10.2) nozarēs²³.

Papildus jāatzīmē, ka attiecībā uz kredītiestādēm (bankām) papildus dalījumam pēc uzņēmuma lieluma (lieli uzņēmumi (sabiedrības), MVU u.tml.) pastāv specifisks dalījums lielās iestādēs, mazās un nesarežģītās iestādēs un citās iestādēs²⁴. Šim specifiskajam dalījumam ir ietekme uz ilgtspējas informācijas (t.sk. saskaņā ar Taksonomijas regulu) atklāšanu (skat. 4.1. apakšnodaļu).

Taksonomijas regulējums esošajā redakcijā paredz, ka saimnieciskās darbības (arī ieguldījumi) tiek vērtētas, vai tās ir vides ziņā ilgtspējīgas (*environmentally sustainable*) jeb “zaļas” (*green*). Regulējums balstās uz t.s. pozitīvo un vienlaikus bināro pieeju – saimnieciska

²¹ Esošā Ilgtspējīga finansējuma platformas sastāva mandāts beidzas 2024.g. beigās

²² Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma 5.panta ceturtnā daļa

²³ Auziņš A., Krieviņa A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2021.

²⁴ CRR 4.panta 1.punkta 145. un 146.punkts

darbība tiek kvalificēta vai nu kā vides ziņā ilgtspējīga jeb taksonomijai atbilstoša²⁵ (*Taxonomy-aligned*) vai tāda, par kuras vides ilgtspēju nav informācijas. Neatbilstība Taksonomijai netiek automātiski kvalificēta kā neilgtspēja vides ziņā, t.i., taksonomijai neatbilstoša (*not Taxonomy-aligned*) darbība var būt gan ar neitrālu ietekmi uz vidi, gan ar kaitīgu ietekmi uz vidi. Saimniecisko darbību uzskata par vides ziņā ilgtspējīgu, ja vienlaicīgi tiek izpildīti šādi nosacījumi (Taksonomijas regulas 3.pants):

1. Saimnieciskā darbība būtiski sekmē (SC) vismaz vienu no vides mērķiem.
2. Saimnieciskā darbība nerada būtisku kaitējumu (DNSH) nevienam no pārējiem vides mērķiem.
3. Saimnieciskā darbība tiek veikta, ievērojot minimuma aizsargpasākumus (*minimum safeguards*), primāri šie minimālie aizsargpasākumi ir saistīti ar starptautiskajās tiesībās noteiktajām cilvēktiesībām, t.sk. darba un sociālo tiesību jomās.

Taksonomijas regulā ir noteikti seši vides mērķi (9.pants), kuri tiek izmantoti vides ilgtspējas vērtēšanai:

1. Klimata pārmaiņu mazināšana.
2. Pielāgošanās klimata pārmaiņām.
3. Ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība.
4. Pāreja uz aprites ekonomiku.
5. Piesārņojuma novēršana un kontrole.
6. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana.

Klimata deleģētais akts un Vides deleģētais akts veido TPK sistēmu, kas tiek izmantota, lai novērtētu saimniecisko darbību atbilstību minētajiem vides mērķiem. TPK var iedalīt divās pamata grupās – SC kritēriji un DNSH kritēriji. Šādi TPK ir noteikti vai tiks noteikti praktiski visiem saimnieciskās darbības veidiem, t.sk. lauksaimniecībai, kā arī pārtikas ražošanai.

TPK sistēma Taksonomijas regulējumā ir veidota tā, ka vispirms attiecīgajam vides mērķim ir noteikti SC kritēriji un pēc tam saistībā ar šī vides mērķa SC kritērijiem ir noteikti DNSH kritēriji pārējiem vides mērķiem. Tādējādi DNSH kritēriji ir noteikti nevis kā universāli konkrētās saimnieciskās darbības DNSH kritēriji, bet kā DNSH kritēriji attiecīgā vides mērķa SC kritēriju kontekstā. Topošā SC kritēriju sistēma lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem ir sniegta 1-1.tabulā.

1-1.tabula. SC kritēriji lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem

Vides mērķis	Lauksaimniecība	Pārtikas ražošana
Pirmais deleģētais akts		
1. Klimata pārmaiņu mazināšana	Ir*	—**
2. Pielāgošanās klimata pārmaiņām	Ir*	—**
Otrais deleģētais akts***		
3. Ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība	—	—
4. Pāreja uz aprites ekonomiku	—	Ir***

²⁵ ES tiesību aktu oficiālajos tulkojumos šo terminu mēdz latviešu valodā tulkot kā “saskaņota ar taksonomiju”

Vides mērķis	Lauksaimniecība	Pārtikas ražošana
5. Piesārņojuma novēršana un kontrole	–	–
6. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana	r***	r***

* – Klimata deleģētā akta papildinājums, ar ko plānots noteikt lauksaimniecībai SC klimata mērķiem

** – saskaņā Klimata deleģētā akta paskaidrojuma rakstu (*explanatory memorandum*) un Informācijas sniegšanas deleģētā akta I pielikuma 1.1.2.2. un 1.1.3.2.punktu par taksonomijai atbilstošiem var atzīt izdevumus (investīciju, darbības), ja tie ir citu darbību (nozaru), kas ir taksonomijai atbilstošas, rezultātu iegāde

*** – balstoties uz ilgtspējīga finansējuma platformas sagatavotajiem TPK projektiem (2021.g. augusts, 2022.g. marts, 2022.g. novembris)

Avots: autoru analīze

Taksonomijas regulas 8.pants nosaka, ka uzņēmumiem, kas ir Taksonomijas regulas subjekti, savos ilgtspējas ziņojumos būs (kad radīsies pienākums gatavot ilgtspējas ziņojumu) jāiekļauj informācija par to, cik lielā mērā uzņēmumu darbību veido saimnieciskās darbības, kas ir vides ziņā ilgtspējīgas. Attiecībā uz nefinanšu (arī lauksaimniecības un pārtikas ražošanas) uzņēmumiem ir noteikts, ka tiem jāsniedz informāciju par to, cik lielu daļu no uzņēmuma apgrozījuma veido apgrozījums no produktiem un pakalpojumiem, kas ir vides ziņā ilgtspējīgi, un cik liela daļu no kapitālieguldījumiem (*capital expenditure*, CapEx) jeb investīcijām (ieguldījumiem) un darbības izdevumiem (*operating expenditure*, OpEx) attiecas uz aktīviem vai procesiem, kas saistīti ar saimnieciskajām darbībām, kuras uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām. Jāatzīmē, ka izdevumus (investīciju, darbības) var atzīt par taksonomijai atbilstošiem arī, ja pati saimnieciskā darbība neizpilda attiecīgos SC kritērijus (ja izdevumi rodas saskaņā ar ieguldījumu plānu nolūkā panākt SC kritēriju izpildi) vai ja uzņēmums strādā nozarēs, kas iekļautas Taksonomijā, bet izdevumi rodas kā citu darbību (nozaru), kas ir taksonomijai atbilstošas, rezultātu²⁶ (*outputs*) iegāde.

Jāatzīmē, ka Taksonomijas regulējumā šis termins “darbības izdevumi” jeb OpEx ir definēts šaurāk nekā šī termina klasiskā nozīme finanšu jomā: Taksonomijas regulējuma izpratnē par darbības izdevumiem uzskata tikai tādus izdevumus kā “tiešās nekapitalizētās izmaksas, kas saistītas ar pētniecību un izstrādi, ēku renovācijas pasākumiem, īstermiņa nomu, uzturēšanu un remontu, un visus citus tiešos izdevumus, kas saistīti ar pamatlīdzekļu aktīvu ikdienas apkalpošanu, ko veic uzņēmums vai trešā persona, kurai šīs darbības ir nodotas ārpalpojuma, un kas ir nepieciešami, lai nodrošinātu šādu aktīvu nepārtrauktu un efektīvu darbību”²⁷. Tādējādi darbības izdevumos netiek ietvertas tādas klasiskas izmaksas kā izejvielu un materiālu izmaksas, personāla izmaksas utt.

²⁶ piemēram, saules enerģijas paneli, energoefektīvas apkures sistēmas, energoefektīvi logi utt.

²⁷ Informācijas atklāšanas deleģētā akta I pielikuma 1.1.3.1.punts

2. ILGTSPĒJĪGA FINANSĒJUMA PLATFORMAS IEROSINĀJUMI ILGTSPĒJĪGU FINANŠU REGULĒJUMA PILNVEIDOŠANAI

Ilgtspējīga apakšfinansējuma platforma (turpmāk – Platforma) periodā kopš 15.11.2023. nav nākusi klajā ar jauniem TPK piedāvājumiem, t.sk. lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarei. Tādējādi saglabājas nenoteiktība par gaidāmajiem TPK minētajām nozarēm, t.sk. nav skaidrs jau nākotnē gaidāmais jaunais TPK piedāvājums būs līdzīgs 2022.g. piedāvājumam²⁸ vai gaidāmas būtiskas izmaiņas. Vienlaikus jāatzīmē, ka Platforma šajā periodā ir nākusi klajā ar dažādiem piedāvājumiem un rekomendācijām citos jautājumos.

Īpaši jāatzīmē Platformas piedāvājumi par Taksonomijas regulējuma un ilgtspējīgu finanšu regulējuma (*sustainable finance framework*) kopumā pilnveidošanu attiecībā uz MVU²⁹. Saskaņā ar Platformas vērtējumu MVU veido 60% no ES uzņēmumu radītajām SEG emisijām un 60%-70% no ES rūpnieciskā piesārņojuma un atkritumiem³⁰. Platformas ieskatā MVU nepieciešams sākt dekarbonizāciju (*decarbonisation*), “zaļinot” (*greening*) savu saimniecisko darbību. Platformas redzējumā Taksonomijai vajadzētu kalpot kā instrumentam, lai izstrādātu vienkāršotas un MVU pielāgotas pieejas šajā virzienā²⁹.

Platforma savā 2024.g. piedāvājumā ir norādījusi, ka tā kā daudzi MVU ir integrēti lielo uzņēmumu piegāžu ķēdēs, tad tie ietekmē šo lielo uzņēmumu sniegumu attiecībā uz klimata neitralitātes jeb “neto nulles” (*net zero*) sasniegšanu un to vides nospieduma samazināšanu (*environmental footprint*)²⁹. Tādēļ Platformas ieskatā zaļu prakšu ieviešana var palielināt MVU pievilcību lielajiem uzņēmumiem un gala patērētājiem (*end consumers*). Platforma ir arī norādījusi, ka MVU saskarsies ar augošu spiedienu atklāt vides un sociālos datus piegādātājiem un finansētājiem, it īpaši bankām, kuras prioritizē savus savu portfeļu “zaļināšanu” un dekarbonizāciju, lai izpildītu juridiskās ziņošanas (informācijas atklāšanas) prasības un “neto nulles” mērķus²⁹.

Attiecībā uz topošajiem (EFRAG sagatavotajiem) ESRS biržā kotētiem MVU un biržā nekotētiem MVU (brīvprātīgie standarti) Platforma uzskata, ka standartiem ir jānodrošina²⁹:

1. Saimnieciskās darbības dekarbonizācijas, noturības un “zaļināšanas” veicināšanu – šo standartu ietvarā ir jādod iespēju MVU koncentrēties uz vides mērķiem ar vislielāko ietekmi, saistībā ar to galveno darbības virzienu (*main activity*). Tādēļ šiem standartiem būtu jābūt veidotiem tā, lai tie ļautu MVU viegli identificēt šos vides mērķus ar vislielāko ietekmi.
2. Piekļuvi ilgtspējīgam (zaļajam un/vai pārejas) finansējumam – šo standartu ietvarā ir jāvienkāršo MVU piekļuve zaļajam un/vai pārejas finansējumam, tādējādi atbalstot to departizācijas un “zaļināšanas” iniciatīvas, kā arī to centienus kļūt noturīgiem pret klimata un laikapstākļu satricinājumiem (šokiem).
3. Ilgtspējīgu finanšu regulējuma radīto seku (*trickle-down effects*) risināšana – nepieciešams atbalstīt MVU saistībā ir ilgtspējas informācijas pieprasījumiem no lielo

²⁸ Auziņš A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V., Jansons I., Dreijere S. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2022.

²⁹ Platform Briefing on EFRAG’s Consultation on LSME and VSME ESRS. May 2024.

³⁰ EU Commission Annual Report on European SMEs 2021/2022

uzņēmumu, kā arī finanšu institūciju puses, kuriem attiecīgi nepieciešams atklāt ilgtspējas informāciju saskaņā ar CSRD un citiem tiesību aktiem.

Platformas piedāvājumā ir nodalītas rekomendācijas biržā kotētiem MVU (kas ir CSRD un Taksonomijas tiešie subjekti) un biržā nekotētiem MVU (kas nav tiešie subjekti).

Platformas rekomendācijas biržā kotētiem MVU lielā mērā ir saistītas EFRAG piedāvāto ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti biržā kotētiem MVU projektu. Sākot ar 2026. pārskata gadu, par kuru biržā kotētie MVU gatavos pirmos ilgtspējas ziņojumus³¹, banku rīcībā nonāks informācija par biržā kotēto MVU atbilstību Taksonomijai (neto apgrozījums, Capex, OpEx). Lai nodrošinātu saskaņotu laika grafikus (*timeline*) starp dažādām informācijas sniegšanas prasībām un atbilstošu secību ziņošanai saskaņā ar Informācijas sniegšanas (Taksonomijas 8.panta) deleģēto aktu, Platforma rekomendē nodrošināt skaidrāku kārtību (secību), kā biržā kotēti MVU ziņo par savu saimniecisko darbību piederību (*eligibility*) un atbilstību taksonomijai, kā arī kā skaidrāku informācijas atklāšanas regulējumu biržā kotētiem MVU t.s. 3.pīlāra (*Pillar 3*) ietvaros (saskaņā ar CRR)²⁹.

Brīvprātīgajiem ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem biržā nekotētiem MVU Platformas ieskatā ir jākalpo kā vienkāršam un samērīgam informācijas sniegšanas mehānismam²⁹. Tam būtu jāaizvieto būtisku daļu no esošās ilgtspējas anketēšanas, kuru šobrīd izmanto darījumu partneri, lai pieprasītu informāciju no MVU. Platforma rekomendē, ka kredītiestādes un citi finanšu tirgus dalībnieki tiktu aicināti izmantot šo topošo brīvprātīgo standartu MVU vispārējai un galvenās darbības ilgtspējas profila novērtēšanai, t.sk. gadījumos, kad MVU publiski neatklāj ilgtspējas informāciju²⁹.

Platforma ir sniegusi šādas galvenās rekomendācijas attiecībā uz brīvprātīgajiem ESRS biržā nekotētiem MVU²⁹:

1. Modulāra un pakāpeniska pieeja, kur bāzes modulis kalpo kā sākuma punkts ilgtspējas ziņošanai. Savukārt papildu moduļiem būtu jābūt strukturētiem saskaņā ar ārējā finansējuma veidu (bankas kredīts, investora finansējums) vai piegādes ķēdes dalībnieku tipu (liels/mazs, ražošana/pakalpojumu sniegšana), ar kuru MVU saskaras. Īpaši izvērtēts, ka darījumu partneru modulim nepieciešams ņemt vērā dažādos ilgtspējas informācijas pieprasījumus. Šo moduli ierosināts iedalīt trīs apakšmoduļos – piegādes ķēdes prasībām (saistīts ar CSRD), investoru vajadzībām (CSRD un BMR) un banku vajadzībām (CSRD un 3.pīlārs). Šis piedāvāts modulārās pieejas ietvaros īpaši izcelts “atvieglotās pieejas” (*streamlined approach*) modulis ziņošanai saistībā ar Taksonomiju (skat. zemāk).
2. Būtiskuma novērtējums – tā kā MVU būtiskuma novērtējuma veikšana būtu dārga un sarežģīta, tiek rekomendēts to aizstāt ar vienkāršotu skaidrojumu par izvēlētajiem moduļiem un apakšmoduļiem un par to, kāpēc sniegta par attiecīgo vides vai sociālo tematu un nav sniegta par citiem.
3. Kredītiestāžu vajadzības – lai risinātu banku vajadzību pēc plašākas ilgtspējas informācijas, lai izpildītu to ziņošanas prasības, no vienas puses, un vajadzību minimizēt ziņošanas slogu MVU, koncentrējoties uz būtiskākajām jomām, no otras puses, Platforma rosina EK definēt “zaļos aizdevumus” (*green loans*) saistībā ar MVU kredīšanu (*lending*), kā arī to, kā kredītiestādes var iekļaut ilgtspējīgu MVU kredīšanu savās ilgtspējas ziņošanas prasībās.

³¹ prognozējams, ka daudzi uzņēmumi tomēr izvēlēsies izmantot CSRD regulējuma piešķirtās tiesības atlikt ilgtspējas ziņojuma sagatavošanu līdz 2028. pārskata gadam

4. Finanšu tirgus dalībnieku vajadzības – Platforma rekomendē pārskatīt un potenciāli samazināt svarīgāko negatīvo ietekmes (PAI) rādītāju³² skaitu, kas saistīts ar ieguldījumiem privātajā kapitālā (*private equity*). Šādas izmaiņas veicinātu finanšu tirgus dalībnieku ieguldījumu biržā nekotētos MVU, vienlaikus tiem atvieglojot ziņošanas slogu.
5. Mijiedarbība ar cietiem tiesību aktiem – Platforma rekomendē veidot īpašas atsauces (*cross-referencing*) visiem ES tiesību aktiem, ieskaitot atsauces uz 3.pīlāru, SFDR datu punktiem un Taksonomijas regulas galvenajiem snieguma rādītājiem (KPI), lai visiem tirgus dalībniekiem sekmētu piekļuvi informācijai.
6. Informācijas atklāšanas veidnes (*reporting templates*) – Platforma rekomendē tiešsaistes (*online*) informācijas atklāšanas rīka izveidi, kas atbalstītu un sekmētu brīvprātīgu informācijas atklāšanu biržā nekotētiem MVU. Šāda rīka neesamības gadījumā unificētas informācijas atklāšanas veidnes un datu iegūšanas infrastruktūra būs svarīga, lai sagatavotu un ieviestu brīvprātīgos ESRS biržā nekotētiem MVU. Platformas redzējumā šo var izstrādāt kā daļu no ERSR XBRL taksonomijas, kas attiecīgi samazinātu lielo uzņēmumu izmaksas un atbalstītu šo brīvprātīgo standartu pieņemšanu.

Attiecībā uz Platformas rosināto modulāro pieeju jāatzīmē, ka Platformas ieskatā, lai arī publiska ilgtspējas informācijas atklāšana saskaņā ar brīvprātīgajiem ESRS biržā nekotētiem MVU ir vēlamais ceļš, ir arī jānodrošina iespēju biržā nekotētiem MVU sniegt ilgtspējas informāciju tikai tieši ieinteresētajām personām (*stakeholders*). Tādējādi šis brīvprātīgais standarts (tā moduļi) kalpotu kā ilgtspējas ziņu sniegšanas instruments ESG anketu u.tml. vietā. Šī Platformas rekomendācija par nepubliskas informācijas atklāšanas iespēju attiecas arī uz Platformas rosināto tiešsaistes rīku (skat. iepriekš): Platforma rekomendē šajā rīkā nodrošināt iespēju MVU noteikt, kuras ieinteresētās personas var piekļūt ilgtspējas informācijai.

Lai sekmētu biržā nekotētu MVU piekļuvi ilgtspējīgam finansējumam, Platforma piedāvā t.s. atvieglotā pieeju, kura koncentrējas uz dažiem būtiskiem rādītājiem, kas balstītas uz būtiskas sekmēšanas kritērijiem, veicinot būtisku vides snieguma uzlabojumu ārpus Taksonomijas tvēruma²⁹. Saskaņā ar šo piedāvāto pieeju, nosakot galvenās vides ietekmes, kas būtiskas biržā nekotētu MVU darbībai, tie prioritizētu savas darbības un sniegtu ziņas par 1-3 galvenajiem rādītājiem, kas saskaņoti ar Taksonomijas sliekšņiem (piem., 100 g CO₂ekv./kWh enerģijas ražošanā). Līdzīgu pieeju Platforma piedāvā attiecībā uz individuālām “zaļajām investīcijām” (*individual green investment*). Tiek rosināts atzīt šādas zaļās investīcijas, izmantojot Taksonomiju kā vadlīnijas, bet ierobežojot prasības līdz galvenajiem būtiskas sekmēšanas kritērijiem vai īpašībām un ES sertifikācijas shēmām.

Šis vienkāršotās pieejas atslēgas elements ir galvenie rādītāji jeb metrikas (*metrics*), kas uzsver jomas, kurās MVU var būtiski sekmēt ES vides mērķus, palīdzot dekarbonizēt un “zaļinot” savu saimniecisko darbību²⁹. Platformas ieskatā, MVU koncentrējoties uz savu galveno darbības virzienu vides ietekmes pamata rādītājiem, to ilgtspējas ziņošana atbildīs lielo uzņēmumu gaidām attiecībā uz savām piegādes ķēdēm. Šie rādītāji (metrikas) var kalpot kā pamats ilgtspējīgu aizdevumu definēšanai, nodrošinot atbilstību un efektivitāti, sekmējot ilgtspējīgas prakses. Papildus jāatzīmē, ka šī pieeja neparedz nekādus DNSH kritērijus un nekādus minimuma aizsargpasākumus (*minimum safeguards*).

³² SFDR kontekstā

Šobrīd ir ļoti grūti novērtēt, kā šī atvieglotā pieeja varētu tikt īstenota attiecībā uz biržā nekotētiem lauksaimniecības MVU (mazajām un vidējām lauku saimniecībām) un pārtikas ražošana MVU, jo nav skaidrs, kādi varētu būt galvenie jeb pamata rādītāji (metrikas) lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēs. Platformas atsaukšanās uz ES sertifikācijas shēmām ļauj pieņemt, ka sertificētas bioloģiskās lauksaimniecības saimniecības varētu kvalificēties kā ilgtspējīgas. Jāatzīmē, ka šāda pieeja būtu līdzīga 2022.g. izskanējušajai informācijai, ka sertificētas bioloģiskās lauksaimniecības saimniecības potenciāli varētu tikt uzskatītas par tādām, kas būtiski sekmē klimata mērķus²⁸. Šāda sertifikācijas shēmā balstīta pieeja ir iespējama samērā šauram lauksaimniecības MVU lokam. Līdz ar to ir neskaidrs jautājums, kādi varētu būtisko sekmēšanu raksturojošie rādītāji lauksaimniecības un pārtikas ražošanas MVU. Lauksaimniecības TKP trūkums ierobežo iespējas veikt kādas prognozes. Papildus iepriekš minētajam Platforma ir apkopojusi t.s. ieinteresēto personu (uzņēmumu, investoru, banku, auditoru u.c.) rekomendācijas (*peer-to-peer recommendations*), kas iegūtas veiktās tirgus prakšu izpētes ietvaros³³. Lai arī šīs nav tiešas Platformas rekomendācijas, tās netieši atspoguļo Platformas redzējumu attiecībā uz Taksonomijas un ilgtspējīgu finanšu regulējuma kopumā pilnveidošanu. Šīs rekomendācijas nav tieši saistītas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm, taču daļa no tām netieši attiecas arī uz šīm nozarēm. Būtiskākās rekomendācijas ir šādas³³:

1. Integrēt taksonomijai atbilstošus CapEx KPI un plānus kā daļu no CSRD ESRS pārejas plāna informācijas atklāšanas. Šī rekomendācija paredz, ka ilgtspējas ziņojumā ziņošana par pārejas plānu tiktu paplašināta ar informācijas atklāšanu par t.s. CapEx plānu³⁴ un ar taksonomijai atbilstošiem CapEx KPI.
2. Izmantot Taksonomijas regulējumu kā pamatu projektu finansēšanas un ieguldījumu biržā nekotētos uzņēmumos ESG padziļinātai izpētei (*due diligence*). Šī rekomendācija *de facto* paplašina Taksonomijas regulējumu, to attiecinot arī uz uzņēmumiem, kas nav Taksonomijas regulējuma subjekti.
3. Lietot Taksonomijas un plašāku ilgtspējīgu finanšu regulējumu ilgtspējīgos banku produktus un pakalpojumus sadarbojoties ar uzņēmumiem (korporatīvajiem klientiem) un privātpersonām. Šī rekomendācijas norādītais mērķis ir atbalstīt šos klientus klimata pārejas plānu un stratēģiju īstenošanā. Tādējādi šī rekomendācija ir saistīta ar "zaļo" finanšu produktu attīstīšanu.
4. Izmantot Taksonomiju kā instrumentu, lai mērītu [banku] klientu atbilstību (vai neatbilstību) ES vides mērķiem risku samazināšanas novērtēšanas nolūkos. Vienlaikus atzīmēts, ka Taksonomija nav primāri paredzēta, lai novērtētu finanšu riskus, kas rodas pārejas.

Jāatzīmē, ka Platforma 2024.g. veikto tirgus prakšu izpētes ietvaros ir atzinusi, ka esošā zaļo aktīvu attiecības (GAR) aprēķināšanas metodoloģija ir nepilnīga, jo neietver riska darījumus ar jeb ekspozīciju (*exposure*) pret MVU³³, tomēr konkrētas rekomendācijas šīs nepilnības risināšanai nav sniegusi. Šī Platformas atziņa saskan AREI iepriekš veiktajos pētījumos secināto^{19, 23, 28}.

³³ A Compendium of Market Practices. How the EU's Taxonomy and sustainable finance framework are helping financial and non-financial actors transition to net zero. 2024.

³⁴ šī rekomendācija ir aktuāla situācijās, kad uzņēmums ziņo par atbilstību taksonomijai nevis saskaņā ar faktisko situāciju, bet balstoties uz plānu (iespēja, ko paredz Informācijas atklāšanas DA)

3. TAKSONOMIJAS REGULĒJUMA IETEKME UZ BANKU KREDITĒŠANAS POLITIKU

Kopš 15.11.2023. nav notikušas būtiskas pārmaiņas regulējumā attiecībā uz jautājumiem, kas saistīti ar ziņošanu par atbilstību taksonomijai banku sektorā, t.sk. par obligāto ziņošanu (*mandatory reporting*), brīvprātīgo ziņošanu (*voluntary reporting*), banku (kreditēstāžu) specifiskajiem KPI u.c.³⁵ Jāatzīmē, ka vēl joprojām saglabājas neskaidrība par plānotajām izmaiņām un pilnveidojumiem attiecībā uz GAR aprēķinu: saskaņā ar līdzšinējo EK skaidrojumu Informācijas sniegšanas deleģētā akta 7.panta 3.punkts ir interpretējams tā, ka riska darījumi (t.sk. kreditēšana) nav iekļaujama KPI skaitītājā, ja uzņēmumam saskaņā ar NFRD/CSRD nav pienākums sniegt nefinanšu/ilgtspējas informāciju, t.sk. pat, ja attiecīgais uzņēmums brīvprātīgi sniedz ilgtspējas ziņas atbilstoši visām CSRD prasībām³⁶. Lai arī EK bija uzdots līdz 30.06.2024. pārvērtēt šo normu, pagaidām EK nav nākusi klajā ar publiskiem piedāvājumiem par šo jautājumu, jo turpinās izvērtējums (*review*).

Šobrīd nav iespējams prognozēt, kad minētais izvērtējums varētu tikt pabeigts un kādi varētu būt tā rezultāti. Taču šī izvērtējuma rezultātus indikatīvi ieskicē Eiropas krājbanku un banku mazumtirdzniecības pakalpojumu grupas (ESBG) pozīcijas dokuments par GAR izvērtējumu³⁷. Šajā dokumentā prognozēts, ka EK varētu nākt klajā ar izvērtējuma rezultātiem un piedāvājumu 2025.g. ESG līdzīgi kā Platforma atzīst, ka esošajai GAR aprēķināšanas metodoloģijai piemīt vairāki trūkumi, t.sk. riska darījumu ar MVU neiekļaušana skaitītājā (*numerator*) un vienlaicīgi ietveršana saucējā (*denominator*)³⁷. Saskaņā ar ESG redzējumu šo trūkumu dēļ bankām, kas koncentrējas uz MVU un mājsaimniecību apkalpošanu, draud strukturāli zems GAR.

Attiecībā uz minēto GAR aprēķina asimetriju ESG piedāvā trīs risinājumus:

1. MVU iekļaut GAR aprēķina skaitītājā, iespējams brīvprātīgā kārtā, ja tiek izlemts iekļaut MVU Taksonomijas regulējuma tvērumā.
2. Izslēgt no saucēja uzņēmumus (it īpaši MVU), kas neietilps CSRD tvērumā.
3. Kombinēt abus iepriekšminētos variantus. Piemēram, sākumposmā (īstermiņā) izslēgt MVU no GAR aprēķina skaitītāja un saucēja. Ilgākā termiņā, piemērot vienkāršotu taksonomiju MVU un šos MVU iekļaut GAR aprēķina skaitītājā.

Ja EK izvēlēties pirmo vai trešo risinājumu, tad sagaidāms, ka MVU būs nepieciešams bankām ziņot ne tikai vispārējo ESG informāciju (piem., par SRG emisijām), bet arī par to saimnieciskās darbības atbilstību taksonomijai. Otrais variants (it īpaši ilgtermiņā) ir samērā mazticams, jo tas nozīmētu, ka tiktu mazināti stimuli MVU attiecībā uz zaļo pāreju.

³⁵ šie jautājumi ir plašāk aplūkoti AREI 2023.g. veiktajā pētījumā¹⁹

³⁶ FAQs: How should financial and non-financial undertakings report Taxonomy-eligible economic activities and assets in accordance with the Taxonomy Regulation Article 8 Disclosures Delegated Act? 2022.

³⁷ ESG position paper on the GAR's review: a new hope for banks? July 2024.

Kā minēts 1. nodaļā, CRR nosaka specifisku kredītiestāžu iedalījumu trīs grupās, kurām ir arī atšķirīgs ilgtspējas informācijas atklāšanas prasības (skat. 4.1. apakšnodaļu). Latvijā publiski netiek atklāts kredītiestāžu dalījums mazās un nesarežģītās iestādēs un citās iestādēs netiek atklāts. Taču ir pieejama informācija, kuras Latvijas kredītiestādes uzskatāmas par lielām iestādēm³⁸ – AS “Swedbank Baltics”³⁹, AS “Swedbank”, AS “Citadele banka”, AS “SEB banka”, AS “Rietumu Banka”, AS “BluOr Bank”. Tāpat jāatzīmē, ka Igaunijā reģistrētā AS “Luminor Bank”, kas sniedz pakalpojumus Latvijā, izmantojot reģistrētu filiāli, ir arī atzīta par lielu iestādi⁴⁰.

Nemot vērā, ka Taksonomijas regulējums ir svarīgs instruments tam, lai veicinātu finanšu plūsmu pārvirzīšanos uz ilgtspējīgākām saimnieciskām darbībām un paātrinātu pāreju saskaņā ar Eiropas Zaļo kursu, banku sektoram būs nozīmīga loma šī procesa veicināšanā. Un tieši GAR rādītājs var kalpot par nozīmīgu indikatoru tam, cik lielā mērā bankas tiek galā ar šīs funkcijas izpildi, tādējādi uzlabojot vai pasliktinot savu reputāciju. Var novērot, ka GAR rādītāju uzlabošanai, bankas arvien vairāk attīsta un virza tirgū jaunus un “ilgtspējīgus” ārējās finansēšanas produktus, kas nodrošinās pamata GAR un citu banku KPI uzlabošanu.

Kopš 2022. gada sākuma, kad bankām tika noteikts pienākums ziņot par savu ieņēmumu un veikto ieguldījumu atbilstību Taksonomijas regulējuma pirmajiem diviem vides mērķiem: klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām, ir novērojama tendence vietējo Latvijas banku un to saistīto uzņēmumu darbības politikas maiņā, kas pamazām sāk ietekmēt arī lauksaimniecības nozari.

SEB banka

Piemēram, AS “SEB banka” (turpmāk tekstā – SEB) savā ilgtspējas pārskatā par 2023. gadu ir paziņojusi, ka cīņa ar klimata pārmaiņām ir SEB darbības stratēģijas pamatā. Uz šīs stratēģijas bāzes tā ir definējusi savu ambiciozo mērķi – līdz 2050. gadam panākt neto nulles emisiju kredītportfeli. Lai virzītos uz šo mērķi un laika gaitā izmērītu tā sasniegšanas progresu, SEB banka ir radījusi arī divus novērtēšanas rādītājus:

1. Oglekļa ekspozīcijas indekss (*The Brown*) – tas ir uz apjomu balstīts rādītājs, kas atspoguļo ar fosilo kurināmo saistīto kredītu ietekmi SEB enerģijas portfeli;
2. Ilgtspējas aktivitāšu indekss (*The Green*) – atspoguļo SEB grupas ilgtspējas aktivitātes četrās dažādās jomās – ar ilgtspēju saistītu finansēšanu, ilgtspējīgas finanšu konsultācijas, riska kapitāla ieguldījumus videi draudzīgajās tehnoloģijās un ilgtspējīgus uzkrājumus – kā daļu no SEB kopējā fondu piedāvājuma, pašu un ārējā.

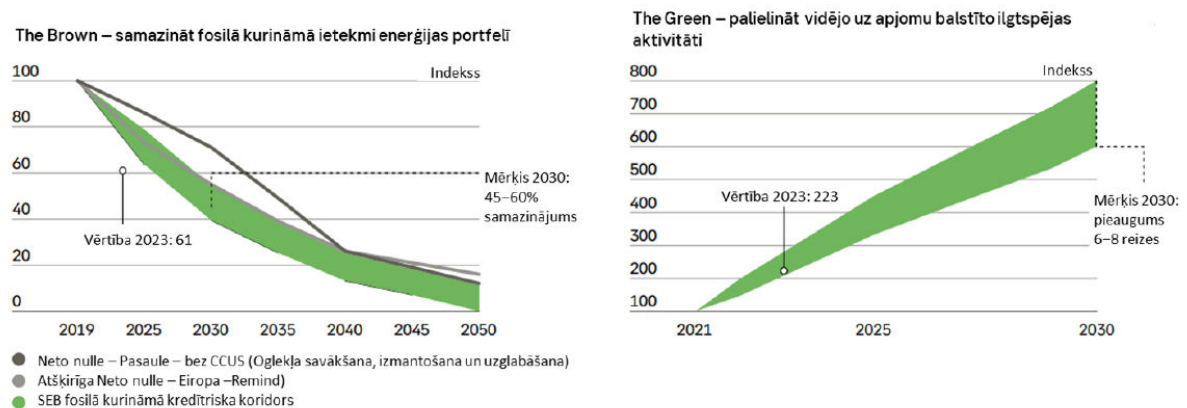
³⁸ Latvijas Bankas administratīvais akts Nr. 444/9 (18.12.2023.)

³⁹ Latvijā reģistrēta holdingkompānija, kurai pieder meitasbankas Igaunijā (“Swedbank”, AS), Latvijā (AS “Swedbank”) un Lietuvā (“Swedbank”, AB)

⁴⁰ Eesti Pank. The list of other systemically important credit institutions and the requirement for the other systemically important institutions buffer. 05.10.2023.

SEB starpposma mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt fosilo kredītu ietekmi SEB enerģijas portfeli par 45–60% salīdzinājumā ar 2019. gada bāzes līmeni (skat. 3-1. attēlu).

SEB grupas stratēģiskie mērķi:

Avots: SEB banka. Ilgtspējas pārskats 2023

3-1. attēls. SEB bankas mērķi attiecībā uz oglekļa ekspozīcijas un ilgtspējas aktivitāšu indeksu līdz 2030. gadam⁴¹

Līdzīgs starpposma mērķis ir izvirzīts arī Ilgtspējas aktivitāšu indeksam, kuru plānots palielināt līdz 2030. gadam 6-8 reizes, salīdzinājumā ar 2021. gada bāzes datiem (skat. 3-1. attēlu).

Jāatzīst, ka pēdējo divu gadu laikā, SEB ir spērusi milzīgu soli savu starpposma mērķu sasniegšanai. Pārskata periodā par 2023. gadu SEB oglekļa kredītu apjoma indekss salīdzinājumā ar 2019. gadu bija samazinājies par 39% (iepriekšējā gadā samazinājums bija 22%), kas atbilst 2030. gada stratēģijas trajektorijai. Šo kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī bija 2,6%, samazinoties no 4,8% 2019. gadā.

Oglekļa ekspozīcijas indekss (The Brown) tiek novērtēts arī struktūrvienību līmenī. Piem. Baltijas struktūrvienības Oglekļa ekspozīcijas indekss 2023. gadā bija samazinājies par 20% salīdzinājumā ar 2022. gadu (iepriekšējā gadā samazinājums bija vien 6%).

Ievērojami sasniegumi ir arī Ilgtspējas aktivitāšu indeksā (*The Green*). Atskaites periodā par 2023. gadu indekss bija palielinājies par 123% salīdzinājumā ar 2021. gada bāzes līmeni (iepriekšējā gadā pieaugums bija 58%). SEB Ilgtspējas aktivitāšu indeksu uzskata par svarīgu instrumentu ilgtspējas darba virzīšanai organizācijā, lai veicinātu inovācijas un pozitīvi ietekmētu SEB klientus viņu virzībā uz ilgtspēju.

Baltijas struktūrvienības nozīmīgākais ieguldījums bija ilgtspējīga finansējuma kategorijā. Baltijas struktūrvienības Ilgtspējas aktivitāšu indekss 2023. gadā palielinājās par 122%, bet salīdzinājumā ar 2021. gada bāzes līmeni tas ir pieaudzis 17 reizes. Lai arī pieaugums 2023. gadā daļēji saistīts ar esošā kredītu ietekmes pārklassificēšanu uz zaļiem kritērijiem atbilstošu finansējumu, 86% kredītu, kas saistīti ar ilgtspēju, veidoja tieši jaunie zaļie aizdevumi, garantijas un līzings līgumi, kas tika noslēgti 2023. gadā.

⁴¹ SEB banka Ilgtspējas pārskats 2023

2023. gadā Baltijas struktūrvienība savā portfelī sasniedza ievērojamu mērķi – zaļo kredītu apjomu viena miljarda eiro apmērā, un 2023. gada 31. decembrī zaļo kredītu apjoms bija 1.183 miljardi eiro, lielāko daļu no šiem zaļajiem kredītiem veidoja zaļie korporatīvie kredīti. Uz atskaites perioda beigām zaļo kredītu īpatsvars Baltijas struktūrvienības kopējā kredītportfelī sasniedza 5% (salīdzinājumā ar 2022.g. 31.decembri – 3.1%).

Ir būtiski atzīmēt, ka 2023. gads bija pirmais gads, kad kredītiestādēm bija jāziņo par atbilstību taksonomijas kritērijiem (skat. 3-2. attēlu). SEB galvenais KPI – zaļo aktīvu īpatsvars (GAR), kas ir 2.0 procenti no apgrozījuma un 2,4 procenti no kapitālizdevumiem, ir pirmais indikatīvais rezultāts. Apgrozījuma KPI, kas saistīts ar pārvaldībā esošiem aktīviem un finanšu garantijām, bija attiecīgi 1.2% un 0.6 %.

SEB grupa – banku bizness ¹⁾	Balstīts uz apgrozījumu ²⁾ , %	Balstīts uz capex ³⁾ , %
Zaļo aktīvu īpatsvars (GAR)	2.0	2.4
Finanšu garantijas	0.6	1.3
Pārvaldītie aktīvi	1.2	3.6

1) Taksonomijas informācija ir balstīta uz piesardzīgās konsolidācijas nosacījumiem, kā definēts Regulas (ES) Nr. 575/2013 II sadaļas 2. nodaļas 2. iedaļā. SEB grupas apdrošināšanas sabiedrības iekļautas pēc pašu kapitāla metodes, nevis pilnīgas konsolidācijas.

2) Attiecība balstīta uz nefinanšu uzņēmumu sniegtajiem pārskatiem par apgrozījumu

3) Attiecība balstīta uz nefinanšu uzņēmumu publiskotajiem capex pārskatiem.

Avots: SEB. Annual and Sustainability Report 2023

3-2. attēls. SEB Group GAR rādītājs par 2023. gadu

legūto KPI rādītāju analīze pagaidām ir ierobežota, ņemot vērā, ka nav pieejami salīdzināmi skaitļi. Pašreizējā taksonomijas darbības joma, kā arī fakts, ka uzņēmumu skaits, uz kuriem attiecas ES taksonomijas ziņošanas prasības, ir ierobežots, nozīmē, ka GAR aptver salīdzinoši nelielu kredītportfeļa daļu. Turklāt uzņēmumi, kas sniedz pārskatus, lielākoties ir pārejas ceļa sākumā. Jau šobrīd var prognozēt, ka GAR vērtība atšķirsies starp bankām atkarībā no to uzņēmējdarbības modeļa, klientu bāzes, klientu saimnieciskās darbības un ģeogrāfiskā izvietojuma.

Būtiski atzīmēt, ka 2024. gads būs pirmais gads, kad kredītiestādēm paplašināsies ziņošanas pienākumi, ietverot arī pārējos taksonomijas regulējuma četrus vides mērķus:

1. Ilgtspējīga ūdens resursu izmantošana un aizsardzība.
2. Pāreja uz aprites ekonomiku.
3. Piesārņojuma novēršana un kontrole.
4. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība.

Un jau šobrīd ir novērojams, ka SEB aktīvi gatavojas, izstrādājot un ieviešot savā ilgtspējas pārvaldības modelī, tematiskās vides un nozaru politikas, uz kuru bāzes arī turpmāk veidos sadarbību ar saviem klientiem. Tematiskās vides politikas definē SEB nostāju attiecībā uz klimatu, saldūdeni, un bioloģisko daudzveidību. Savukārt nozaru politikas ir izstrādātas, lai nodrošinātu, ka lēmumi par aizdevumiem un ieguldījumiem veicina SEB vispārējo ilgtspējas mērķu sasniegšanu. Šīs politikas arī precīzē SEB sagaidāmo, prasības un ierobežojumus

biznesa attiecībām ar uzņēmumiem, kas iesaistīti noteiktās aktivitātēs. 2023. gadā SEB izstrādāja un ieviesa 11 dažādu nozaru politikas, kas ir īpaši nozīmīgas, ņemot vērā ietekmi uz klimatu, un to uzskaitījumā ir arī **lauksaimniecība**. SEB uzsver, ka šīs nozares ir svarīgas, ņemot vērā enerģijas patēriņu, izejvielu izmantošanu un radītos atkritumus, tāpēc tām ir nozīmīga loma pārejā uz zemu oglekļa dioksīda (CO₂) emisiju un aprites ekonomiku.

SEB izstrādātā lauksaimniecības politika ietver trīs sadaļas – galvenie nozares riski, ierobežojumi un vides prasības.

*SEB lauksaimniecības politika*⁴²

1. Galvenie nozares riski:

1.1. Vides riski:

- 1.1.1. Gaisa emisijas, tostarp SEG (siltumnīcefekta gāzes) un citi piesārņotāji;
- 1.1.2. Ūdens kvalitāte un resursu izsīkšana;
- 1.1.3. Augsnes piesārņojums ar toksiskām un noturīgām vielām un materiāliem;
- 1.1.4. Augsnes produktivitātes zudums, palielināta erozija un noslīdeņu risks;
- 1.1.5. Biotopu pārveidošana un iznīcināšana ar negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmām;
- 1.1.6. Enerģijas patēriņš;
- 1.1.7. Atkritumu radīšana;
- 1.1.8. Trokšņu piesārņojums, kas negatīvi ietekmē sugas;
- 1.1.9. Ģenētiskās daudzveidības samazināšanās klientu preferenču dēļ;
- 1.1.10. Dzīvnieku labturības problēmas.

1.2. Sociālie riski:

- 1.2.1. Darbinieku arodveselība un drošība;
- 1.2.2. Sabiedrības veselība, piemēram, antibiotiku rezistences vai zoonožu slimību risks;
- 1.2.3. Pārtikas drošība;
- 1.2.4. Darba apstākļi viesstrādniekiem un citiem pagaidu darbiniekiem;
- 1.2.5. Bērnu darbaspēka izmantošana attīstības valstīs;
- 1.2.6. Cilvēktiesību pārkāpumi, piemēram, fiziska pārvietošana vai vietējo iedzīvotāju tradicionālo zemju izmantošana.

2. Ierobežojumi:

2.1. Jūtīgas vides teritorijas

SEB izvairīsies no sadarbības ar uzņēmumiem, kuru darbībai ir būtiska negatīva ietekme, piemēram, zemes pārveidošana, uz jutīgām vides teritorijām, tādām kā:

- 2.1.1. UNESCO Pasaules mantojuma vietas;
- 2.1.2. Ramsāres konvencijā ietvertie mitrāji;
- 2.1.3. Uz zemes esošās Natura 2000 teritorijas;
- 2.1.4. Nacionālie parki un dabas rezervāti;

⁴² Sector Policy on Agriculture, Fishing, Aquaculture and Animal Welfare for SEB Group. 2024.

- 2.1.5. Meži ar augstu saglabāšanas vērtību (HCVF);
- 2.1.6. Starptautiskās Dabas aizsardzības savienības (IUCN) Sarkanajā sarakstā iekļautās sugas.
- 2.2. Mežu izciršana, pesticīdi un antibiotikas
Papildus SEB izvairīsies no sadarbības ar uzņēmumiem, kas iesaistīti kādā no šādām darbībām:
 - 2.2.1. Nelikumīga mežizstrāde vai tirdzniecība;
 - 2.2.2. Nelikumīgas vai nekontrolētas dedzināšanas darbības zemes attīrīšanai un sagatavošanai;
 - 2.2.3. Tropisko primāro mežu izciršana;
 - 2.2.4. Nelikumīga mēslojuma vai pesticīdu lietošana;
 - 2.2.5. Būtiska negatīva ietekme uz dzīvnieku labturību;
 - 2.2.6. Antibiotiku rutīnas izmantošana profilakses nolūkos veselām dzīvnieku grupām;
 - 2.2.7. Tirdzniecība ar apdraudētām sugām (CITES), ja vien tas nav atļauts saskaņā ar CITES licencēšanas sistēmu.
- 2.3. Palmu eļļa un soja
SEB izvairīsies no sadarbības ar uzņēmumiem, kas iesaistīti palmu eļļas un sojas ražošanā un:
 - 2.3.1. Kuriem nav politikas vai paziņojuma par mežu izciršanas nepieļaušanu;
 - 2.3.2. Kas neatbilst vai kuriem nav termiņā ierobežota plāna atbilstībai vispārpieņemtajām ražošanas standartu sertifikācijām.

3. Vides prasības

Papildus attiecīgajiem ierobežojumiem SEB sagaida, ka uzņēmumi, kas darbojas kultūraugu un mājlopu audzēšanā, atkarībā no to apjoma un nozīmīguma:

- 3.1. Ievēros piemērojamus nacionālos un starptautiskos noteikumus attiecībā uz ģenētisko inženieriju;
- 3.2. Izveidos ilgtspējīgu barības sistēmu, lai samazinātu metāna emisijas no atgremotājiem;
- 3.3. Izstrādās atkritumu apsaimniekošanas sistēmu, tostarp dzīvnieku notekūdeņu/ dūņu pārvaldību, lai samazinātu noplūdes un optimizētu metāna, slāpekļa un fosfora izmantošanu;
- 3.4. Palielinās oglekļa uzglabāšanu, izmantojot ilgtspējīgas lauksaimniecības prakses;
- 3.5. Pāries no tradicionālajām lauksaimniecības metodēm uz atjaunojošo lauksaimniecību un ilgtspējīgu intensifikāciju;
- 3.6. Pāries no fosilā kurināmā uz atjaunojamiem energoresursiem uzņēmuma un transporta darbībās.
- 3.7. Īstenot atjaunojamās enerģijas ražošanas iespējas vai palielināt jau esošos apjomus.

Papildu prasības noteiktu lauksaimniecības preču ražošanai

SEB sagaida, ka uzņēmumi, kas nodarbojas ar kokvilnas, kafijas, kakao un cukurniedru ražošanu:

- 3.8. Būs pieņēmuši politiku vai paziņojumu par mežu izciršanas nepieļaušanu;
- 3.9. Atbildīs attiecīgajām ilgtspējīgas ražošanas standartu sertifikācijām vai būs izstrādājuši plānu, lai palielinātu sertificētās ražošanas apjomu īpatsvaru, ievērojot attiecīgās sertifikācijas shēmas.

Lai norādītu kā SEB ieviestās nozaru politikas ietekmēs turpmāko sadarbību ar klientiem, zemāk ir atspoguļota tabula ar informāciju par to, kā SEB politikas īstenošanas līmeņi tiek piemēroti dažāda lieluma uzņēmumiem. **“SEB ierobežo”** kategorijā SEB ierobežo biznesa attiecības ar pusēm, kuras neatbilst prasībām. **“SEB pieprasa”** kategorijā SEB pieprasa uzņēmumu atbilstību konkrētai pozīcijai, bet gadījumā, ja šādas atbilstības nav, pieprasa aktīvus lēmumus un rīcību, lai būtu iespējams turpināt biznesa attiecības. Savukārt **“SEB sagaida”** kategorijā SEB sagaida, ka uzņēmumi ievēros nozares politiku, bet neievērošanas gadījumā pieprasa rīcību, kas laika gaitā nodrošinās politikas ievērošanu (skat. 3-3. attēlu).

Politikas īstenošanas līmeņi

Īstenošanas līmeņi	Uzņēmuma lielums		
	Privātklienti (Retail)	Mazie un vidējie uzņēmumi	Lielie uzņēmumi
SEB sagaida	-	-	✓
SEB pieprasa	-	✓	✓
SEB ierobežo	-	✓	✓

Avots: SEB banka Ilgtspējas pārskats 2023

3-3. attēls. SEB bankas nozaru politikas īstenošanas līmeņi

2023. gada 31. decembrī lielāko daļu SEB kredītportfeļa veidoja uzņēmumi un māsaimniecību hipotekārie kredīti, un liela daļa SEB netiešās ietekmes uz klimatu ir saistīta tieši ar šo kredītportfeļa daļu (skat. 3-4. attēlu).

Kredītportfelis, 4 280 milj. EUR (bruto uzskaites vērtība)

portfeļa daļa (%)

Uzņēmumi*	32
Māsaimniecības, hipotekārie	24
Kreditistādes	22
Uzņēmumi, darbības ar nekustamo īpašumu	14
Māsaimniecības, citi	5
Vispārējā valdība	3

*Kredīti uzņēmumiem, izņemot Nekustamā īpašuma pārvaldīšanas segmentu.

Avots: SEB banka Ilgtspējas pārskats 2023

3-4. attēls. SEB bankas kredītportfelis uz 2023. gada beigām.

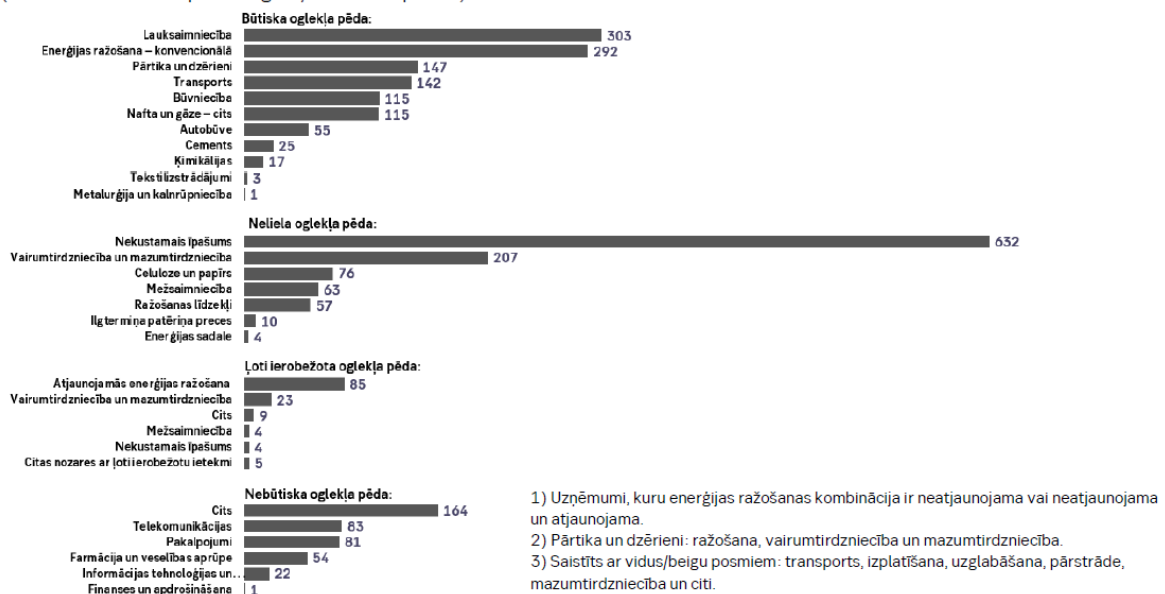
SEB ir sadalījusi savu korporatīvo un nekustamā īpašuma kredītu portfeli pa nozarēm. Šīs nozares ir iedalītas četrās atsevišķās kategorijās, kas ir nošķirtas pēc to attiecīgās vidējās CO₂ pēdas:

1. **Nozares ar būtisku oglekļa pēdas nospiedumu.** Starp šīm ir tādas nozares kā enerģijas ražošana, transports, autobūve, būvniecība un lauksaimniecība.
2. **Nozares ar nelielu oglekļa pēdas nospiedumu,** tādas kā nekustamais īpašums, ražošanas līdzekļi, celuloze un papīrs, kā arī vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība.
3. **Nozares ar ļoti ierobežotu vai pat pozitīvu oglekļa pēdas nospiedumu, piemēram, atjaunojamās enerģijas ražošana.**
4. **Nozares ar nebūtisku oglekļa pēdas nospiedumu.**

SEB šo korporatīvo un nekustamā īpašuma kredītu portfela sadalījumu turpmāk izmantos par pamatu, lai novērtētu kredītu ietekmi saistībā ar klimatu, kā arī sniegtot ieskatu centienos nodrošināt caurskatāmību un visaptverošu klimata perspektīvu novērtējumu (skat. 3-5. attēlu).

Korporatīvie un nekustamā īpašuma kredītu apjomi pa nozarēm, miljoni eiro

(nozares sarindotas pēc to oglekļa dioksīda pēdas)

Avots: SEB banka Ilgtspējas pārskats 2023

3-5. attēls. SEB kredītportfela sadalījums pa nozarēm pēc to CO₂ pēdas

Ir jāatzīmē, ka augstākminētais sadalījums atspoguļo vidējo CO₂ pēdu, kas saistīta ar attiecīgajām nozarēm, un tajās nav redzama konkrētu klientu individuālā CO₂ pēda. Vienā nozarē klientiem ir atšķirīga CO₂ pēda, to nosaka tādi faktori kā tehnoloģiju izmantošana un enerģijas avoti. Turklāt atšķirīgo klientu ietekmi uz klimatu nākotnē ietekmēs arī to individuālie pārejas plāni.

Apkopojot augstākminēto, var secināt, ka SEB ilgtspējas vīzija iezīmē jaunu pieeju lauksaimniecības nozares kreditēšanā, kur būtiska uzmanība tiek pievērsta videi draudzīgām

un ilgtspējīgām darbībām. Lai gan MVU lauksaimniecības uzņēmumiem nav pienākuma sniegt ilgtspējas pārskatus saskaņā ar ES taksonomijas regulējumu, SEB banka ir izvirzījusi stingrākas prasības, paredzot, ka tā ierobežos sadarbību ar tiem uzņēmumiem, kas neatbilst vai nepilda tās izstrādātās nozares politikas prasības. Šāda pieeja ne tikai veicinās lauksaimniecības uzņēmumu transformāciju, bet arī sniegs pozitīvu ieguldījumu klimata pārmaiņu mazināšanā, uzsverot nepieciešamību MVU pielāgoties jaunajiem tirgus un vides standartiem, lai saglabātu konkurētspēju un piekļuvi finansējumam.

Swedbank

Tāpat kā SEB banka AS "Swedbank" (Swedbank) aktīvi iesaistās klimata pārmaiņu mazināšanā un ilgtspējīgas ekonomikas attīstīšanā. Arī Swedbank ir izvirzījusi mērķus attiecībā uz emisiju samazināšanu un zaļās finansēšanas apjomu palielināšanu. Saskaņā ar Parīzes nolīguma prasībām un 1.5°C mērķi Swedbank plāno sasniegt nulles emisijas līdz 2050. gadam⁴³. Lai to īstenotu, banka ievieš starpposma mērķus, piemēram, aizdevumu portfeļa emisiju samazināšanu par 50% līdz 2030. gadam. Par vienu no prioritātēm Swedbank ir izvirzījusi ilgtspējīgas kreditēšanas veicināšanu – līdz 2027. gadam tā plāno trīskāršot ilgtspējīgo aizdevumu apjomu. Šo mērķi tiek plānots sasniegt, gan radot zaļus un ilgtspējīgus produktus uzņēmumu transformācijai, gan izmantojot tādas bankas radītos klientu novērtēšanas instrumentus, kas atbalsta ESG kritēriju ievērošanu, piemēram, ESG analīzes rīku, kas novērtē klientu atbilstību ilgtspējības prasībām. Tādēļ var teikt, ka jau šobrīd banka īpašu uzmanību pievērš sektoriem ar augstiem klimata riskiem, piemēram, lauksaimniecībai. Par to, ka Swedbank pieeja attiecībā uz lauksaimniecības nozares finansēšanu pakāpeniski mainās, pierāda fakts, ka 2022. gadā tika izveidota sadarbība ar lauksaimniecības tehnoloģiju uzņēmumu eAgronom⁴⁴. Sadarbībā ar eAgronom banka lauksaimniekiem piedāvā iegūt **ilgtspējīgas lauksaimniecības sertifikātu**, kas veicina lauksaimnieku pāreju uz ilgtspējīgāku saimniekošanas praksi, kā arī nodrošinot pieeju izdevīgākiem bankas aizdevuma nosacījumiem.

Lai atbilstu sertifikāta prasībām saimniecībai ikdienā jāievēro šādus nosacījumus⁴⁵:

- 1. Saimniecības SEG novērtējums.** Ja no energoresursiem (tostarp degvielas) izrietošo emisiju īpatsvars saimniecībā pārsniedz 20% no kopējām emisijām kas nav saistītas ar daudzgadīgo kultūraugu audzēšanu, šīs emisijas piecu gadu perspektīvā jāsamazina par 10%.
- 2. Kultūraugu maiņa un augsnes pārklājums:**
 - 2.1. Vismaz 5 gadu kultūraugu maiņa, kur vismaz viens no laukaugiem ir pākšaugi.
 - 2.2. Vismaz 75 % dzīvo augu seguma indekss. Tas nozīmē, ka uz laukiem kultūraugi jāaudzē vidēji 9 mēnešus gadā. Lai panāktu šādu kultūraugu segumu, var izmantot ziemājus un starpkultūras.

⁴³ Swedbank. Annual and Sustainability Report 2023

⁴⁴ <https://www.swedbank.com/sustainability/environment/climate.html>

⁴⁵ <https://www.swedbank.lv/business/finance/agriculture/start>

2.3. Lai novērstu barības vielu zudumu augu atlikumi jāatstāj uz lauka vai jāaizstāj ar kūtsmēsliem.

3. Augsnes pārvaldīšana:

3.1. Jānovērš augsnes sablīvēšanās, izvairoties no lauku darbiem uz pārmērīgi mitriem laukiem. Tas nozīmē, ka darbi ir jāveic savlaicīgi pirms vai pēc liela mitruma periodiem (uz lauka stāv ūdens).

3.2. Kūdrājus near, lai izvairītos no augsnes organiskā oglekļa zuduma. Šādus mitrājus saglabā vai pārvērš par zālājiem.

3.3. Tiek uzturēti pastāvīgie zālāji. Zeme, kas ir bijusi zālājs piecus vai vairāk gadus, paliek par zālāju.

4. Barības vielu apsaimniekošana un augu aizsardzība:

4.1. Minerālā slāpekļa pielietošanai izmanto precīzu mēslošanu. Jāņem vērā augsnes analīzes, ražas kartes un cita informācija par konkrēto lauku.

4.2. Kūtsmēsli augsnē tiek iestrādāti ar injekciju (virca) vai 1 stundas laikā (kūtsmēsli).

5. Nepalielinās izmantoto augu aizsardzības līdzekļu daudzums (vai nu kopumā, vai katram kultūraugu veidam uz platības vienību), salīdzinot ar gada bāzes līnijas vidējo rādītāju, kas noteikts kārtējā piecu gadu bāzes līnijas periodā.

Tiek novērots, ka lauksaimnieki, kas saņem **ilgtspējīgas lauksaimniecības sertifikātu**, tiek atbalstīti ar zemākām kredīta likmēm, kas svārstās diapazonā no 0.5% līdz 1%, padarot šo finansējumu pieejamāku. 2023. gadā banka izsniedza pirmo kredītu ar ilgtspējīgas lauksaimniecības sertifikātu, ko nodrošināja eAgronom⁴⁶.

Šāda pieeja ir daļa no Swedbank stratēģijas veicināt pāreju uz videi draudzīgākiem risinājumiem un palielināt lauksaimnieku konkurētspēju tirgū. Banka cer, ka samazinātā kredīta likme ne tikai sniegs finansiālu ieguvumu lauksaimniekiem, bet arī motivēs viņus ieviest klimata mērķiem atbilstošas stratēģijas⁴⁷.

Bankas stratēģija ilgtspējīgas uzņēmējdarbības attīstībā un lauksaimniecības kreditēšanā atspoguļo bankas apņemšanos risināt klimata pārmaiņas un veicināt ilgtspējīgu ekonomiku. Banka turpinās pielāgoties jauniem izaicinājumiem, integrējot ESG principus un atbalstot klientu pāreju uz videi draudzīgākiem risinājumiem. Šī pieeja nodrošina ne tikai finansiālus, bet arī vides un sociālus ieguvumus.

ALTUM

Attīstības finanšu institūcijai "ALTUM" (AS "Attīstības finanšu institūcija Altum") ir būtiska nozīme Latvijas kreditēšanas sektorā, jo ALTUM risina tirgus nepilnības, piedāvājot dažādus finanšu produktus – valsts garantijas un specializētos aizdevumus. Taču ALTUM nav kredītiestāde, un tādēļ uz to kopumā neattiecas specifiskais kredītiestāžu regulējums. Šīs specifikas dēļ saglabājas neskaidrības, kā uz ALTUM attieksies CSRD un Taksonomijas

⁴⁶ Swedbank AS ilgtspējas ziņojums par 2023. gadu

⁴⁷ <https://www.swedbank.com/sustainability/strategy-and-framework/position-statements.html>

regulējums. Tā kā ALTUM nav kredītiestāde, uz to visdrīzāk, ka neattiecas kredītiestādēm raksturīgais iedalījums lielās iestādēs, mazās un nesarežģītās iestādēs vai citās iestādās. Saskaņā ar Gada pārskatu un konsolidēto pārskatu likuma kritērijiem ALTUM līdz šim varēja tikt uzskatīta par MVU, jo līdz 2022. pārskata gadam tika pārsniegta tikai viena likumā noteiktā robežvērtība (bilances kopsumma). 2023. pārskata gadā tika pārsniegtas divas robežvērtības (bilances kopsumma un darbinieku skaits), tādēļ, ja šāda tendence saglabāsies, ALTUM turpmāk varētu tikt uzskatīta par lielu uzņēmumu (sabiedrību), nevis biržā kotētu MVU Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma izpratnē. Tādējādi var prognozēt, ka ALTUM būs pienākums sagatavot pirmo ilgtspējas ziņojumu par 2025. pārskata gadu.

Lai arī ALTUM gada pārskatos iekļauj arī ilgtspējas informāciju (vadības ziņojuma sadaļa "Ieguldījums ilgtspējā" un pielikums "Paziņojums par korporatīvo pārvaldību"), līdzšinējos gada pārskatos šī informācija ir bijusi samērā vispārīga, piem., minēts, ka izstrādāta ESG ceļa karte, ESG risku novērtēšanas matrica, ESG skoringa modelis, aizdevuma portfeļa marķēšanas metodoloģija utt.⁴⁸ Noprotams, ka 2024.g. ir izstrādāta ilgtspējas stratēģija, kas balstīta ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķos. Tomēr jāatzīmē, ka pagaidām ALTUM nav publicējis kvantitatīvus ilgtspējas mērķus, piem., mērķus attiecībā uz finansētajām SEG emisijām, mērķus saistībā ar Taksonomijas regulējumā noteiktajiem KPI (piem., GAR (specializēto aizdevumu portfelim) un FinGuar KPI (garantiju portfelim)). ALTUM ir izstrādājis aizdevuma portfeļa marķēšanas metodoloģiju MVU/Lielo uzņēmumu un lauksaimnieku segmentiem, kas paredz finansēto projektu klasificēšanu piecās grupās⁴⁸:

1. Atbilstoši Taksonomijas prasībām.
2. Klasificējami kā ilgtspējīgi projekti.
3. Atbilst Zaļo obligāciju ietvaram 2021.
4. Klasificējami kā "brūnie" projekti.
5. Pārējie projekti.

3-1. tabula. ALTUM aktīvu finansēšanas struktūra

	31.12.2023.		31.12.2022.		31.12.2021.	
	tūkst. EUR	%	tūkst. EUR	%	tūkst. EUR	%
Aktīvi	1 316 086		1 099 588	100.0%	976 204	100.0%
Pašu kapitāls	389 353	29.6%	395 983	36.0%	440 736	45.1%
Saistības	926 733	70.4%	703 605	64.0%	535 468	54.9%
t.sk. atbalsta programmu finansējums	580 649	44.1%	375 280	34.1%	230 287	23.6%
t.sk. saistības pret vispārējām valdībām*	174 656	13.3%	153 784	14.0%	121 348	12.4%
t.sk. emitētie parāda vērtspapīri	85 533	6.5%	85 513	7.8%	85 558	8.8%
t.sk. zaļās/ilgtspējīgās obligācijas	20 031	1.5%	20 001	1.8%	19 963	2.0%

⁴⁸ ALTUM. Gada pārskats par gadu, kas noslēdzās 2023.gada 31.decembrī.

	31.12.2023.		31.12.2022.		31.12.2021.	
	tūkst. EUR	%	tūkst. EUR	%	tūkst. EUR	%
t.sk. finanšu garantiju līgumu saistības	47 319	3.6%	45 852	4.2%	37 372	3.8%
t.sk. saistības pret kredītiestādēm**	32 038	2.4%	36 290	3.3%	53 416	5.5%

* Valsts kase, Lauku atbalsta dienests

** saistības pret Eiropas Investīciju banku

Avots: autoru aprēķini, ALTUM 2023.g. pārskats

ALTUM aktīvu finansēšanas struktūra (skat. 3-1. tabulu) netieši raksturo potenciālo “zaļo” aktīvu īpatsvaru. Kopumā jāatzīmē, ka ALTUM finansēšanas struktūrā nav notikušas būtiskas izmaiņas, jo zaļo obligāciju īpatsvars bilancē pēdējo 3 gadu laikā ir bijis robežās 1.5%-2.0%. Īpatsvara neliels samazinājums, salīdzinot ar 2022.g., ir saistīts ar to, ka emitēto zaļo obligāciju apjoms nav mainījies, bet ALTUM aktīvi kopumā ir auguši⁴⁹. Zināmu nenoteiktību rada fakts, ka 2017.g. emitētajām zaļajām obligācijām⁵⁰ dzēšanas termiņš iestājās 17.10.2024. Šobrīd nav zināms, kad un kādā apjomā ALTUM plānot veikt jaunas Zaļo obligāciju emisijas. Ja ALTUM turpinās zaļo obligāciju emisijas un veikts tās lielākos apjomos, tas attiecīgi palielinās “zaļo” aktīvu apjomu neatkarīgi no citiem faktoriem. Tas attiecīgi nozīmētu zaļo aizdevumu un zaļo garantiju īpatsvara palielināšanos.

Papildus jāatzīmē, ka 2023.g. pārskatā ALTUM ir sniedzis informāciju par novērtēto pārejas riska līmeni kredītportfelim sektoru griezumā. Saskaņā ar šo novērtējumu 25% no kopējā kredītportfeļa veido aizdevumi ar augstu vai ļoti augstu pārejas risku⁴⁸. Lauksaimniecība ir sektors ar otru augstāko īpatsvaru un veido 6% no kopējā kredītportfeļa jeb attiecīgi 25% no augsta un ļoti augsta pārejas riska aizdevumiem. Ja ALTUM īstenos pasākumus, lai samazinātu kredītportfeļa ekspozīciju pret pārejas risku, tas var ietekmēt lauksaimniecības projektu finansēšanu, it īpaši tādu, kam ir augsts pārejas riska līmenis.

Jāatzīmē arī, ka ALTUM 2023.g. vadības ziņojumā ir minēts, ka esošais klientu portfelis tiks pārskatīts, stimulējot klientu pāreju uz ilgtspējīgu attīstību, kā arī pakāpeniski atsakoties no tādu projektu finansēšanas, kas neatbilst ALTUM noteiktajiem ESG aspektiem kredītriska pārvaldībā⁴⁸.

⁴⁹ galvenokārt atbalsta programmu finansējuma pieauguma dēļ

⁵⁰ vērtspapīra ISIN kods LV0000802353, emisijas nominālvērtība 20 milj. EUR

4. ILGTSPĒJAS ZIŅOŠANA

Ilgospējas ziņošanu veido divu veidu ilgtspējas informācijas atklāšana:

1. Publiskā ilgtspējas ziņošana – ilgtspējas ziņu publisku sniegšana ilgtspējas ziņojumu formā CSRD ietvaros (saskaņā ar ESRS).
2. Privāta ilgtspējas informācijas atklāšana ieinteresētajām personām – piegādes ķēdes dalībniekiem, kredītiestādēm u.c.

Būtisks publiskās ilgtspējas ziņošanas elements ir ESRS, ar kuriem saistītais DA⁵¹ stājās spēkā 2023.g. decembrī. Šo ESRS (“pilna kopuma” ESRS) izpēte tika veikta AREI 2023.g. veiktā pētījuma¹⁹ ietvaros. Tādēļ šajā nodaļā ir aplūkoti ar ilgtspējas ziņošanas regulējuma tālāko attīstību saistīti jautājumi – Latvijas nacionālais regulējums (skat. 4.1. apakšnodaļu), dubultā būtiska novērtēšana (skat. 4.2. apakšnodaļu) un EFRAG piedāvātie ESRS biržā kotētiem MVU (skat. 4.3. apakšnodaļu) un brīvprātīgie ESRS biržā nekotētiem MVU (skat. 4.4. apakšnodaļu). Jāatzīmē, ka 2024.g. ir notikusi aktīva CSRD ieviešana ES dalībvalstīs, pieņemot attiecīgos nacionālos tiesību aktus. Taču dažādās valstīs CSRD ieviešana ir atšķirīgās stadijās.

Atbilstoši CSRD regulējumam uzņēmumam vadības ziņojums (ne tikai ilgtspējas ziņojums) ir jā sagatavo vienotajā elektroniskās ziņošanas formātā (ESEF), digitāli iezīmējot sniegtās ilgtspējas ziņas, t.sk. Taksonomijas regulējuma ietvaros sniegtās⁵². CSRD regulējums nosaka, ka ilgtspējas informācijai būs jābūt mašīnlasāmā formātā. Ilgtspējas informācijas digitālai iezīmēšanai plānots izmantot saskaņotas paplašināmas komerciālo pārskatu valodas (iXBRL) tehnoloģiju, kas jau šobrīd tiek izmantota vērtspapīru emitentu finanšu pārskatu digitālai iezīmēšanai un kura nodrošina gan cilvēklasiāmu, gan mašīnlasāmu formātu⁵³. Lai būtu iespējams digitāli iezīmēt ilgtspējas informāciju, ir nepieciešamas izmaiņas paplašināmas komerciālo pārskatu valodas (XBRL) taksonomijā. Tiek plānots, ka EK izdos jaunu DA, ar kuru tiks grozīta Regula (ES) Nr. 2019/815 attiecībā uz iezīmēšanas tehniskajām prasībām. Provizoriskais šīs DA spēkā stāšanās periods ir 2025.g. pavasaris⁵⁴. Tādēļ tiek prognozēts, ka prasība sagatavot ilgtspējas ziņojumus ESEF (ar iezīmēšanu iXBRL) attieksies uz 2025. un turpmākiem gadiem, bet neattieksies uz 2024. pārskata gadu.

Papildus jāatzīmē, ka CSRD no 2028.g. paredz ilgtspējas informācijas pieejamību Eiropas vienotajā piekļuves punktā (ESAP)⁵⁵. Tādējādi nākotnē būs plaši pieejama strukturēta ilgtspējas (t.sk. ar Taksonomijas regulējumu saistīta) informācija mašīnlasāmā formātā. Šāda

⁵¹ Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2772

⁵² CSRD 29.d pants

⁵³ Šāds digitāli iezīmēts pārskats tiek sagatavots XHTML formātā

⁵⁴ A.Alksnes-Bensones prezentācija (Sorainen vebinārs “ESG sarunas 16: Ilgtspējas informācijas atklāšanas likums”, 15.10.2024.)

⁵⁵ CSRD 33.a pants

informācijas pieejamība būtiski paplašinās finanšu institūciju (piem., kredītiestāžu) un piegāžu ķēžu dalībnieku iespējas izmantot šo informāciju lēmumu pieņemšanā, t.sk. attiecībā uz kredītēšanu un cita veida finansēšanu. Tam ilgtermiņā varētu būt būtiska ietekme uz tautsaimniecību, t.sk. lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm un tajās strādājošiem uzņēmējiem, jo būs iespējams ar samērīgiem resursiem veikt ļoti apjomīgu ilgtspējas informācijas apkopošanu, analīzi utt. ES un iespējams, ka pat vēl plašākā mērogā. Turklāt iXBRL lietošana novērš valodas, pārskatu noformējuma u.tml. specifiskās barjeras, kas līdz šim ierobežoja plašāka mēroga datu analīzi. Šādi tehnoloģiski risinājumi var būtiski pārvirzīt finanšu plūsmas. Vienlaikus jāatzīmē, ka šādas tehnoloģijas lietošanas ietekme būs atkarīga arī no tā, kāda tieši būs ESRS XBRL taksonomija un 8.panta XBRL taksonomija⁵⁶, kuras vēl ir tapšanas procesā un kuras noteiks, kādi tieši ilgtspējas dati būs pieejami mašīnlasāmā formā. Privāta ilgtspējas informācijas atklāšana ieinteresētajām personām (piegādes ķēdes dalībniekiem, kredītiestādēm u.c.) saistīta ar ilgtspējas informācijas pieprasījumiem no CSRD un Taksonomijas regulas, kā arī tiek īstenota no dažu citu tiesību aktu (piem., 3.pīlāra) subjektu puses. Tā saistīta ar šo subjektu nepieciešamību iegūt ilgtspējas informāciju par savām vērtības ķēdēm, kā arī finanšu uzņēmumu gadījumā – nepieciešamību aprēķināt dažādus specifiskus KPI. Šis ilgtspējas informācijas atklāšanas veids attīstās kopā ar publisko ilgtspējas informācijas atklāšanu. Šobrīd Latvijā (faktiski Baltijas valstīs) visaktīvāk attīstījusies kredītiestāžu klientu ESG anketēšana, kas aplūkota 4.5. apakšnodaļā.

4.1. Latvijas nacionālais regulējums

Latvijā CSRD ieviešana ir veikta, 2024.g. pieņemot Ilgtspējas informācijas atklāšanas likumu un veicot grozījumiem vairākos likumos (skat. 1. nodaļu). Līdz ar to ilgtspējas ziņu sniegšana, ilgtspējas ziņojumu sagatavošana, apliecināšana, publicēšana utt. Latvijā būs veicama saskaņā ar šo likumu vai ar to saistītajiem likumiem. Izņēmums ir jautājumi, ko regulē uz CSRD pamata izdotais DA, ar kuru noteikti ESRS, kā arī topošais DA par ESRS biržā kotētiem MVU (skat. 1. nodaļu).

Kopumā šis direktīva ir Latvijā ieviesta saskaņā tās bāzes regulējumu, maz izmantojot dalībvalstīm piešķirtās izvēles iespējas. Latvija ir izmantojusi izvēles iespēju neattiecināt šo regulējumu uz krājaizdevu sabiedrībām, kā arī uz pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu fondiem un alternatīvo ieguldījumu fondiem⁵⁷.

Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma subjekti ir attiecīgi CSRD subjekti – lielie uzņēmumi un biržā kotēti MVU (izņemot mikro uzņēmumi), kā arī trešo valstu komersantu (sabiedrību)

⁵⁶ XBRL taksonomija, kas nodrošinās informācijas atklāšanu saskaņā ar Taksonomijas regulas 8.pantu mašīnlasāmā formātā

⁵⁷ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 3.panta otrā daļa

Latvijas filiāles⁵⁸. Jāatzīmē, ka uzņēmuma lielums šī regulējuma ietvaros tiek noteikts, piemērojot Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā noteiktos sliekšņus. Papildus jāmin, ka šī likuma un attiecīgi CSRD kontekstā par biržā kotētu uzņēmumu uzskata uzņēmumu, kura pārvedami vērtspapīri ir iekļauti regulētajā tirgū (Finanšu instrumentu tirgus likuma izpratnē). Piemēram, Baltijas vērtspapīru tirgus (Nasdaq Baltija vērtspapīru tirgus) situācijā regulēto tirgu veido Baltijas Oficiālais saraksts (akcijas), Baltijas Otrais saraksts (akcijas) un Baltijas Parāda vērtspapīru saraksts (parāda vērtspapīri). Turpretī First North akciju saraksts un First North obligāciju saraksts netiek uzskatīts par regulēto tirgu, jo First North tirgus ir daudzpusējā tirdzniecības sistēma (*multilateral trading facility*). Tādējādi MVU, kuru emitētie vērtspapīri ir iekļauti šāda tipa tirgū⁵⁹, nav šī likuma subjekti.

Likuma subjektiem, kuriem ir pienākums sagatavot konsolidētos gada pārskatus, ir attiecīgi noteikts pienākums sagatavot konsolidēto ilgtspējas ziņojumu, kas iekļaujams konsolidētajā vadības ziņojumā. Šis likums nosaka šādu laika grafiku ilgtspējas ziņojumu sagatavošanai, kas atbilst CSRD noteiktajam⁶⁰:

1. Lielie uzņēmumi (t.sk. liela koncerna mātes sabiedrības), kas ir NFRD subjekti (līdz šim bija pienākums gatavot nefinanšu ziņojumus) – pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2024. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2024. vai pēc šī datuma).
2. Pārējie lielie uzņēmumi (t.sk. liela koncerna mātes sabiedrības) – pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2025. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2025. vai pēc šī datuma).
3. Biržā kotēti MVU – pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2026. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2026. vai pēc šī datuma). Vienlaikus jāatzīmē, ka biržā kotēti MVU drīkst līdz 2028. pārskata gadam (pārskata gadam, kas sākas 01.01.2028. vai pēc šī datuma) vadības ziņojumā neiekļaut ilgtspējas ziņojumu, sniedzot skaidrojumu vadības ziņojumā, kāpēc nav iekļautas ilgtspējas ziņas.

Atsevišķi jāmin, ka specifisks ilgtspējas ziņojumu sagatavošanas laika grafiks ir noteikts kredītiestādēm (tas izriet no CSRD):

1. Ja kredītiestāde ir liela iestāde vai cita iestāde:
 - 1) ja tā vienlaikus ir lielais uzņēmums, kas ir NFRD subjekts – tiek piemēroti tie paši noteikumi, kas lielajiem uzņēmumiem, kas ir NFRD subjekti, t.i., pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2024. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2024. vai pēc šī datuma);
 - 2) ja tā vienlaikus ir lielais uzņēmums, bet nav NFRD subjekts – tiek piemēroti tie paši noteikumi, kas pārējiem lielajiem uzņēmumiem, t.i., pienākums sagatavot

⁵⁸ Ja filiāles apgrozījums neto apgrozījums pārsniedz 40 milj. EUR un šīs trešās valsts sabiedrības neto apgrozījums grupas līmenī ES pārsniedz 150 milj. EUR

⁵⁹ First North tirgus ir populāra izvēle MVU, kas iziet kapitāla tirgū (gan obligāciju, gan akciju)

⁶⁰ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma Pārejas noteikumu 5.-10. punkts

ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2025. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2025. vai pēc šī datuma);

- 3) ja tā vienlaikus ir biržā kotēts MVU – tiek piemēroti tie paši noteikumi, kas pārējiem biržā kotētiem MVU, t.i., pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2026. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2026. vai pēc šī datuma), ka arī tiesības atlikt pirmā ilgtspējas ziņojuma sagatavošanu līdz 2028. pārskata gadam (pārskata gadam, kas sākas 01.01.2028. vai pēc šī datuma), sniedzot attiecīgu skaidrojumu vadības ziņojumā.
2. Ja kredītiestāde ir maza un nesarežģīta iestāde⁶¹:
 - 1) ja tā ir vienlaikus lielais uzņēmums – pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2026. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2026. vai pēc šī datuma);
 - 2) ja tā vienlaikus ir biržā kotēts MVU – pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu, sākot ar 2026. pārskata gadu (pārskata gadu, kas sākas 01.01.2026. vai pēc šī datuma), ka arī tiesības atlikt pirmā ilgtspējas ziņojuma sagatavošanu līdz 2028. pārskata gadam (pārskata gadam, kas sākas 01.01.2028. vai pēc šī datuma), sniedzot attiecīgu skaidrojumu vadības ziņojumā.

Papildus jāmin, ka, ja kredītiestāde ir biržā nekotēts MVU, tad tai nav pienākums sagatavot ilgtspējas ziņojumu neatkarīgi no tā, vai tā ir liela iestāde, cita iestāde vai maza un nesarežģīta iestāde. Savukārt mazai un nesarežģītai iestādei (ja tā šī likuma subjekts), tā var izmantot ESRS biržā kotētiem MVU, pat ja tā ir lielais uzņēmums⁶². Tādējādi kredītiestādēm, kas ir mazas un nesarežģītas iestādes, būtībā ir noteikta atvieglotāka ilgtspējas informācijas atklāšanas kārtība nekā citu nozaru uzņēmumiem.

Jāatzīmē, ka šajā likumā ir noteikts princips: ja lielais uzņēmums vai biržā kotēts MVU ietilpst lielā koncernā, tad šāda lielā koncerna mātes sabiedrība gatavo konsolidēto ilgtspējas ziņojumu, bet koncerna meitas sabiedrības nesagatavo atsevišķus ilgtspējas ziņojumus. Šāds princips tiek piemērots arī, ja ziņas par Latvijas subjekta ilgtspējas jautājumiem ir iekļautas citas ES dalībvalsts mātes sabiedrības konsolidētajā ilgtspējas ziņojumā⁶³. Šis princips tiek piemērots arī, ja Latvijas subjekta ziņas par ilgtspējas jautājumiem iekļautas trešajā valstī reģistrētas mātes sabiedrības konsolidētajā ilgtspējas ziņojumā, kurš sagatavots saskaņā ar ESRS vai līdzvērtīgiem standartiem⁶⁴. Šādos gadījumos ārvalstu mātes sabiedrībām ir pienākums publicēt tīmeklī (internetā) konsolidēto vadības ziņojumu latviešu valodā. Pretējā gadījumā pienākums sagatavot individuālu ilgtspējas ziņojumu saglabājas. Specifisks izņēmums ir gadījums, kad Latvijas subjekts ir biržā kotēts lielais uzņēmums – šādā situācijā

⁶¹ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma Pārejas noteikumu 11. un 13. punkts

⁶² Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 11.pants

⁶³ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 5. un 8.pants

⁶⁴ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 6. un 9.pants

lielais izņēmums iepriekš minēto atbrīvojumu nevar izmantot un tam ir pienākums sagatavot individuālu ilgtspējas ziņojumu⁶⁵.

Ja ārvalstu koncerna mātes sabiedrība ir CSRD subjekts, bet tās meitas uzņēmums Latvijā nav šī likuma subjekts (t.i., ir biržā nekotēts MVU), tad ārvalstu koncerna mātes sabiedrība sagatavo konsolidēto ilgtspējas ziņojumu atbilstoši savas valsts likumam un netiek piemērotas Latvijas likumu prasības, t.sk. prasība nodrošināt ilgtspējas ziņojuma pieejamību latviešu valodā. Līdzīgi situācija ir, ja ES dalībvalsts komersantam (sabiedrībai), kurš ir CSRD subjekts, ir Latvijā reģistrēta filiāle. Šādā situācijā komersants sagatavo ilgtspējas ziņojumu atbilstoši savas valsts likumam un uz to neattiecas Latvijas likumu prasības, t.sk. par ilgtspējas ziņojuma pieejamību latviešu valodā.

Atbilstoši vispārējam CSRD regulējumam, ja likumam pirmajos trīs pārskata gados subjektam nav pieejama visa nepieciešamā informācija (atbilstoši ESRS prasībām) par tā vērtības ķēdi, tam ir jāapraksta savus centienus šādas informācijas iegūšanai, iemeslus, kādēļ nebija iespējams iegūt nepieciešamo informāciju, un plānus nepieciešamās informācijas iegūšanai nākotnē⁶⁶. Taču šāds atbrīvojums no pilna informācijas sniegšanas par vērtības ķēdi ir stingri terminēts un, sākot ar ceturto pārskata gadu, ilgtspējas ziņojumā minētā informācija jāsniedz nepieciešamajā apjomā.

Jāatzīmē, ka attiecībā uz ilgtspējas ziņojumu apliecināšanu Latvija nav izmantojusi dalībvalstīm piešķirto izvēles iespēju paplašināt personu loku, kas drīkst veikt ilgtspējas ziņojumu apliecināšanu. Latvijā CSRD ir viesta saskaņā ar t.s. bāzes regulējumu, nosakot, ka ilgtspējas ziņojumu drīkst apliecināt tikai zvērināts revidents vai zvērinātu revidentu komercsabiedrība. Zvērināts revidents vai zvērinātu revidentu komercsabiedrība saistībā ar ilgtspējas ziņojumu apliecina⁶⁷:

1. Ilgtspējas ziņojuma atbilstību ESRS ("pilna kopuma" vai biržā kotētu MVU, ja tas piemērojams).
2. Ilgtspējas ziņojuma formāta un tajā ietvertu ziņu iezīmēšanas prasību atbilstību, t.i., vai vadības ziņojums sagatavots ESEF un tajā ietvertās ilgtspējas ziņas iezīmētas iXBRL formātā.
3. Ilgtspējas ziņojumā ietvertu un iezīmēto ziņu atbilstību Taksonomijas regulas 8.pantam.

Jāatzīmē, ka šis likums pieļauj, ka ilgtspējas ziņojuma apliecināšanu veic viens revidents (vai zvērinātu revidentu komercsabiedrība), bet finanšu pārskatu apliecināšanu – cits revidents. Tomēr, visdrīzāk, ka praksē šāda divu revidentu piesaiste būs reti sastopama, jo vairumā gadījumu tas sadārdzina revīzijas izmaksas, kā arī rada dažādus citus apgrūtinājumus. Tādēļ var prognozēt, ka revidenti, kas dažādu iemeslu dēļ (piem., kompetenču trūkums, resursu trūkums) nevarēs sniegt ilgtspējas ziņojumu apliecināšanas pakalpojumus, zaudēs arī iespēju

⁶⁵ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 5., 6., 8. un 9.pants

⁶⁶ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 4. un 7.pants

⁶⁷ Ilgtspējas informācijas atklāšanas likuma 16.pants

apliecināt likuma subjektu finanšu pārskatus. Tas potenciāli sašaurinās klientu loku mazajiem revidentiem un ilgtermiņā var palielināt tirgus koncentrāciju un mazināt konkurenci revīzijas pakalpojumu tirgū.

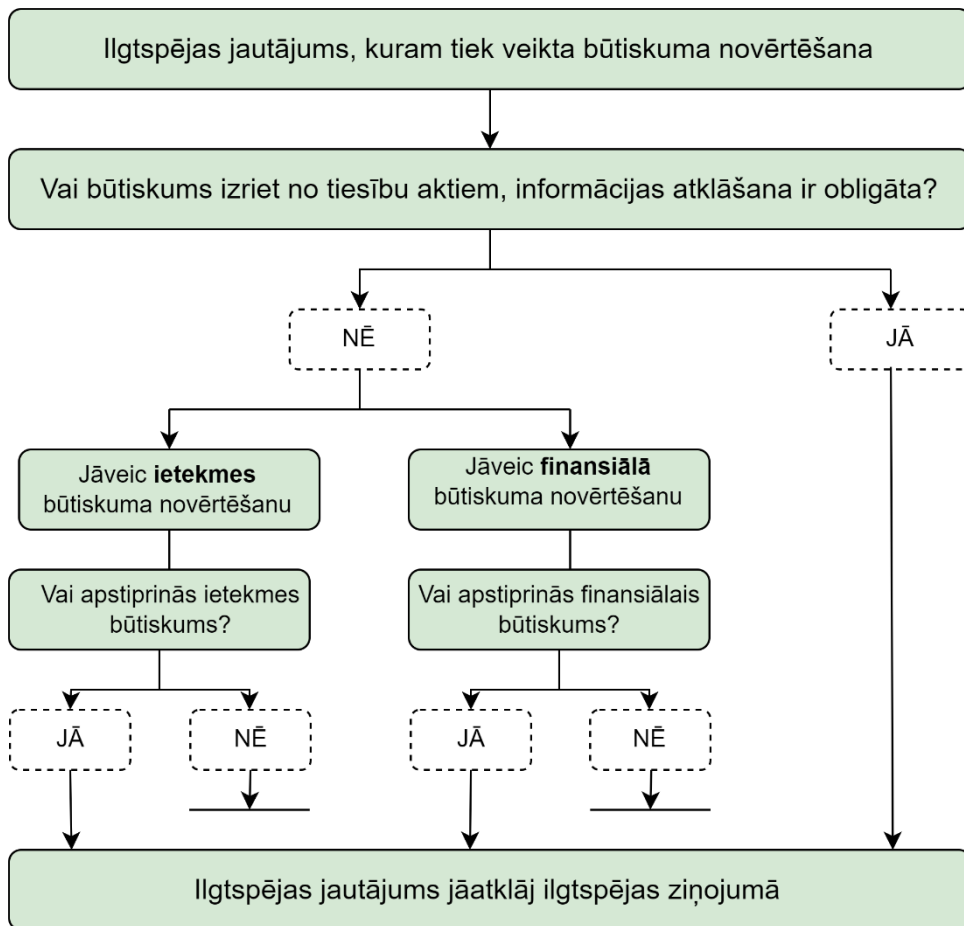
4.2. Dubultā būtiskuma novērtēšana

Ļoti svarīga publiskās ilgtspējas ziņošanas sastāvdaļa ir dubultā būtiskuma novērtēšana (noteikšana), jo atbilstoši ESRS atklājamās ilgtspējas informācijas apjoms ir atkarīgs no tā attiecīgās informācijas jeb datu punktu (*data points*) būtiskuma, t.i., tiek atklāta informācija, kas ir būtiska pēc vismaz viena no aspektiem – ietekmes būtiskuma vai finansiālā būtiskuma⁶⁹. Jāatzīmē, ka pašos ESRS nav sniegtas tiešas norādes, kā tieši veicams ilgtspējas informācijas (jautājumu) dubultā būtiskuma novērtēšana. Taču EFRAG ir nākusi klajā ar vadlīnijām attiecībā uz dubultā būtiskuma novērtēšanu⁶⁸.

Minētās EFRAG vadlīnijas aplūko ļoti dažādus ar dubulto būtisku saistītus jautājumus, t.sk. padziļināti skaidro dubultā būtiskuma koncepciju (*concept*). Taču šajās vadlīnijās ir sniegts arī EFRAG redzējums, kā būtu veicama ilgtspējas informācijas dubultā būtiskuma novērtēšana (noteikšana). EFRAG skatījumā ietekmes būtiskums un finansiālais būtiskums uzskatāms par vienādi svarīgu, veicot būtiskuma novērtēšanu. Lai arī šī EFRAG piedāvātā dubultā būtiskuma novērtēšanas vispārējā metodoloģija ir veidota ESRS izstrādes vajadzībām jeb standartu noteikšanai (*standard setting*), EFRAG vienlaikus ir norādījusi, ka šīs vadlīnijas var arī izmantot kā neautoratīvu avotu (atsauci) standartu ieviešanai (*implementation of the standards*)⁶⁹. Tādēļ pētījuma autoru ieskatā šī metodoloģija nedaudz pārveidotā veidā var tikt izmantota arī "standartu lietošanas" vajadzībām (skat. 4-1. attēlu).

⁶⁸ Double materiality conceptual guidelines for standard-setting. Working paper.2022.

⁶⁹ PTF-ESRS Batch 1 working papers – Cover note and next steps. 2022.

Avots: autoru adaptācija, balstoties uz EFRAG, 2022

4-1. attēls. Dubultā būtiskuma novērtēšanas vispārējā metodoloģija no "standartu lietotāju" skatpunkta

Iepriekš minētā dubultā būtiskuma novērtēšanas metodoloģija ietver šādus galvenos principus un elementus:

1. Sākotnēji vērtējams, vai ilgtspējas jautājuma būtiskums izriet no ES tiesību aktiem. Ja jā un šis būtiskums ir pietiekošs informācijas atklāšanas obligātuma kontekstā, tad attiecīgā informācija atklājama neatkarīgi no citiem aspektiem.
2. Pārējos gadījumos vienlaicīgi vērtējams gan ietekmes, gan finansiālais būtiskums.
3. Attiecīgā ilgtspējas informācija uzskatāma par būtisku, ja pozitīvs ir vismaz viens no minētajiem būtiskuma novērtējumiem. Informācija uzskatāma par nebūtisku (nepietiekoši būtisku) un nav jāatklāj tikai "dubultnegatīva" novērtējuma rezultāta gadījumā.

Saskaņā ar EFRAG piedāvājumu ietekmes būtiskuma novērtēšanā nepieciešams vērtēt attiecīgā parametra mērogu (*scale*), tvērumu (*scope*) un novēršamību (*remediability*). Šo trīs elementu kvantitatīvai novērtēšanai tiek rosināts izmantot 0-5 punktu skalu (skat. 4-1. tabulu). EFRAG piedāvā nepieciešamības gadījumā lietot arī 0.5 punktu vērtējumus, piem., 4.5, ja ietekmes tvērums ir starp izplatītu un globālu/visaptverošu⁶⁸.

4-1. tabula. Skala ietekmes kvantitatīvai novērtēšanai

Punkti	Ietekmes mērogs	Ietekmes tvērums	Ietekmes novēršamība
5	Absolūts	Globāls/visaptverošs	Nelabojama/nenovēršama
4	Augsts	Izplatīts	Ļoti grūt novēršama vai ilgtermiņa
3	Vidējs	Vidējs	Grūti novēršama vai vidēja termiņa
2	Zems	Koncentrēts	Labojama ar piepūli (izmaksas, laiks)
1	Minimāls	Ierobežots	Relatīvi viegli labojama vai īstermiņa
0	Neesošs	Neesošs	Ļoti viegli labojama

Avots: EFRAG, 2022

Ja kādam no elementiem novērtētā vērtība ir 5 (augstākā skalas vērtība), tad tiek rosināts uzskatīt, ka ilgspējas jautājumam ir kritisks ietekmes būtiskums neatkarīgi no pārējo elementu novērtējuma. Pārējos gadījumos ietekmes būtiskums tiek vērtēts pēc visu trīs elementu summas, piemērojot šādu interpretāciju⁶⁸:

- ≥ 12 – kritiska ietekme;
- [10; 12) – būtiska ietekme;
- [8; 10) – svarīga ietekme;
- [5; 8) – informatīva ietekme;
- < 5 – minimāla ietekme.

Kritiskas, būtiskas vai svarīgas ietekmes gadījumā ilgspējas jautājums būtu uzskatāms par būtisku no ietekmes viedokļa⁶⁸. Lai arī pamatā ietekmes būtiska novērtējums saistīts ar potenciāli negatīvas ietekmes vērtēšanu, var tikt vērtēts arī potenciāli pozitīvas ietekmes būtiskums.

Finansiālā būtiskuma novērtēšanai tiek rekomendēts analizēt iespējamo negatīvo vai pozitīvo ietekmi, aplūkojot šādas divas iespējamo ierosinātāju (*triggers*) grupas⁶⁸:

1. Resursu lietošanas turpināšana, piekļuve resursiem, uzņēmuma rīcībā esošie resursi, ņemot vērā šādus aspektus
 - 1) cenas un peļņas daļas (*margins*);
 - 2) resursa tirgus un pieejamais piedāvājums;
 - 3) resursa degradācija un atlikušais lietderīgās lietošanas laiks, pieejamība un uzturēšanas vai izveidošanas izmaksas;
 - 4) politikas/regulējuma ierobežojumi.
2. Uzņēmuma paļaušanās uz attiecībām:
 - 1) finanšu institūcijas un finanšu kapitāla nodrošinātāji;
 - 2) piegādes ķēde, t.sk. darbuzņēmējus (*contractors*);

- 3) klienti (konkurētspējīga/ētiska uzvedība, privātums, apmierinātība, produkta ietekme uz veselību, mārketing (tirgvedība) un komunikācija, produkta drošība), t.sk. zīmola un reputācijas sekas;
- 4) ārējās ieinteresētās personas;
- 5) plašāka sabiedrība/kopienas, t.sk. uzņēmuma radīto negatīvo ietekmju (*externalities*) tolerance.

Minēto abu grupu kvantitatīvai novērtēšanai tiek piedāvāta 0-4 punktu skala, šo skalu lietojot kā nepārtrauktu skalu un nepieciešamības gadījumā lietojot punktus, kas ir starp tabulā norādītajām punktu vērtībām (skat. 4-2. tabulu). Vienlaikus EFRAG rekomendē šo vērtējumu veikt atsevišķi pa kapitāla grupām, lietojot Starpvalstu integrēto pārskatu padomes (IIRC) izveidoto kapitāla klasifikāciju 6 kategorijās (IIRC tipa klasifikācija)⁶⁸ – finanšu kapitāls, ražošanas kapitāls, dabas kapitāls, intelektuālais kapitāls, cilvēkkapitāls, sociālais un attiecību kapitāls.

4-2. tabula. Skala finansiālā būtiskuma vērtēšanai (ierosinātāju grupām)

Punkti	Resursu lietošanas turpināšana	Paļaušanās uz attiecībām
4	Neiespējama, ļoti dārga vai nepieejama īstermiņā	Spēcīga nelabvēlīga (<i>adverse</i>) reakcija pašreiz vai ļoti iespējams nākotnē
3	Iespējama, bet dārga īstermiņā, ļoti dārga vai iztrūkstoša vidējā termiņā, neiespējama ilgtermiņā	Nelabvēlīga reakcija pašreiz, spēcīga nelabvēlīga reakcija ļoti iespējams nākotnē
2	Iespējama īstermiņā, dārga vidējā termiņā, ļoti dārga ilgtermiņā	Negatīva reakcija pašreiz, nelabvēlīga reakcija ļoti iespējamā nākotnē
1	Iespējama īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā	Negatīvas reakcijas pazīmes pašreiz vai nākotnē
0	Bez sekām īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā	Neitrāla / nekāda reakcija pašreiz vai ļoti iespējas nākotnē

Avots: EFRAG, 2022

Attiecīgā ilgtspējas jautājuma finansiālais būtiskums tiek vērtēts, piemērojot augstāko no iegūtajiem diviem skaitliskajiem novērtējumiem (vērtējums abām ierosinātāju grupām). Finansiālā būtiskuma aprakstīšanai ir piedāvāta šāda vērtējuma interpretācija⁶⁸:

- 4 – kritisks;
- 3 – būtisks;
- 2 – svarīgs;
- 1 – informatīvs;
- 0 – minimāls.

Kritiska, būtiska vai svarīga novērtējuma gadījumā attiecīgais ilgtspējas jautājums būtu uzskatāms par finansiāli būtisku, bet informatīva vai minimāla vērtējuma gadījumā – par finansiāli nebūtisku⁶⁸.

4.3. Ilgospējas ziņu sniegšanas standarti biržā kotētiem MVU

Ilgospējas ziņu sniegšanas standarti biržā kotētiem MVU ir aplūkoti un analizēti atbilstoši EFRAG publicētā projekta struktūrai. Šī EFRAG sagatavotā standartu projekta analīze ir veikta, tos salīdzinot ar pilna kopuma ESRS. Standartus veido sešas sadaļas⁷⁰:

- 1. sadaļa “Vispārīgās prasības” (*General requirements*) – vispārīgās prasības, kas uzņēmumiem jāievēro, sagatavojot ilgtspējas ziņojumus;
- 2. sadaļa “Vispārīgi atklājamā informācija” (*General Disclosures*) – vispārīgā ilgtspējas ziņojumā iekļaujamā informācija;
- 3. sadaļa “Rīcībpolitikas, darbības un mērķa rādītāji” (*Policies, actions and targets*);
- 4. sadaļa “Vide” (*Environment*) – atklājamā vides informācija par klimata pārmaiņu, piesārņojuma, ūdens un jūras resursu, bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu un resursu izmantošanas un aprites ekonomikas jautājumiem, t.sk. saskaņā ar Taksonomijas regulas 8.pantu atklājamā informācija;
- 5. sadaļa “Sociālā informācija” (*Social*) – aptver informāciju gan par paša uzņēmuma darbaspēku, gan darbaspēku vērtību ķēdē, kā arī par ietekmētajām kopienām, patērētājiem un galalietotājiem;
- 6. sadaļa “Darījumdarbība” (*Business Conduct*) – aptver korupcijas un kukuļošanas apkarošanas jautājumus, attiecību ar piegādātājiem pārvaldību, tai skaitā norēķinu praksi, un politiskās ietekmes un lobēšanas jautājumus).

Šajos standartos ir noteikta ilgtspējas ziņojuma vispārējā struktūra, kas sastāv no četrām daļām:

1. Vispārīgā informācija.
2. Vides informācija, t.sk. saskaņā ar Taksonomijas regulas 8. pantu atklājamā informācija.
3. Sociālā informācija.
4. Pārvaldības informācija.

Šie ESRS biržā kotētiem MVU ir izstrādāti ar uzsvāru uz ilgtspējas ziņošanas pakāpenisku ieviešanu, lai palīdzētu uzņēmumiem veiksmīgi integrēt ilgtspējas ziņošanas prasības, vienlaikus nodrošinot atbilstību ES prasībām⁷¹. Tāpat kā pilna kopuma ESRS, šie standarti nosaka ne tikai obligātās prasības, bet arī ieteicamās prasības (“var atklāt”) brīvprātīgai informācijas atklāšanai, lai veicinātu labo praksi.

Līdzīgi kā pilna kopuma ESRS, informācijas atklāšanas prasības šajā standartā pārklāj šādas ziņošanas sfēras:

⁷⁰ European Sustainability Reporting standard for listed small medium undertakings (ESRS LSME ED). Exposure draft. 2024.

⁷¹ jāatzīmē, ka šie standarti paredzēti ne tikai biržā kotētiem MVU, bet arī tādām mazām un nesarežģītām iestādēm, kas ir lieli uzņēmumi (skat. 4.1. apakšnodaļu)

1. Pārvaldība, t.i., pārvaldības procesi, kontroles un procedūras, ko izmanto, lai uzraudzītu un pārvaldītu ietekmi un riskus. Šīs prasības tiek apzīmētas ar identifikatoru GOV (*Governance*).
2. Stratēģija, t.i., kā uzņēmuma stratēģija un uzņēmējdarbības modelis mijiedarbojas ar tā būtisko ietekmi un riskiem, tostarp to, kā uzņēmums risina šos jautājumus. Šīs prasības tiek apzīmētas ar identifikatoru SBM (*strategy, business model and value chain*).
3. Ietekmes un risku pārvaldība, kura tiek apzīmētas ar identifikatoru IR (*impacts and risks*). Šī kategorija aptver procesus, kā uzņēmums identificē ietekmi un riskus un novērtē to būtiskumu; kā ar uzņēmuma rīcībpolitiku un darbībām pārvalda par būtiskiem novērtētos ilgtspējas jautājumus; informāciju par mērķiem, ja tādi ir noteikti; kā sadarbojas ar saviem darbiniekiem, darba ņēmējiem vērtību ķēdē, ietekmētajām kopienām, patērētājiem un galalietotājiem un viņu pārstāvjiem, kā arī kā novērš negatīvo ietekmi uz tiem.
4. Rādītāji (metrikas), t.i., kā uzņēmums mēra savu darbību. Šīs prasības tiek apzīmētas ar identifikatoru M (*metrics*).

4.3.1. Ietekmes un risku pārvaldība

Šie standarti nosaka informāciju, kas uzņēmumam jāatklāj par savu būtisko ietekmi un būtiskiem riskiem saistībā ar vides, sociālajiem un pārvaldības ilgtspējas jautājumiem. Tiek uzsvērts, ka informācija jāsniedz tikai par tām vides, sociālajām un pārvaldības tēmām, kam ir būtiska ietekme, t.i., kas atbilstoši būtiskuma analīzei ir identificētas kā būtiskas. Kā veicama būtiskuma analīze, aprakstīts standartā un dota arī īpaša plūsmas diagramma⁷² informācijas, kas atklājama saskaņā ar šo standartu, noteikšanai.

Tiek akcentēta prasība atklāt visu savu par būtisku novērtēto informāciju, jo īpaši par **negatīvo** ietekmi un riskiem saistībā ar vides, sociālajiem un pārvaldības jautājumiem – kas ļaus spriest par uzņēmuma negatīvo ietekmi uz šiem jautājumiem un to, kā šie jautājumi ietekmē uzņēmuma attīstību, darbību un stāvokli. Uzņēmums var atklāt arī būtisku informāciju par tā **pozitīvo** ietekmi standartā noteiktajos jautājumos un informāciju par ar ilgtspējību saistītām finanšu **iespējām**, kas rada vai var radīt būtisku finansiālu ietekmi īstermiņā, vidējā termiņā vai ilgtermiņā. Tomēr tā ir paša uzņēmuma iniciatīva, jo standartā tā nav iekļauta kā obligāta. Jāņem vērā, ja uzņēmums ir izlēmis brīvprātīgi ziņot par savu būtisko pozitīvo ietekmi un/vai iespējām, attiecībā uz šiem jautājumiem jāveic arī standartam atbilstošs būtiskuma novērtējums.

Līdzīgi kā pilna kopuma ESRS būtiskuma novērtēšanai (noteikšanai) arī šajos standartos tiek izmantota **dubultā būtiskuma pieeja**, un dubultajam būtiskumam ir divi pamataspekti: ietekmes būtiskums (*impact materiality*) un finansiālais būtiskums (*financial materiality*). Ilgtspējības jautājums ir novērtējams kā būtisks, ja tas atbilst ietekmes būtiskuma kritērijiem un/vai finansiālā būtiskuma kritērijiem (skat. 4.2. apakšnodaļu). Jāatzīmē, ka, ja pilna kopuma ESRS gadījumā dubultā būtiskuma noteikšanā tiek apzinātas un vērtētas trīs sfēras –

⁷² sadaļas "Vispārīgās prasības" E papildinājums

ietekme, riski un iespējas –, tad šajā standartā kā obligātas noteiktas tikai divas – *ietekme un riski*.

Lai gan šajos standartos noteikts, ka uzņēmumam veicot būtiskuma analīzi, jāņem vērā arī savi īpašie apstākļi, standartos ir dots apsveramo ilgtspējības jautājumu saraksts, t.i., ir noteikts sfēru saraksts, ko būtu jāizvērtē vai būtu ieteicams izvērtēt būtiskuma analīzē. Šis saraksts ir gandrīz identisks tādām pašām sarakstam, kas ir pilna kopuma ESRS, no kā iztrūkst tikai piesārņojuma joma “mikroplastmasa” un darījumdarbības (*business conduct*) jomā netiek izvirzīts jautājums par lobēšanu. Attiecībā uz mikroplastmasu, tā visdrīzāk ir neprecizitāte, jo standarts biržā kotētiem MVU nosaka prasību atklāt informāciju par piesārņotājiem, ko tas emitē, tai skaitā arī par mikroplastmasu, ko tas rada vai izmanto.

Jāatzīmē, ka šajos standartos sfēra “ietekmes un risku pārvaldība” ir aplūkota šaurāk nekā pilna kopuma ESRS, jo pilna kopuma ESRS šīs sfēra ir plašāka un tā aptver arī kategoriju “iespējas”.

4.3.2. Uzņēmuma stratēģija, uzņēmējdarbības modelis un vērtību ķēde

Tāpat kā pilna kopuma ESRS, arī ESRS biržā kotētiem MVU paredz ilgtspējas ziņojumā atspoguļot **uzņēmuma ietekmi uz ieinteresētajām personām vai šo personu ietekmi uz uzņēmumu**, kā arī jāņem vērā ieinteresēto personu intereses attiecībā uz ilgtspējas informācijas lietošanu. Tajā skaitā, piemēram, jāatklāj, kā ieinteresēto pušu intereses un to uzskati tiek ņemti vērā uzņēmuma stratēģijā un uzņēmējdarbības modelī. Šo standartu prasības attiecībā uz ieinteresētajām pusēm ir vienkāršākas, piemēram, biržā kotētiem MVU jāsniedz informācija par galvenajām ieinteresētajām pusēm, kad un ar kuras kategorijas ieinteresētajām personām sākusies sadarbība, un kā uzņēmums ir ņēmis vērā šīs sadarbības iznākumu, savukārt pilna kopuma ESRS gadījumā papildus jāapraksta arī, kā šī sadarbība tiek organizēta un kādi ir šīs sadarbības mērķi. Abi (pilna kopuma un biržā kotēto MVU) standarti atšķiras pēc ieinteresēto personu iesaistes prasībām, kur pilna kopuma ESRS gadījumā ir jāīsteno strukturēta pieeja, jāveic konsultācijas ar dažādām ieinteresēto pušu grupām visā vērtības ķēdē un jāziņo par to ietekmi uz uzņēmuma stratēģiju, bet ESRS biržā kotētiem MVU nosaka vienkāršotas un elastīgākas prasības, koncentrējoties uz būtiskākajām ieinteresētajām personām, kas tieši ietekmē uzņēmuma darbību.

Līdzīgi kā pilna kopuma ESRS, jāapraksta informācija par būtisko ietekmi un riskiem, kas saistīti ar **uzņēmuma darījuma attiecībām arī augšupējā un/vai lejupējā vērtības ķēdē**. Tikai šajos standartos, atšķirībā no pilna kopuma ESRS, par vērtības ķēdi nav jānorāda informācija par iespējām. Nav nepieciešama informācija par katru vērtību ķēdes dalībnieku, bet jāiekļauj tikai būtiskā vērtību ķēdes informācija. Atšķirībā no pilna kopuma ESRS, šie standarti neprasa aprakstīt rādītāju par vērtības ķēdi precizitātes līmeni un neprasa aprakstīt plānotās darbības, lai uzlabotu šo rādītāju precizitāti nākotnē.

Saistībā ar **darbaspēku**, šajos standartos ir iekļauti dažādi jautājumi. Izaicinājums varētu būt fakts, ka informācijas sniegšana jāīsteno ne tikai par konkrēto uzņēmumu, bet arī par vērtību ķēdi, piemēram, attiecībā uz darbiniekiem vērtību ķēdē uzņēmumiem jāatklāj, vai un kā tā rīcībpolitika attiecībā uz vērtību ķēdes darbiniekiem ir saskaņota ar starptautiski atzītiem instrumentiem, kas uz tiem attiecas, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipiem. Jāatklāj arī informācija par to, cik lielā

mērā tā vērtību ķēdē, gan augšupējā, gan lejupējā, ir ziņots par gadījumiem, kad netiek ievēroti Apvienoto Nāciju organizācijas uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipi, Starptautiskās Darba organizācijas deklarācija par pamatprincipiem un tiesībām darbā vai Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) vadlīnijas starptautiskiem uzņēmumiem, kas attiecas uz vērtību ķēdes darbiniekus, kā arī nepieciešams sniegt ziņas par šādu gadījumu raksturu. Papildus, gan attiecībā uz vērtību ķēdes darbiniekiem, gan ietekmētajām kopienām, patērētājiem un galalietotājiem uzņēmums jāatklāj, vai ir ziņots par nopietnām cilvēktiesību problēmām un starpgadījumiem, kas saistīti ar tā augšējo un pakārtoto vērtību ķēdi, un attiecīgā gadījumā tos atklāj.

Pilna kopuma ESRS ir noteikta prasība uzņēmumiem atklāt savu **klimate pārmaiņu mazināšanai veltīto pārejas plānu** (*transition plan for climate change mitigation*)⁷³. Savukārt šis standarts prasa atklāt šo plānu, tikai tādā gadījumā, ja uzņēmumam šāds plāns ir. Šāda plāna esamības gadījumā ilgtspējas ziņojumā ir jānorāda šis fakts un jāsniedz informācija par to, t.sk. par SEG emisiju samazināšanas mērķiem, kā arī paskaidrojums par to, kā uzņēmuma mērķi ir saderīgi ar globālās sasilšanas ierobežošanu līdz 1,5°C saskaņā ar Parīzes nolīgumu. Šajā sakarā jāsniedz informācija (ja attiecas) arī par būtiskiem kapitālieguldījumiem, kas ieguldīti pārskata periodā saistībā ar saimnieciskajām darbībām, kas attiecas uz ogleņiem, naftu un gāzi.

Tāpat kā pilna kopuma ESRS, noteikta prasība atklāt informāciju par jau radītajām **SEG emisijām**, t.sk. atsevišķi 1., 2. un 3.tvēruma emisijām. Savukārt informācija par **SEG emisiju mērķiem** ir jāatklāj, ja uzņēmumam tādi ir noteikti.

Arī šis standarts tāpat kā pilna kopuma ESRS paredz pienākumu atklāt informāciju par **SEG emisiju intensitāti**, t.i., kopējās SEG emisijas (t CO₂ ekv.) uz neto ieņēmumiem (apgrozījumu). Uzņēmums jāatklāj informāciju par to, kā SEG intensitātes aprēķinam izmantotais neto ieņēmumu apjoms (summa) saskaņots ar attiecīgiem finanšu pārskatu posteni vai piezīmēm⁷⁴.

Pilna kopuma ESRS paredz atklāt informāciju par **dekarbonizācijas svirām** (*decarbonisation levers*), piem., energoefektivitāti vai materiālefektivitāti un patēriņa samazināšanu, kurināmā maiņu, atjaunīgās enerģijas izmantošanu, produktu un procesu pakāpenisku izskaušanu vai aizstāšanu – un to kopējo kvantitatīvo ieguldījumu SEG emisiju samazināšanas mērķa rādītāju sasniegšanā. Savukārt saskaņā ar šiem standartiem informācija par dekarbonizācijas svirām ir norādāma, ja uzņēmums īsteno rīcībpolitiku klimata pārmaiņu jomā. Šādā gadījumā, uzskaitot galvenās darbības, kas veiktas pārskata gadā un plānotas nākotnei, uzņēmumam ir jānorāda klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumi, grupējot tos pēc dekarbonizācijas svirām, tostarp dabiskajiem risinājumiem.

Šajā standartā nav prasīts norādīt tik detalizētu informāciju par **enerģijas patēriņu un energoresursu struktūru**, tostarp, atjaunojamās enerģijas patēriņu, kā tas ir prasīts pilna kopuma ESRS. Pilna kopuma ESRS prasa norādīt kopējo enerģijas patēriņu no atjaunīgiem energoresursiem, atsevišķi izdalot informāciju gan par kurināmā patēriņu no atjaunīgiem energoresursiem, ieskaitot biomasu (arī bioloģiskas izcelsmes rūpnieciskus un sadzīves

⁷³ ESRS (DA teksta) oficiālajā tulkojumā latviešu valodā lietots “klimata pārmaiņu mitīgācijai veltīts pārkārtošanās plāns”, kas pētījuma autoru ieskatā nav korekts tulkojums

⁷⁴ sadaļas “Vide” 22.punkts

atkritumus), biodegvielas, biogāzi, atjaunīgo ūdeņradi u.c.), gan iepirktās vai iegūtās atjaunīgo energoresursu elektroenerģijas, siltumenerģijas, tvaika un aukstuma patēriņa, gan uzņēmuma paša saražotās atjaunīgās enerģijas patēriņu, kas nav kurināmais. Savukārt šajos standartos šāda detalizācija netiek prasīta, jānorāda vien kopējais enerģijas patēriņš no atjaunīgiem energoresursiem.

Tāpat kā pilna apjoma ESRS šajos standartos noteikta prasība sniegt informāciju par **energointensitāti** (*energy intensity*), t.i., kopējo enerģijas patēriņu uz neto ieņēmumiem, kas saistīti ar darbībām nozarēs, kurām ir liela ietekme uz klimatu (*high climate impact sectors*). Abu standartu gadījumā nepieciešams atklāt arī informāciju par to, kā tas neto ieņēmumu summu no darbībām nozarēs ar lielu ietekmi uz klimatu (šī summa ir saucējs energointensitātes aprēķina formulā) saskaņo ar finanšu pārskatu attiecīgo posteni vai piezīmēm. Šis standarts pieļauj, ka šāda saskaņošana var nebūt nodrošināta: standarts nosaka, ka ja pēc saprātīgu pūļu veikšanas saskaņošanu nav iespējams nodrošināt, uzņēmumam jāsniedz paskaidrojumu, kur finanšu pārskatos ir atrodama neto ieņēmumu summa no darbībām nozarēs, kurām ir liela ietekme uz klimatu.

Tāpat kā pilna kopuma ESRS gadījumā, arī biržā kotētu MVU ilgtspējas ziņu sniegšanas standarts paredz, ka jāatklāj **informācija par finansiālo ietekmi, ko rada gan būtiski fiziskie un pārejas riski**. Savukārt **informācijas par finansiālo ietekmi no klimata pārmaiņām radītām izdevībām** (*opportunities*) **atklāšana ir brīvprātīga**.

Atbilstoši pilna kopuma ESRS, jāsniedz visaptveroša **informācija par bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu ietekmi un tās pārvaldību**. Tas ietver bioloģiskās daudzveidības mērķus un stratēģijas, kā arī to saskaņošanu ar globālajiem bioloģiskās daudzveidības mērķiem. Tiek pieprasīta arī informācija par uzņēmuma ietekmi uz ekosistēmām un konkrētiem bioloģiskās daudzveidības riskiem un iespējām. Savukārt šajos standartos informācijas atkāšanas prasības ir vienkāršotas: tiek prasīts sniegt būtiskāko informāciju par bioloģiskās daudzveidības ietekmi un veiktajiem pasākumiem, bet detalizēti riska novērtējumi un scenāriju analīze nav obligāta. Piemēram, atšķirībā no pilna kopuma ESRS, biržā kotētiem MVU nav prasības sniegt informāciju par stratēģijas un darbījumdarbības modeļa noturību attiecībā uz biodaudzveidību un ekosistēmām.

Abu standartu gadījumā jāapraksta savus procesus, kas paredzēti būtiskās ietekmes, risku, atkarību un iespēju apzināšanai attiecībā uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmām, tai skaitā jāapraksta, kā tiek apzināta un novērtēta faktiskā un iespējamā ietekme uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmām gan savu objektu atrašanās vietās, gan vērtības ķēdes augšposmā un lejasposmā. Tāpat jāapraksta, kā tiek apzināta un novērtēta atkarība no bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmām – gan to savu objektu atrašanās vietās, gan vērtības ķēdes augšposmā un lejasposmā, jāapraksta kā tiek veiktas konsultācijas ar skartajām kopienām u.c. jautājumi.

Ja uzņēmums novērtē, ka **ienākošie resursi** (*resource inflows*) ir būtisks ilgtspējas jautājums, tad ESRS biržā kotētiem MVU paredz prasību atklāt informāciju par procentuālo daļu no saviem izdevumiem resursu iegādei pašu darbībā, kas tiek novērtēti kā būtiski; bioloģisko materiālu procentuālo daudzumu, kuriem ir ilgtspējības sertifikāts; jāatklāj, kādu daļu no iegādēm veido otrreizējie materiāli (pārstrādāti vai atkārtoti izmantoti). Savukārt pilna kopuma ESRS gadījumā jāsniedz daudz detalizētāka informācija, tai skaitā – tonnās vai kilogramos: jānorāda pārskata periodā izmantoto produktu un tehnisko un bioloģisko

materiālu kopējā masa; uzņēmuma produktu un pakalpojumu (arī iepakojuma) ražošanā izmantoto bioloģisko materiālu (un neenerģētiskiem mērķiem izmantoto biodegvielu) procentuālais daudzums, kas iegūts no ilgtspējīgiem avotiem; uzņēmuma produktu un pakalpojumu (arī iepakojuma) ražošanā izmantoto sekundāro atkalizmantoto vai reciklēto komponentu, sekundāro starpproduktu un otrreizējo materiālu masa gan absolūtā, gan procentuālā izteiksmē.

ESRS biržā kotētiem MVU paredz sniegt informāciju arī par **izejošajiem resursiem** (*resource outflows*). Piemēram, jānorāda informācija par galvenajiem produktiem un materiāliem, kas rodas ražošanas procesā un kas ir radīti pēc aprites ekonomikas principiem; jānorāda, kāda procentuālā daļa no saviem produktiem/pakalpojumiem ir paredzēti labojami (*repairable*), atkārtotai lietošanai vai ir pārstrādāti. Jāatklāj kopējais paša darbībā radītais atkritumu daudzums, kā arī procentuālais daudzums nepārstrādāto atkritumu (pēc svara un mitrā stāvoklī), arī kopējais bīstamo atkritumu daudzums (veids, atkritumu apstrādes veids). Pilna kopuma ESRS prasības uz informācijas atklāšanu par izejošajiem resursiem ir daudz plašākas.

Daudziem uzņēmumiem būs jāziņo par **resursu izmantošanas un aprites ekonomikas** jautājumiem. Ja šie jautājumi ir novērtēti kā būtiski, šis standarts prasa atklāt informāciju par rīcībpolitikām, kas saistītas ar resursu izmantošanu un aprites ekonomiku, tai skaitā vai un kā uzņēmuma rīcībpolitikas risina jautājumu par atteikšanos no neapstrādātu resursu (*virgin resources*) izmantošanas, tostarp sekundāro, t.i., pārstrādātu (*recycled*) resursu izmantošanas palielināšanu, kā arī vai un kā risina resursu ilgtspējīgas ieguves un atjaunojamo resursu izmantošanas jautājumus⁷⁵.

Galvenās atšķirības starp pilna kopuma ESRS un standartiem biržā kotētiem MVU attiecībā uz resursu izmantošanu un aprites ekonomiku, ir saistītas ar ziņošanas apjomu, detalizācijas pakāpi un piegādes ķēdes pārvaldību. Prasības biržā kotētiem uzņēmumiem ir vienkāršākas, koncentrējoties uz konkrētiem resursiem un atkritumu pārvaldību tikai uzņēmuma tiešajās darbībās, bez nepieciešamības integrēt visaptverošu piegādes ķēdes izvērtējumu vai detalizētus mērķus. Piemēram, ESRS biržā kotētiem MVU neparedz prasību iekļaut ilgtspējas ziņojumā informāciju par rīcībpolitikām, kas risinātu būtisko ietekmi, riskus un iespējas ne tikai paša uzņēmuma darbībās, bet arī vērtības ķēdes augšējā un lejupeņā posmā – kā tas ir pilna kopuma ESRS gadījumā.

Attiecībā uz atklājamo informāciju par uzņēmuma nospraustajiem ar resursu izmantojumu un aprites ekonomiku saistītajiem mērķrādītājiem, abu standartu gadījumā jāatklāj, vai un kā uzņēmuma mērķrādītāji ir saistīti ar ienākošajiem un izejošajiem resursiem, tai skaitā atkritumiem, produktiem un materiāliem. Bet ESRS biržā kotētajiem MVU netiek prasīta sīkāka to detalizācija, atšķirībā no pilna kopuma ESRS, kas prasa norādīt mērķrādītājus konkrētos jautājumos, piemēram, attiecībā uz apritīga dizaina, ilgzinības, remontējamības, reciklējamības u.c. izmantošanas pieaugumu, apritīgas materiālu izmantošanas rādītāja paaugstināšanu, primāro izejvielu izmantošanas minimizēšanu, atkritumu apsaimniekošanu.

4.3.3. Rādītāji un ziņojuma formāts

Tāpat kā pilna kopuma ESRS, ir atļauts izmantot aplēses (*estimates*) un netiešos datu avotus jeb aizstājvērtības (*proxies*), īpaši attiecībā uz atklājamo informāciju par vērtības ķēdes

⁷⁵ sadaļas "Vide" AR 28.punkts

dalībniekiem. Uzņēmumam ir jānosaka, kā tas piemēro kvalitatīvos vai kvantitatīvos kritērijus, lai noteiktu gan atklājamo informāciju par būtisku ilgtspējas jautājumu rādītājiem (metriku), gan par uzņēmumam specifiskas (*entity-specific*) atklājamo informāciju⁷⁶. Tas nozīmē, ka faktiski katram uzņēmumam būs jābūt noteiktai savai metodoloģijai ilgtspējas ziņojuma (vai to atsevišķu daļu) sagatavošanai.

Tāpat kā pilna kopuma ESRS, arī šajos standartos tiek prasīts identificēt kvantitatīvos rādītājus un naudas summas, ko uzņēmums atklājis ilgtspējas ziņojumā un uz ko attiecas augsts mērījumu nenoteiktības līmenis, kā arī ir prasīts sniegt informāciju, lai palīdzētu ziņojuma lietotājiem izprast šīs datu nenoteiktības (piemēram, aprakstot nenoteiktību avotus un galvenos mērījumos izdarītos pieņēmumus)⁷⁷. Šī standarta gadījumā informācija par datu nenoteiktību var būt vienkāršāka nekā sagatavojot ziņojumu atbilstoši pilna kopuma ESRS prasībām, var pietikt ar vienkāršāku skaidrojumu (pilna kopuma ESRS šī prasība ir konkrētāka – ir prasīts atklāt pieņēmumus, tuvinājumus un spriedumus, ko uzņēmums ir izdarījis).

Ilgspējas ziņojumā ietvertai informācijai ir jābūt salīdzināmai par visiem kvantitatīvajiem rādītājiem un naudas summām, t.i., tā, lai visi kvantitatīvie rādītāji un naudas summas, kas tiek atklātas par kārtējo periodu, būtu salīdzināmas ar attiecīgajiem rādītājiem iepriekšējā periodā vai periodos. Gadījumā, ja tiek sniegta salīdzināma informācija, kas atšķiras no tās, kas ir ziņota iepriekšējā periodā, vai konstatētas kļūdas iepriekš publicētajā ziņojumā, ir noteikta prasība norādīt rādītāja pārskatīšanas iemeslus, kā arī norādīt starpību starp iepriekš ziņoto un pārskatīto (aktuālo) rādītāju u.tml.

Biržā kotētu MVU ilgtspējas ziņojumos izmantojami tādi paši laika intervāli, kā pilna kopuma ESRS, t.i. īstermiņa periods – periods, ko sabiedrība savos finanšu pārskatos pieņēmusi par pārskata periodu, vidēja termiņa periods – līdz pieciem gadiem un ilgtermiņa periods – vairāk nekā pieci gadi.

Šis standarts nosaka, ka ilgtspējības ziņojumam jābūt sagatavotam gan cilvēka lasāmā, gan mašīnlasāmā formātā. Šīs prasība izriet no CSRD, kas nosaka, kas viss uzņēmuma vadības ziņojums ir sagatavojams ESEF, digitāli iezīmējot ilgtspējas ziņas (skat 4. nodaļas sākumu). Šajā aspekta prasības biržā kotētiem MVU ir praktiski tādas pašas kā lielajiem uzņēmumiem (pilna kopuma ESRS subjektiem).

Tāpat kā pilna kopuma ESRS, ja šajā standartā paredzētās informācijas sniegšanai būtu jāatklāj klasificēta vai sensitīva informācija, uzņēmums šādu informāciju var nenorādīt, pat ja tā tiek uzskatīta par būtisku. Uzņēmums var nesniegt informāciju par savu stratēģiju, plāniem un darbībām, ja ir runa par intelektuālo īpašumu, zinātību (*know-how*) vai inovācijām, piem., ja tai ir komerciāla vērtība. Ja kāda par būtisku atzīta informācija netiek atklāta, ziņojumā ir jābūt norādītam, ka uzņēmums ir izvēlējies šo būtisko informāciju nesniegt. Jānorāda arī, vai uzņēmums ir izmantojis iespēju nesniegt kādu konkrētu informācijas daļu, jo tā ir saistīta ar intelektuālā īpašuma, zinātnības vai inovācijas jautājumiem.

⁷⁶ sadaļas "Vispārīgās prasības" 38.punkts

⁷⁷ sadaļas "Vispārīgi atklājamā informācija" 10.punkts

4.3.4. Pakāpenība (pārejas noteikumi)

Līdzīgi kā pilna kopuma ESRS, paredzēta pakāpeniska atsevišķas informācijas iekļaušana ilgtspējas pārskatā, piemēram⁷⁸:

- Tā kā sākotnēji uzņēmumam varētu nebūt informācijas par augšupējo un lejupējo vērtību ķēdi, standarts pieļauj, ka pirmos 3 gadus gadījumā, ja šī informācija nav pieejama (par augšupējo un lejupējo vērtību ķēdi), uzņēmumam ir jāizskaidro centienus, kas veikti, lai iegūtu nepieciešamo informāciju un jānorāda iemesli, kāpēc nevarēja iegūt visu nepieciešamo informāciju, kā arī jānorāda plāni šādas informācijas iegūšanai nākotnē. Šis 3 pārskata gadu atliktais termiņš izriet no CSRD;
- Pirmajā ilgtspējas ziņojuma sagatavošanas gadā nav jāatklāj salīdzināmā informācija. Salīdzināma informācija nepieciešama sākot ar otro ziņojuma gadu, kad sākotnējā ziņojumā norādītā skaitliskā informācija tiks izmantota par bāzes gadu salīdzināšanai;
- Standarts paredz pakāpeniskas ieviešanas noteikumus attiecībā uz informācijas atklāšanas prasībām vai informācijas atklāšanas prasību datu punktiem, kurus var izlaist vai kuri nav piemērojami pirmajā gadā⁷⁹. Jāatzīmē, ka šīs pakāpeniski ieviešamās prasības attiecas tikai uz uzņēmumiem, kam nav vai kas var neatklāt minēto informāciju saskaņā CSRD 19.a panta 7.punktu⁸⁰;
- Uzņēmumi vai grupas, kurās vidējais darbinieku skaits nepārsniedz 50 darbiniekus, var izlaist datu punktus par 3. tvēruma emisijām un kopējām SEG emisijām pirmajā ilgtspējas ziņojuma sagatavošanas gadā;
- Attiecībā uz SEG emisiju intensitātes rādītāju⁸¹, pirmajā ilgtspējas pārskata sagatavošanas gadā var neveikt šī rādītāja saskaņošanu ar atbilstošo finanšu pārskatu posteni;
- Uzņēmums pirmajā ilgtspējas ziņojuma gadā var nenorādīt sadaļas “Vide” prasībās E1-4 noteikto informāciju par konstatēto paredzamo finansiālo ietekmi no būtiskajiem fiziskajiem un pārejas riskiem. Un pirmajos trīs ilgtspējas ziņojuma gados tiks uzskatīts, ka uzņēmums ievēro E1-4 prasības, ja sniegs tikai kvalitatīvu informāciju, ja ar saprātīgām pūlēm nav iespējams sagatavot kvantitatīvu informāciju;
- Tāpat pirmajā ilgtspējas deklarācijas sagatavošanas gadā var nesniegt sadaļas “Vide” prasībās E6 noteikto informāciju par paredzamo finansiālo ietekmi no būtiskiem ar vidi saistītiem faktoriem (piem., riskiem saistītiem ar piesārņojumu, ūdens resursiem, bioloģisko daudzveidību, aprites ekonomiku), kas nav klimats. Un pirmajos trīs ilgtspējas ziņojuma gados tiks uzskatīts, ka uzņēmums ievēro E6 prasības, sniedzot tikai kvalitatīvu informāciju;

⁷⁸ sadaļas “Vispārīgās prasības” 118.-121.punkts un C papildinājums

⁷⁹ sadaļas “Vispārīgās prasības” C papildinājums

⁸⁰ minētā CSRD norma piešķir MVU vispārējas tiesības atlikt ilgtspējas informācijas atklāšanu līdz pārskata gadam, kas sākas 01.01.2028.

⁸¹ SEG emisiju intensitātes rādītājs ir kopējās (attiecīgā tvēruma) SEG emisijas (t CO₂ ekv.) uz neto ieņēmumiem

- Pirmajā savu ilgtspējas ziņojuma sagatavošanas gadā uzņēmumi vai grupas, kurās vidējais darbinieku skaits nepārsniedz 50 darbiniekus, var nesniegt informāciju, kas norādīta informācijas atklāšanas prasībās attiecībā uz pašu darbaspēku;
- Pirmajos divos savu ilgtspējas ziņojuma sagatavošanas gados uzņēmumi vai grupas, kurās vidējais darbinieku skaits nepārsniedz 50 darbiniekus, var nesniegt informāciju, kas norādīta sadaļās “Vispārīgā sniedzamā informācija” un “Rīcībpolitikas, darbības un mērķa rādītāji” noteiktās AR (*Application requirements*)⁸² prasības attiecībā uz darbiniekiem vērtību ķēdē, ietekmētajām kopienām un patērētājiem un galalietotājiem.

4.4. Brīvprātīgie ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti biržā nekotētiem MVU

Brīvprātīgie ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti biržā nekotētiem MVU ir aplūkoti un analizēti atbilstoši EFRAG publicētā projekta struktūrai⁸³. Atšķirībā no pilna kopuma ESRS un ESRS biržā kotētiem MVU šie standarti ir plānoti kā brīvprātīgi lietojami standarti uzņēmumiem, kas nav CSRD (un attiecīgi arī Taksonomijas regulas) subjekti. Tādēļ šie standarti netiks noteikti ar tiesību aktu (DA). Tomēr jāatzīmē, ka šobrīd nav pilnībā skaidrs šo brīvprātīgo standartu gaidāmais juridiskais statuss.

Šie standarti ir veidoti, izmantojot modulāru pieeju (skat. arī Ilgtspējīga finansējuma platformas komentārus un ierosinājumus tālākai pilnveidošanai 2. nodaļā), un uzņēmums atkarībā no savām un sadarbības partneru (ieinteresēto personu vajadzībām) izvēlētās, kādus moduljus lietot, gatavojot savu ilgtspējas ziņojumu. Piedāvātos standartus veido trīs moduļi⁸³:

- **Pamata (bāzes) modulis** – sastāv no informācijas atklāšanas prasībām B1, B2 un pamata rādītājiem (B3 – B12). Šis modulis ir paredzēts kā mērķa pieeja mikrouzņēmumiem un ir minimālā prasība citiem uzņēmumiem. Šī moduļa vajadzībām būtiskuma novērtēšana nav nepieciešama, bet informācijai B3-B12 sadaļās jābūt sniegtai, ja tās attiecas uz uzņēmuma konkrētajiem apstākļiem;
- **Aprakstošais (*narrative*) jeb rīcībpolitikas, darbību un mērķu (PAT – *Policies, Actions and Targets*) modulis** - šis modulis nosaka prasības (N1 – N5) attiecībā uz rīcībpolitiku, darbību un mērķu (PAT) aprakstiem, kas jāatklāj papildus informācijas atklāšanas prasībām B1-B12, ja uzņēmumam tādas ir izstrādātas. Šajā modulī ir nepieciešama būtiskuma novērtēšana, lai noteiktu, kuri no standarta B pielikumā uzskaitītajiem ilgtspējas jautājumiem ir nozīmīgi uzņēmuma darbībai un struktūrai;
- **Darījumu (*business*) partneru (BP) modulis** – šis modulis nosaka datu punktus, kas jāatklāj papildus informācijas atklāšanas prasībām B1-B12, un kuri, visticamāk, būs iekļauti datu pieprasījumos no aizdevējiem, investoriem un uzņēmuma korporatīvajiem klientiem. Lai noteiktu, kuri no standarta B pielikumā uzskaitītajiem

⁸² sadaļas “Rīcībpolitikas, darbības un mērķa rādītāji” A papildinājums

⁸³ Voluntary standard for non-listed small- and medium-sized undertakings (VSME ED). Exposure draft. 2024.

ilgtspējas jautājumiem, ir nozīmīgi uzņēmuma darbībai un struktūrai, ir nepieciešams būtiskuma novērtējums.

Šajos standartos noteikts, ka ilgtspējas ziņojumā ir jābūt vismaz pamata modulim. Tādējādi standarti paredz iespēju sagatavot tikai minimālo ilgtspējas ziņojuma versiju, atklājot informāciju tikai saskaņā ar pamata moduli, kas uzskatāms par pamata bāzi šāda ziņojuma sagatavošanai. Laika gaitā uzņēmumi var paplašināt savus ilgtspējas ziņojumus, tos papildinot ar pārējiem moduļiem. Jāatzīmē, ka šo standartu projektā ir noteikts, ka uzņēmumam ir jāatklāj šādu informāciju⁸⁴:

1. Kādu no piedāvātajām iespējām tas izvēlējies, sagatavojot ilgtspējas ziņojumu:
 - 1) iespēju A – tikai pamata moduli;
 - 2) iespēju B – pamata moduli un aprakstošo-PAT moduli;
 - 3) iespēju C – pamata moduli un darījumu partneru moduli; vai
 - 4) iespēju D – pamata moduli, aprakstošo-PAT moduli un biznesa partnera moduli (t.i., visus moduļus).
2. Vai ilgtspējas ziņojums sagatavots kā konsolidēts ziņojums (t.i., ziņojums iekļauj gan pašu uzņēmumu, gan tā meitas uzņēmumus) vai kā individuāls ziņojums (iekļauj tikai pašu uzņēmumu).
3. Meitas uzņēmumu, kas ietverti konsolidētājā ziņojumā, saraksts, t.sk. šo meitas uzņēmumus juridiskās adreses.

Informācijai izvēlētajos moduļos ir pilnībā jāatbilst attiecīgā moduļa standartam. Ja kāda informācija netiek norādīta, tiek uzskatīts, ka tā konkrētajā gadījumā nav būtiska. Ja uzņēmums ir grupas mātes uzņēmums, ieteicams, lai tas sagatavotu savu ilgtspējas pārskatu konsolidētā veidā, iekļaujot informāciju par saviem meitas uzņēmumiem.

Līdzīgi kā pilna kopuma ESRS un ESRS biržā kotētiem MVU, ja saskaņā ar šiem standartiem paredzētās informācijas atklāšana būtu saistīta ar klasificētas vai sensitīvas informācijas atklāšanu, uzņēmums šādu informāciju var neatklāt, pat ja tā tiek uzskatīta par būtisku. Uzņēmums var nesniegt šādu klasificētu vai sensitīvu informāciju, ja informācijai ir komerciāla vērtība, jo tā ir slepena; un ja tās publicēšana var negatīvi ietekmēt uzņēmuma finansiālos rezultātus vai stāvokli.

Atšķirībā no pilna kopuma ESRS un ESRS biržā kotētiem MVU šie brīvprātīgie standarti neparedz prasību sagatavot ilgtspējas ziņojumu mašīnlasāmo formātā. Taču jāatzīmē, ka ilgtspējīga finansējuma platformas rekomendācijas attiecībā uz šo standartu projektu ietver piedāvājumu par speciālām ziņošanas veidnēm, kas būtu salāgotas ar ESRS XBRL taksonomiju (skat. 2. nodaļu).

4.4.1. Pamata (bāzes) modulis

Ja uzņēmums izvēlas pildīt tikai bāzes moduli, būtiskuma novērtējums nav nepieciešams (būtiskuma novērtējums nepieciešams pārējos moduļos, identificējot, vai konkrētais jautājums ir vai nav iekļaujams ilgtspējas ziņojumā). Uzņēmums ziņo par saviem vides, sociālajiem un uzņēmējdarbības uzvedības jautājumiem atbilstoši informācijas atklāšanas

⁸⁴ standartu projekta 21.punkts

prasībām B1-B12. Pārskatā iekļauj salīdzinošu informāciju par iepriekšējo gadu, izņemot pirmajā ilgtspējas ziņojumā atklātos rādītājus. Salīdzinošās informācijas iekļaušana sākas ar otro pārskata gadu un turpinās arī nākamajos gados.

Attiecībā uz enerģiju un SEG emisijām (sadaļa B3) noteikta prasība atklāt informāciju par savu ietekmi uz klimatu, atklājot savu enerģijas patēriņu un siltumnīcefekta gāzu emisijas. Jāatklāj savu kopējo enerģijas patēriņu MWh, iedalot divās kategorijās⁸⁵:

1. Fosilais kurināmais.
2. Elektroenerģija, kas atspoguļota komunālo pakalpojumu rēķinos, kā arī sadalījumu starp atjaunojamiem un neatjaunojamiem avotiem, ja šāda informācija ir pieejama.

Uzņēmumam ir jāatklāj arī bruto SEG emisijas (t CO₂ ekv.), ņemot vērā SEG protokola korporatīvo standartu (*GHG Protocol Corporate Standard*), t.sk. par 1.tvēruma SEG emisijas (no īpašumā esošiem vai kontrolētiem avotiem) un par uz atrašanās vietu balstītām (*location-based*) 2.tvēruma emisijām (t.i., emisijas no iepirktais enerģijas ražošanas)⁸⁶.

Sadaļā B5 "Bioloģiskā daudzveidība"⁸⁷ noteikts, ka uzņēmums vajadzības gadījumā atklāj rādītājus (metriku), kas saistīti ar tā ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, ekosistēmām un zemes izmantošanu. Jāatklāj uzņēmumam piederošo, nomāto vai apsaimniekoto teritoriju (*sites*) skaitu un platību (ha) bioloģiskās daudzveidības jutīgajās teritorijās vai to tuvumā. Papildus uzņēmums var atklāt ar zemes izmantošanu saistītus rādītājus, piemēram, kopējo zemes izmantošanu; kopējo pārklāto platību (*sealed area*) – jebkura platība, kurā oriģinālā augsne ir ar kaut ko pārklāta (piem., ceļš u.tml.); kopējo uz dabu orientēto teritoriju (*nature-oriented area*) uz vietas; un kopējo uz dabu orientēto teritoriju ārpus teritorijas.

Sadaļā B6 "Ūdens"⁸⁸ noteikts, ka jāatklāj informācija par kopējo ūdens ņemšanu (*water withdrawal*), t.i., organizācijas (vai objekta) robežās ņemtā ūdens daudzumu; papildus uzņēmumam atsevišķi uzrāda ņemtā ūdens daudzumu objektos, kas atrodas teritorijās ar lielu ūdens resursu noslodzi (*areas of high water stress*)⁸⁹. Ja attiecināms, uzņēmums atklāj savu ūdens patēriņu⁹⁰, ko aprēķina kā starpību starp ūdens ņemšanu un ūdens novadīšanu no ražošanas procesiem. Jāatzīmē, ka jautājums par teritorijām ar lielu ūdens resursu slodzi nav aktuāls Latvijas teritorijai un ir aktuāls reģioniem, kur sauss klimats, ierobežota ūdens resursu pieejamība un ļoti augsti ūdens izsūkšanās apjomi.

Sadaļā B7 "Resursu izmantošana, aprites ekonomika un atkritumu apsaimniekošana"⁹¹ noteikts, ka jāatklāj informācija par to, kā uzņēmums pārvalda resursu izmantošanu, savu atkritumu apsaimniekošanas praksi un vai tas piemēro aprites ekonomikas principus. Ja

⁸⁵ standartu projekta 24.punkts

⁸⁶ standartu projekta 25.punkts

⁸⁷ standartu projekta 27.-29.punkts

⁸⁸ standartu projekta 30.-31.punkts

⁸⁹ šādu teritoriju definīcija ir sniegta, piemēram, EK Deleģētajā regulā (ES) 2022/1288

⁹⁰ atbilstoši standarta projektā lietotajai definīcijai, ūdens patēriņš ir ūdens daudzums, kas tiek iegūts uzņēmuma robežās un kas netiek novadīts vai plānots tikt novadīts atpakaļ ūdens vidē vai trešajai pusei, un tas attiecas arī uz ūdeni, kas tiek izmantot produktos – piemēram, pārtikas ražošanā, vai ūdeni, kas tiek izmantots laistīšanai – piemēram, lauksaimniecībā

⁹¹ standartu projekta 32.-33.punkts

uzņēmums izmanto ražošanas, būvniecības un/vai iepakojšanas procesus, jāatklāj pārstrādātais saturs uzņēmuma ražotajos produktos (precēs un materiālos) un to iepakojumā, kā arī cik liels procents no uzņēmuma ražotajiem produktiem un to iepakojuma sastāv no materiāliem, kas ir pārstrādājami. Jāziņo arī kopējais ikgadējais atkritumu daudzums svara vienībās (vēlams) vai tilpuma vienībās, kas sadalītas pa veidiem (nebīstamie un bīstamie) un informācija par kopējo ikgadējo atkritumu daudzumu, kas novirzīts otrreizējai pārstrādei vai atkārtotai izmantošanai, izteikts svara vienībās (piemēram, kg vai tonnās).

Sadaļā B10 "Darbaspēks – Atalgojums, kolektīvās sarunas un apmācība"⁹² noteikts, ka gadījumā, ja ievērojama daļa darbinieku tiek algota saskaņā ar minimālās algas noteikumiem, jāatklāj attiecīgais sākuma līmeņa algas un minimālās algas attiecības koeficients.

4.4.2. Aprakstošais (narrative) – Politikas, Darbību un Mērķu (PAT) modulis

Sadaļā N1 "Stratēģija – uzņēmējdarbības modelis un ar ilgtspējību saistītas iniciatīvas" noteikts, ka uzņēmums atklāj savas stratēģijas un uzņēmējdarbības modeļa galvenos elementus, tostarp⁹³:

- Nozīmīgu piedāvāto produktu un/vai pakalpojumu grupu aprakstu;
- Aprakstu par nozīmīgiem tirgiem, kurā uzņēmums darbojas (B2B, vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība, valstis);
- Galveno darījumu attiecību aprakstu (piemēram, galvenie piegādātāji, klientu izplatīšanas kanāli un patērētāji); un
- Ja attiecas, tās stratēģijas galveno elementu aprakstu, kas attiecas uz ilgtspējības jautājumiem vai tos ietekmē.

Sadaļā N2 "Būtiskuma jautājumi"⁹⁴ noteikts, ka uzņēmums atklāj būtiskos ilgtspējības jautājumus, kas izriet no tā būtiskuma novērtējuma, tostarp īsu aprakstu par katru par būtisku atzīto ilgtspējības jautājumu un par to, kā katrs no tiem ietekmē cilvēkus vai vidi, tā faktiskā un iespējamā ietekme uz uzņēmuma pašreizējo vai turpmāko finansiālo stāvokli un darbības rezultātiem, kā arī tā faktiskā un iespējamā ietekme uz uzņēmuma darbību un stratēģiju.

Sadaļā N3 "Būtisko ilgtspējas jautājumu pārvaldība"⁹⁵ noteikts, kāda informācija atklājama par to, kā uzņēmums pārvalda būtiskos ilgtspējības jautājumus, tostarp, vai tas ir pieņēmis rīcībpolitiku vai darbības, lai novērstu vai mazinātu faktisko (vai iespējamo) negatīvo ietekmi un finanšu riskus. Ja uzņēmumam ir definētas attiecīgas rīcībpolitikas vai darbības, tās atbilstoši standartam jāapraksta.

⁹² standartu projekta 36.punkts

⁹³ standartu projekta 58.punkts

⁹⁴ standartu projekta 59.punkts

⁹⁵ standartu projekta 60.-64.punkts

Sadaļā N4 "Galvenās ieinteresētās puses"⁹⁶ jānorāda svarīgo ieinteresēto personu kategorijas (var izmantot, piemēram, tādas kategorijas kā investori, aizdevējas bankas/kreditori, darījumu partneri, arodbiedrības, NVO utt.) un īss apraksts par mijiedarbību ar šīm kategorijām.

4.4.3. Biznesa partneru modulis

Biznesa partneru modelis ietver papildu datu punktus saistībā ar informāciju, kas potenciāli ir nepieciešama uzņēmuma biznesa partneriem, investoriem un aizdevējiem. Tā ir informācija, ko pieprasa (pieprasīs) aizdevēji, investori, korporatīvie klienti un biznesa partneri savu ilgtspējības pārskatu vajadzībām.

Arī šajā modulī ir nepieciešams būtiskuma novērtējums, un jāatklāj informācija par tiem būtiskajiem ilgtspējības jautājumiem (no standarta B pielikuma), kas izriet no būtiskuma analīzes.

4.4.4. Ietekmes un finanšu būtiskuma izvērtēšana

Saskaņā ar brīvprātīgo standartu projektu **vērtību ķēdes** jautājumiem būtiskuma izvērtēšana jāveic ierobežotā apjomā, piemēram, jāvērtē ietekme un iespējams jāatklāj informācija, ja ietekme skar vērtību ķēdes darbaspēku kādā no definētajām jomām: darba apstākļus, vienlīdzīgas attieksmes un iespēju jautājumus un ar darbu saistītās tiesības. Pārējos jautājumos informāciju par vērtību ķēdi ilgtspējas ziņojumā nav jāiekļauj.

Uzņēmums var veikt **ieinteresēto personu** ietekmes būtiskuma novērtējumu, lai noskaidrotu, kuri ilgtspējības jautājumi tām ir vissvarīgākie. Norādīts, ka daudzos gadījumos mikrouzņēmumi apskatīs tikai svarīgāko ieinteresēto personu viedokli.

Norādāmā informācija par ieinteresētajām pusēm ir daudz vienkāršāka, piemēram, N4 sadaļā "Galvenās ieinteresētās personas" jānorāda informāciju par svarīgākajām ieinteresētajām personām (ja tādas ir), norādot svarīgo ieinteresēto personu kategorijas (uzņēmums var izmantot tādas kategorijas kā investori, aizdevējas bankas/kreditori, darījumu partneri, arodbiedrības, NVO utt.) un īsu šo grupu iesaistes aprakstu.

Ja uzņēmums ir noteicis **SEG emisiju samazināšanas mērķus**, tad arī brīvprātīgo standartu projektā paredzēts, ka uzņēmumam jāsniedz informāciju par mērķiem attiecībā uz 1. un 2.tvēruma emisijām. Uzņēmums var noteikt SEG emisiju samazināšanas mērķus arī 3. tvēruma emisijām, bet tādā gadījumā jāsniedz arī informācija par esošajām 3. tvēruma emisijām sadaļā B3 "Energija un SEG emisijas".

Tāpat brīvprātīgo standartu projektā norādīts, ka ticamam (*credible*) pārejas plānam klimata pārmaiņu mazināšanai būtu iekļauj informāciju par **dekarbonizācijas svirām** un darbībām, kā arī kvantitatīvi nosakāmus rādītājus, ko var uzraudzīt iepriekš definētajos termiņos⁹⁷. Tomēr, šis standarts atšķirībā no pilna kopuma ESRS un ESRS biržā kotētiem MVU neprasa aprēķināt un atklāt informāciju par neto ieņēmumos balstītu SEG emisiju intensitāti.

⁹⁶ standartu projekta 65.punkts

⁹⁷ standartu projekta 179.punkts

Saistībā ar **paredzamo finansiālo ietekmi, ko rada būtiski fiziskie un pārejas riski un potenciālās ar klimata pārmaiņām saistītās izdevības**, informācijas atklāšanas sadaļā BP 5 "Klimata pārmaiņu fiziskie riski" ir noteikta prasība atklāt paredzamo finansiālo ietekmi, ko uz uzņēmumu var radīt klimata pārmaiņu radītie fiziskie riski⁹⁸. Tomēr šī prasība par ir piemērojama tikai tad, ja uzņēmums ir pakļauts būtiskiem fiziskiem riskiem.

4.5. Ilgspējas ziņu sniegšana kredītiestādēm

Saskaņā ar iepriekš veikto izpēti lielākā daļa lauksaimniecības un pārtikas uzņēmumu Latvijā nav Taksonomijas regulējuma (un arī CSRD) tiešie subjekti, tomēr caur privāto ilgspējas informācijas atklāšanu ieinteresētajām personām, t.i., galvenokārt kredītiestādēm un sadarbības partneriem piegādes ķēžu ietvarā, nepieciešamība izprast ESG jomas savā uzņēmumā un atspoguļot sniegumu tajās, kļūs aktuāla daudz plašākam uzņēmēju lokam.

Intervijās ar Latvijas pārtikas uzņēmumu vadītājiem atklājas, ka uzņēmēji jau piedzīvojuši produkcijas pircēju jautājumus (piegādes ķēžu ietvaros) par uzņēmuma uzstādījumiem un risinājumiem ilgspējas jomā; tāpat šogad pirmo gadu Latvijā bankas saviem klientiem pieprasījušas ilgspējas informācijas atklāšanu, kas nepieciešama kredītiestādēm gan risku vadībai, gan kredītportfeļa izvērtēšanai.

Lai gan veids, kā kredītiestādes pieprasa ilgspējas informāciju no saviem klientiem nav tieši reglamentēts, visas Latvijas kredītiestādes, izņemot AS Luminor, izmanto vienoto ESG anketu, ko izstrādājusi Finanšu nozares asociācija (FNA), sadarbībā ar Lietuvas banku asociāciju, Igaunijas banku asociāciju un finanšu pakalpojumu sniedzējiem Baltijas valstīs⁹⁹.

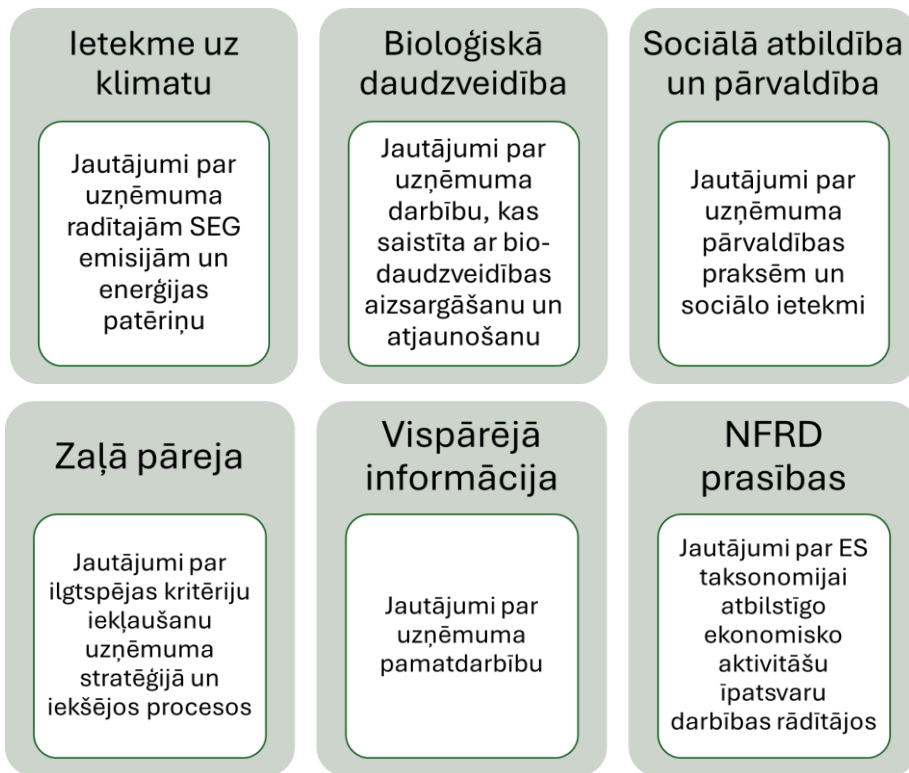
Anketa aptver tipiskākos jautājumus, ko kredītiestādes varētu uzdot, lai iegūtu un apkopotu kvantitatīvus un kvalitatīvus datus par klienta esošo ilgspējas statusu, ietekmi uz vidi un klimatu, par īstenotajām sociālās atbildības un pārvaldības praksēm, kā arī par plānotajām nākotnes rīcībām ilgspējas uzlabošanai, lai novērtētu klienta gatavību zaļajai pārejai. Savukārt uzņēmēji var anketu izmantot ne tikai šī brīža sadarbībai ar kredītiestādēm, sniedzot pieprasīto informāciju esošajā apjomā, bet arī kā praktisku instrumentu, definējot ESG jomas attīstības vajadzības un gatavojoties ilgspējas informācijas atklāšanai, jo ESG kritēriju apzināšanās un izvērtēšana savā uzņēmumā pamazām kļūst par neatņemamu aizņemtā kapitāla vai investīciju piesaistes sastāvdaļu.

Vienoto ESG anketu ir iespējams lejuplādēt Finanšu nozares asociācijas mājas lapā¹⁰⁰. Tā veidota uz MS Excel bāzes, jautājumi strukturēti sešās tematiskajās grupās (skat. 4-2. attēlu).

⁹⁸ standartu projekta 79.punkts

⁹⁹ <https://www.financelatvia.eu/vienota-esg-klientu-anketa/#par-projektu>

¹⁰⁰ <https://www.financelatvia.eu/vienota-esg-klientu-anketa/>

Avots: vienotā ESG klientu aptauja, FNA 2024

4-2. attēls. FNA izstrādātās vienotās ESG klientu anketas tematiskā struktūra

Turpmāk sniegts vienotajā ESG klientu anketā ietverto jautājumu izvērtējums no lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumu skatu punkta (skat. 4-3. tabulu).

4-3. tabula. Vienotajā ESG klientu anketā ietverto jautājumu izvērtējums

Vienotajā ESG klientu anketā ietvertie tematiskie jautājumi	Autoru skaidrojums par iespējamām kredītiestādes gaidām attiecībā uz uzņēmuma sniegtajām atbildēm šobrīd un nākotnē
<p>Saistībā ar SEG emisiju novērtēšanu uzņēmumā:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vai uzņēmums monitorē un/vai aprēķina SEG emisijas? Ja jā, lūdzu, sniedziet informāciju, kur tas ir iespējams, par uzņēmuma SEG emisiju apjomu pēdējos trīs finanšu gados sadalījumā pēc tvēruma. - Kāda sistēma tiek izmantota SEG emisiju aprēķināšanai? - Vai ir pieejama ārēja SEG emisiju aprēķinu apstiprināšana/verificēšana? Ja jā, lūdzu norādīt verificētāju. - Vai uzņēmumam ir SEG emisiju samazināšanas plāns? Ja SEG emisiju plāns pastāv, kāds ir jūsu SEG emisiju samazināšanas plāns? 	<p>Uzdodot šos jautājumus, kredītiestāde vēlas secināt, vai uzņēmuma vadība domā par uzņēmuma ietekmi uz klimatu, vai tam ir izveidota sistēma, kas ļauj uzskaitīt SEG emisijas. Ja SEG emisiju uzskaites sistēma uzņēmumā ir izveidota, tad anketā jāsniedz kvantitatīvā informācija par radītajām SEG emisijām. Sadalījums pa tvērumiem norāda uz bankas interesi, lai uzņēmums sniedz informāciju ne tikai par savā ražošanas procesā radītajām SEG emisijām, bet visā piegādes ķēdē.</p> <p>Jautājums par sistēmu, kāda tiek izmantota SEG emisiju aprēķināšanā vedina uzņēmumus izmantot starptautiski pieņemtu SEG emisiju uzskaites un pārskatu sagatavošanas ietvaru (SEG protokols), tādējādi nodrošinot sniegtajiem datiem augstāku ticamības pakāpi.</p>

Vienotajā ESG klientu anketā ietvertie tematiskie jautājumi	Autoru skaidrojums par iespējamām kredītiestādes gaidām attiecībā uz uzņēmuma sniegtajām atbildēm šobrīd un nākotnē
	<p>Saistībā ar veikto SEG emisiju aprēķinu apstiprināšanu pie atbilžu variantiem šobrīd norādītas divas starptautiskas auditoru kompānijas (Bureau Veritas un BM Certification), šobrīd nav skaidrs, kādu priekšrocību uzņēmumiem sniegtu tieši šo auditorkompāniju piesaiste un vai saraksts nākotnē varētu tikt paplašināts.</p> <p>Jautājums par SEG emisiju samazināšanas plānu, kā arī nepieciešamība sniegt kvantitatīvu informāciju, ka šāds plāns ir, norāda uz bankas interesi, lai SEG emisiju samazināšanas plāns uzņēmumam būtu, turklāt pietiekami detalizēts, lai varētu izsekot gan plānotajām darbībām, gan sasniedzamajiem rādītājiem un darbību izpildes termiņam.</p>
<p>Saistībā ar enerģijas patēriņu uzņēmumā:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atzīmējiet visus neatjaunojamās enerģijas avotus, ko uzņēmums ir izmantojis pēdējā gadā - Atzīmējiet visus atjaunojamās enerģijas avotus, ko uzņēmums ir izmantojis pēdējā gadā - Vai uzņēmumam ir energoefektivitātes uzlabošanas plāns? 	<p>Uzdodot šos jautājumus, kredītiestāde vēlas uzzināt, kādi enerģijas avoti tiek izmantoti uzņēmuma darbībā, kāda ir uzņēmuma atkarība no neatjaunojamās enerģijas un vai tas izmanto atjaunojamos enerģijas avotus. Jautājums par energoefektivitātes uzlabošanas plānu norāda uz kredītiestādes interesi par uzņēmuma plāniem saistībā ar energoefektivitātes kāpināšanu. Gan lauksaimniecība, gan pārtikas ražošana tiešā veidā ir saistītas ar enerģijas patēriņu ražošanas procesā, tādējādi jautājums par energoefektivitātes kāpināšanu saistāms ar fiziskās ražošanas attīstības plāniem, ja plānots ražošanas apjoma pieaugums, tad absolūtos skaitļos enerģijas patēriņa samazinājums ir mazticams, līdz ar to, plānojot ilgtspējas uzlabojumus šajā jomā, jāvērtē iespējas energoefektivitātes kāpināšanai uz vienu produkcijas vienību, kā arī par enerģijas avota maiņu uz videi draudzīgākiem risinājumiem.</p>
<p>Saistībā ar ietekmi uz dabu un ekosistēmām:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1. Vai uzņēmums darbojas biodaudzveidības ziņā jutīgā zonā vai tuvu tai? - 2. Vai uzņēmuma darbība var jebkādā veidā negatīvi ietekmēt dabas sastāvdaļas: okeānus, saldūdeni, zemi, 	<p>Uzdodot šos jautājumus, kredītiestāde vēlas noskaidrot, vai uzņēmuma darbība rada riskus bioloģiskajai daudzveidībai un dabas resursiem, ir būtiski saistīta ar dabas kapitālu un vai uzņēmums apzinās savu potenciālo ietekmi uz apkārtējo vidi, kā arī vai ir iespējamās rīcības nākotnē, lai šo ietekmi mazinātu vai novērstu. Jautājumi saistībā ar saimnieciskās darbības</p>

Vienotajā ESG klientu anketā ietvertie tematiskie jautājumi	Autoru skaidrojums par iespējamām kredītiestādes gaidām attiecībā uz uzņēmuma sniegtajām atbildēm šobrīd un nākotnē
<p>atmosfēru?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja atbildējāt ar "jā" uz 1. vai 2. jautājumu, vai jums ir plāns iespējamās negatīvās ietekmes novēršanai un mazināšanai? - Vai uzņēmuma darbība ir būtiski atkarīga no dabiskā kapitāla: atjaunojamiem un neatjaunojamiem dabas resursiem (augi, dzīvnieki, ūdens, augsne un minerāli)? Ja jā, vai ir pasākumu plāns, lai ierobežotu un mazinātu atkarību no dabiskā kapitāla? - Vai uzņēmums ir ieviesis atkritumu apsaimniekošanas procedūru? - Vai uzņēmums ir apņēmis piedalīties iniciatīvā "Dabai pozitīvs", "Darba grupa ar dabu saistītas finanšu informācijas publiskošanai", "Zinātnē balstīti mērķi dabai" vai tām līdzīgās? 	<p>ietekmi uz dabu un ekosistēmu ir īpašs izaicinājums uzņēmumiem lauksaimniecības un pārtikas nozarēs, jo to darbība ir tieši saistīta ar dabas resursu un dabas kapitāla izmantošanu.</p> <p>Lai pamatotu nākotnē negatīvas ietekmes uz bioloģisko daudzveidību samazināšanu lauksaimniecībā, uzņēmumiem jādomā par izmaiņām īstenotajās saimniekošanas praksēs. Savukārt pārtikas uzņēmumiem ilgtspējas uzlabošanas pasākumi šajā jomā varētu būt saistīti ar aprites ekonomikas principu ieviešanu ražošanā, efektīvāku (pilnīgāku) bioloģisko resursu izmantošanu, uzlabojumiem atkritumu apsaimniekošanā (piemēram, atkritumu samazināšana, blakusproduktu vai ražošanas atlikumu volarizēšana u.c.).</p> <p>Jautājumu sadaļā uzskaitītas vairākas globālas iniciatīvas saistībā ar dabas un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu:</p> <p><i>"Dabai pozitīvs" (Nature positive objectives)</i> iniciatīva uzsver, ka lai reāli panāktu bioloģiskās daudzveidības samazināšanās pārtraukšanu, nepietiek ar ietekmes uz to mazināšanu, nepieciešamas darbības bioloģiskās daudzveidības atjaunošanai.</p> <p><i>Darba grupa ar dabu saistītas finanšu informācijas publiskošanai (TNFD)</i> paredz, ka uzņēmumi atklās finanšu informāciju, kā tiek identificēti un pārvaldīti dabas riski un kā tie tiek iekļauti finanšu pārskatos.</p> <p><i>Zinātnē balstīti mērķi dabai (Science-based Targets for Nature)</i> iniciatīva aicina uzņēmumus noteikt zinātnē balstītus mērķus, kas vērsti uz dabas aizsardzību, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, augsnes atjaunošanu.</p> <p>Dalība šādās iniciatīvās, nozīmētu dabas apsvērumu integrēšanu uzņēmuma attīstības plānos, nosakot mērķus un rīcības, kas vērsti uz dabas aizsardzību bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.</p>
<p>Saistībā ar sociālajiem aspektiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kādas politikas un procedūras saistībā ar ieguvumiem, iesaistīšanos un 	<p>Uzdodot šos jautājumus, kredītiestāde vēlas novērtēt uzņēmuma darbības sociālās atbildības jomā. Kopumā tiek sagaidīts, ka uzņēmumos ir</p>

Vienotajā ESG klientu anketā ietvertie tematiskie jautājumi	Autoru skaidrojums par iespējamām kredītiestādes gaidām attiecībā uz uzņēmuma sniegtajām atbildēm šobrīd un nākotnē
<p>cilvēktiesību aizsardzību attiecībā uz darbaspēku un ir uzņēmumā?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kādas politikas un procedūras uzņēmumā ir saistītas ar galalietotājiem? - Vai pēdējo 3 gadu laikā ir bijuši incidenti, saistīti ar uzņēmuma produktu vai pakalpojumu drošumu vai kvalitāti? - Vai uzņēmums īsteno ieinteresēto personu iesaistīšanas, ietekmes novērtējuma un/vai attīstības programmas, lai novērstu, minimizētu vai mazinātu darbības ietekmi? - Vai uzņēmumam ir iniciatīvas, lai sniegtu labumu vietējām kopienām vai nepietiekami apgādātiem tirgiem? - Vai uzņēmumam ir politika un/vai procesi, kas aptver un/vai risina ESG kritērijus piegādes ķēdē? - Vai uzņēmuma politikas un procedūras atbilst OECD vadlīnijām daudznacionāliem uzņēmumiem un ANO uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipiem? 	<p>izstrādātas un tiek ievērotas rīcības politikas un procedūras, kas saistītas ar cilvēktiesību ievērošanu, vienlīdzību, darba apstākļiem, produkta drošumu un atbildīgu piegādes ķēžu pārvaldību. Šie jautājumi vērsti uz to, lai novērtētu, cik atbildīgi uzņēmums rīkojas attiecībā uz savu darbaspēku, produkcijas galalietotājiem, vietējām kopienām un piegādes ķēdēm, kā arī to, vai uzņēmums ir apņēmis īstenot augstus standartus sociālās atbildības jomā, jo tā saistīta ar uzņēmuma reputāciju un zināmā mērā ietekmē uzņēmuma finanšu stabilitāti. Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem, īpaši mazo uzņēmumu statusā ilgtspējas informācijas atklāšana sociālās atbildības jomā var kļūt par izaicinājumu, jo iespējams nav noformulētas nedz politikas, nedz procedūras attiecībā uz cilvēktiesību aizsardzību, darbavietām u.c. Tāpat piegādes ķēžu sarežģītība lauksaimniecības un pārtikas nozarē rada grūtības pārraudzīt un garantēt atbilstību cilvēktiesību un vides standartiem visos posmos, it īpaši, ja resursi vai izejvielas tiek iepirktas no attāliem vai mazāk regulētiem reģioniem.</p> <p>Savukārt saistībā ar produktu drošumu vai kvalitāti izaicinājumiem nevajadzētu rasties dēļ stingrajām pārtikas aprites prasībām, kas reglamentētas un tiek kontrolēta to izpilde Latvijā un citās ES valstīs.</p>
<p>Saistībā ar pārvaldes aspektiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vai uzņēmums ir izvērtējis būtiskuma aspektu ESG jomā un identificējis būtiskus ar ESG saistītus riskus? - Vai uzņēmums ir izstrādājis piegādātāju uzvedības kodeksu, kurā noteiktas ESG prasības, kas piegādātājiem jāievēro? - Cik lielā mērā uzņēmums uzrauga un izvērtē piegādātāju sniegumu ilgtspējas jomā? - Vai uzņēmums ir bijis iesaistīts jebkāda tiesvedībā, strīdos vai aizdomās saistībā ar ESG jomām saistītiem jautājumiem? 	<p>Uzdodot šos jautājumus, kredītiestādes pieprasa no uzņēmumiem diezgan detalizētu informāciju par uzņēmuma spēju pārvaldīt ESG jomas, nodrošināt atbilstību normatīvajiem aktiem un noteikumiem, kā arī uzturēt atbildīgu praksi saistībā ar augstiem standartiem ESG jomās visā piegādes ķēdē. Jautājumu forma liek noprast, ka kredītiestādēm vēlams formāts būtu, ka uzņēmumi identificējamā mērā uzraudzītu un izvērtētu savu piegādātāju sniegumu ilgtspējas jomās un rīkotos atbilstoši šiem novērtējumiem. Tāpat tiek sagaidīts, ka uzņēmumiem būs izstrādātas politikas un procedūras dažādās iekšējās pārvaldības jomās un uzņēmumā ir deleģēts cilvēks, kurs atbild par</p>

Vienotajā ESG klientu anketā ietvertie tematiskie jautājumi	Autoru skaidrojums par iespējamām kredītiestādes gaidām attiecībā uz uzņēmuma sniegtajām atbildēm šobrīd un nākotnē
<ul style="list-style-type: none"> - Vai ir bijušas neatbilstības vai domstarpības, kas ietvērušas brīdinājumu, naudas sodu, sodu, uzņēmuma slēgšanu? - Vai ir reģistrēti gadījumi par pamatotām sūdzībām attiecībā uz klientu privātuma pārkāpumiem un incidenti, kas saistīti ar datu aizsardzību un klientu datu zudumu? - Vai uzņēmumam ir konkrēts darbinieks, kurš atbild par uzņēmuma iekšējās pārvaldības politiku un procedūru ievērošanu? 	<p>šo politiku un procedūru prasību ievērošanu uzņēmumā.</p> <p>Ievērojot, ka kredītiestāžu klienti Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēs ir arī neliela izmēra uzņēmumi, šādas prasības varētu būt grūti izpildāmas, ierobežotu resursu dēļ.</p>
<p>Saistībā ar gatavību zaļai pārejai</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vai uzņēmumam ir atsevišķa ilgtspējas stratēģija, vai arī tā ir būtiska citu dokumentu vai politiku sastāvdaļa? - Vai uzņēmums gatavo ilgtspējas ziņojumu, vai arī tas ir būtiska citu ziņojumu sastāvdaļa? - Vai uzņēmums gatavo citus ziņojumus, kas saistīti ar ilgtspēju (piemēram, Vides ziņojumu), vai izmanto jebkāda cita veida komunikāciju attiecībā uz saviem ilgtspējas plāniem? - Vai uzņēmumam ir ilgtspējas standartu sertifikāti vai Produkta vides deklarācija (EPD)? - Vai uzņēmums piedāvā videi draudzīgas preces/izmanto videi draudzīgas pieejas (piemēram, aprites ekonomikas principus)? - Vai uzņēmums piemēro Produkta vides deklarāciju (EPD) saviem produktiem/pakalpojumiem? - Vai uzņēmumam ir oglekļa kompensācijas mehānisms? - Vai uzņēmums ievēro starptautiskos vai vietējos labas prakses standartus un vai ir parakstījis kādas ārējas apņemšanās? - Vai uzņēmums ir ieviesis jebkādas aktivitātes, kas palīdz sasniegt turpmāk norādītos ES Taksonomijas vides mērķus? 	<p>Ar šiem jautājumiem kredītiestāde plāno noskaidrot uzņēmuma šā brīža gatavību, spējas un interesi nākotnē pielāgot savu darbību, produktus un piegādes ķēdi, lai atbilstu ilgtspējas prasībām un mērķiem, kas saistīti ar vides, sociālās un pārvaldības (ESG) principiem.</p> <p>Jautājumu forma ir šā brīža situāciju noskaidrojoša, t.i., uz jautājumiem daudzviet ir iespējams atbildēt ar "Jā" vai "Nē". Tomēr, jautājumos par dokumentu vai sertifikātu esamību, veidlapa paredz vietu dokumenta saites pievienošanai, kā arī, ja dokumenta nav, - jāsniedz atbilde – vai uzņēmums plāno tādu izstrādāt nākotnē.</p> <p>Tāpat jautājumos, kas saistīti ar produktiem vai pakalpojumiem, kā arī īstenotajām aktivitātēm saistībā ar virzību uz ES Taksonomijas vides mērķiem paredzēta vieta papildu skaidrojumiem un papildu informācijas sniegšanai, - rosinot domāt, ka kredītiestādi interesē ne tikai esošais stāvoklis uzņēmumā ("Jā" vai "Nē" līmenī), bet arī tā nodomi un apņemšanās nākotnē.</p> <p>Ievērojot, ka veidlapās sniegtos informāciju nākotnē paredzēts izmantot kredītiestādes kredītportfeļa veidošanā, var nojaust, ka uzņēmumu paustajiem nodomiem un apņemšanām var būt ietekme uz turpmākām uzņēmuma attiecībām ar kredītiestādi saistībā ar ilgtermiņa ieguldījumu un, iespējams, arī apgrozāmo līdzekļu kreditēšanu.</p>

Raugoties uz informāciju, ko paredzēts atklāt kredītiestādēm, iezīmējas nepieciešamība pēc uzņēmuma ilgtspējas jeb ESG stratēģijas, kas ļautu gan plānot uzņēmuma darbību ilgtspējas uzlabošanai uzņēmumā sistemātiski un ilgtermiņā, izvirzīt mērķus un sasniedzamos rādītājus, plānot darbības mērķu sasniegšanai un uzraudzīt attīstības progresu, lai iespējami atvieglotu uzņēmumam ilgtspējas informācijas atklāšanu sadarbībā ar kredītiestādēm un arī sadarbības partneriem piegādes ķēdes ietvaros.

Uz visiem jautājumiem anketā, protams, ir iespēja atbildēt noraidoši un pagaidām nav skaidri definēts, kāda tieši būs kredītiestāžu atšķirīgā rīcība šādās situācijās, tomēr ievērojot, ka finansējuma pieejamība ir viens no veidiem, kā plānots stimulēt tautsaimniecības virzību uz klimata neitralitāti un Eiropas Zaļā kursa mērķu sasniegšanu, var secināt, ka uzņēmuma sniegtajām atbildēm uz anketas jautājumiem varētu būt sasaiste ar finansējuma pieejamību un vai cenu nākotnē.

Papildus jāatzīmē, ka, lai atvieglotu ESG anketas aizpildīšanu, FNA ir izveidojusi SEG emisiju kalkulatoru, kas ietver šī kalkulatora lietošanas instrukciju/vadlīnijas¹⁰¹. Šis kalkulators ietver šādas sadaļas:

1. Pamatinformācija – šajā sadaļā paredzēts ievadīt šādus datus par uzņēmumu (organizāciju): pārskata gads, galvenā darbības valsts, darbības nozare un vai uzņēmums veicis 3.tvēruma SEG emisiju aprēķinu. Ja ir veikts 3.tvēruma emisiju aprēķins, tad uzņēmumam pašam jāievada aprēķinātās emisijas un jāsniedz īsas atbildes par to, kuras no 15 ietvertajām kategorijām un emisiju avotiem iekļautas šajā aprēķinā.
2. 1.tvēruma SEG emisijas – šajā sadaļā ir kalkulators veic aprēķinu šādām emisiju grupām:
 - 1) stacionārās emisijas – ietver aprēķinu emisijām no stacionāriem avotiem iekārtām, balstoties uz kurināmā (energoresursu patēriņu) vai telpu platību;
 - 2) nestacionārās emisijas – ietver aprēķinu emisijām no autotransporta. Aprēķinu tiek piedāvāts veikt, balstoties gan uz degvielas patēriņu (pamata variants), gan nobrauktā attāluma (nobrauktajiem km), gan arī transporta izmaksām;
 - 3) difūzijas emisijas – ietver aprēķinu emisijām no aukstumaģentu noplūdēm;
 - 4) emisijas no biogēniem avotiem – šī grupa sadalīta divās apakšgrupās:
 - a) zarnu fermentācija, kūtsmēsļu apsaimniekošana, organiskais mēslojums – ietver vienkāršotu aprēķinu, balstoties uz dzīvnieku skaitu un kūtsmēsļu izmantošanu (skat. zemāk),
 - b) augsnes dislāpekļa oksīda (N₂O) emisijas – ietver vienkāršotu aprēķinu, balstoties uz patērēto slāpekļa (N) mēslojumu (skat. zemāk).

Lauksaimniecības nozares uzņēmumiem īpaši ir aktuāla biogēno avotu emisiju sadaļa. Kā var secināt no šī kalkulatora vadlīnijām, tad emisijas Latvijas lauksaimniecības uzņēmumiem tiek aprēķinātas balstoties uz emisiju faktoriem, kas aprēķināti, pamatojoties uz Latvijas 2023.gada nacionālo SEG inventarizācijas pārskatu (NIR)¹⁰¹. Piemēram, attiecībā uz emisijām

¹⁰¹ <https://www.financelatvia.eu/siltumnicefekta-gazu-seg-emisiju-kalkulators/>

no zarnu fermentācijas piena liellopiem lietots emisiju faktors 4.2342 t CO² ekv./vienība, liellopiem, kas nav piena liellopi – 2.3271 t CO² ekv./vienība, aitām – 0.168 t CO² ekv./vienība u.c. Līdzīga pieeja ir lietota, aprēķinot emisijas no zarnu apsaimniekošanas. Augsnes N₂O emisijas ir aprēķinātas, piemērojot 4 emisiju faktorus atkarībā no lietotā N mēslojuma veida.

Minētā metodoloģiskā iespējams, ka ir pietiekoša, lai tuvināti novērtētu SEG emisijas lieliem portfeļiem, taču tai vienlaikus ir vairākas nepilnības:

1. Emisiju faktori dzīvniekiem tiek reizināti ar nominālo attiecīgās kategorijas dzīvnieku skaitu, neņemot vērā ganāmpulka struktūru jeb dzīvnieku skaitu grupu līmenī. Piemērām, SEG emisijas būtiski atšķiras starp slaucamajām govīm, jaunlopiem un teļiem.
2. Emisiju faktori dzīvniekiem, kā noprotams, ir iegūti kā aplēses no vidējām emisijām Latvijas līmenī saskaņā ar Latvijas NIR datiem. Līdz ar to šie emisiju faktori neņem vērā, ka dažādu lopkopības prakšu gadījumā (piem., saistībā ar kūtsmēslu apsaimniekošanu, dzīvnieku barošanu utt.) atšķiras SEG emisijas gan no zarnu fermentācijas, gan kūtsmēslu apsaimniekošanas.
3. Attiecībā uz augkopību (augsnes N₂O emisijām) emisiju faktori ir aplēsti saskaņā ar Latvijas NIR datiem. Tādēļ tie ņem vērā apstākli, ka dažādiem laukaugiem atšķiras slāpekļa izmantošanas efektivitāte un līdz ar to N₂O emisijas uz patērēto N mēslojuma vienību. Tāpat netiek ņemts vērā, ka dažādu N₂O emisiju samazinošu prakšu (piem., uztvērējaugu (starpkultūru) audzēšana, samazināta augsnes apstrāde u.c.) ietekme.

Iepriekš minēto nepilnību dēļ šis kalkulators neprecīzi novērtē SEG emisijas lauku saimniecību līmenī, it īpaši saimniecībām, kas īstenot SEG emisijas samazinošas prakses (pasākumus). Tādējādi šis kalkulators var sniegt neobjektīvu lauku saimniecības ilgtspējas novērtējumu.

NOVĒRTĒJUMA REZULTĀTI UN PRIEKŠLIKUMI

Veiktā pētījuma galvenie secinājumi ir šādi:

1. Ilgtspējas politiskais un tiesiskais regulējums, tostarp saistībā ar Taksonomiju joprojām turpina veidoties. Ir jau pieņemti daudzi pamata tiesību akti (regulas, direktīvas), kā arī daļa deleģēto aktu. Vienlaikus jāatzīmē, ka virkne būtisku deleģēto aktu vēl nav pieņemti vai pieņemti nepilnīgā apjomā, jo īpaši attiecībā uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm.
2. Šobrīd lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēm joprojām nav pieņemti tehniskās pārbaudes kritēriji attiecībā ne uz vienu no vides mērķiem. Jauns tehniskās pārbaudes kritēriju projekts provizoriski varētu tikt piedāvāts 2025.g., kad darbu sāks jaunais Ilgtspējīga finansējuma platformas un Eiropas Komisijas sastāvs.
3. Lai arī grozījumi Latvijas nacionālajā regulējumā ietekmēs uzņēmuma lieluma noteikšanu (tiek palielinātas dažu kritēriju robežvērtības lielā uzņēmuma statusa noteikšanai), šīs izmaiņas būtiski nemaina Agrolesursu un ekonomikas institūta iepriekšējo pētījumu secinājumus par Taksonomijas regulējuma, kā arī ilgtspējīgu finanšu regulējuma kopumā tvērumu lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēs.
4. Kredītiestādēm (bankām), kuras ir mazas un nesarežģītas iestādes, ir specifisks ilgtspējas informācijas atklāšanas regulējums. Piemēram, tām ir pienākums sagatavot pirmo ilgtspējas ziņojumu par 2026. pārskata gadu un tās var lietot biržā kotētu MVU ilgtspējas ziņu sniegšanas standartus, pat ja tās ir lielas uzņēmumi. Tomēr jāatzīmē, ka lielākās Latvijas bankas (jo īpaši tās, kas kreditē lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozares) ir lielas iestādes (Kapitāla prasību regulas kontekstā) un tādējādi uz tām attiecas vispārējais ilgtspējas informācijas atklāšanas regulējums. Ņemot vērā, ka gandrīz visas šīs lielākās bankas ir lielas uzņēmumi, tām būs nepieciešams sagatavot pirmo ilgtspējas ziņojumu vai nu par 2024., vai 2025. pārskata gadu. Tas attiecīgi nozīmē, ka tās tuvākajā nākotnē aktīvāk un vairāk pieprasīs klientiem, t.sk. lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem, sniegt tām ilgtspējas informāciju.
5. Lai arī MVU (izņemot biržā kotētie) nav Taksonomijas regulas un CSRD subjekti, Latvijā gan lauksaimniecības, gan pārtikas ražošanas nozarē uzņēmumi ir lielā mērā atkarīgi no ārējā finansējuma piesaistes iespējām, kā arī ir iesaistīti plašākās produktu piegādes ķēdēs, tādējādi paredzams, ka tiem tiešā vai netiešā veidā pieprasīs sniegt ar ražošanas un produktu ilgtspēju saistītu informāciju bankas un citi piegāžu ķēžu dalībnieki (pārsvarā lielas uzņēmumi, kuri ir regulējuma subjekti). Šogad pirmo reizi Latvijā kredītiestādes ir pieprasījušas saviem klientiem atklāt ilgtspējas informāciju, vairumā gadījumu izmantojot vienoto ESG klientu anketu, ko izstrādājusi Finanšu nozaru asociācija sadarbībā ar Lietuvas banku asociāciju, Igaunijas banku asociāciju un finanšu pakalpojumu sniedzējiem Baltijas valstīs. Anketas izpēte liecina, ka iezīmējas skaidra nepieciešamība pēc uzņēmuma ilgtspējas jeb ESG stratēģijas, kas ļautu plānot uzņēmuma darbību ilgtspējas uzlabošanai uzņēmumā sistemātiski un ilgtermiņā, izvirzīt mērķus un sasniedzamos rādītājus, plānot darbības mērķu sasniegšanai un uzraudzīt attīstības progresu, lai iespējami atvieglotu uzņēmumiem ilgtspējas informācijas atklāšanu kredītiestādēm vai savā starpā piegādes ķēžu ietvaros.

6. Lai ESG anketās sniegtu informāciju par uzņēmuma radītajām SEG emisijām, Finanšu nozares asociācija izstrādājusi un piedāvātā SEG kalkulatoru. Tā izpēte liecina, ka būtiska loma MVU klientu novērtēšanā ir aplēsēm, kas balstās uz nozaru vidējiem rādītājiem un citiem netiešajiem avotiem jeb aizstājējvērtībām. Tādējādi, izmantojot aprēķinos kalkulatoru šobrīd pilnvērtīgi netiek ņemtas vērā lauksaimniecības uzņēmumu īstenotās prakses SEG emisiju samazināšanai.
7. Lai gan lielāko Latvijas banku un attīstības finanšu institūcijas "ALTUM" gada pārskati un ilgtspējas pārskati salīdzinoši maz satur kvantitatīvus ilgtspējas mērķus, šie pārskati vienlaikus iezīmē, ka kopumā bankas un ALTUM plāno stimulēt klientus kļūt ilgtspējīgākus ("zaļākus") un pakāpeniski atteikties no tādu klientu finansēšanas, kas neatbilst banku vai ALTUM noteiktajiem ESG aspektiem. Jāatzīmē, ka bankas un ALTUM definē ESG aspektus plašāk nekā atbilstība Taksonomijas prasībām. Tomēr lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem, kas nespēs pierādīt savas saimnieciskās darbības vai plānoto ieguldījumu atbilstību banku vai ALTUM izvirzītajiem ESG aspektiem, draud būtiska pieejas finansējumam (t.sk. kredītam) pasliktināšanās.
8. Tālākā nākotnē (it īpaši pēc Eiropas vienotās piekļuves punkta izveides) būtiska ietekme var būt apstāklim, ka ilgtspējas ziņojumi būs plaši pieejami mašīnlasāma formātā, kas dos iespēju finanšu institūcijām un citām ieinteresētajām personām ar samērīgiem resursiem veikt ļoti apjomīgu ilgtspējas informācijas apkopošanu, analīzi utt. Tādējādi šī ilgtspējas informācija varētu tikt iekļauta dažādos automatizētos lēmumu pieņemšanas rīkos, piem., saistībā ar finansējuma piešķiršanu, finansējuma cenas noteikšanu, sadarbības partneru (piegādātāju) novērtēšanu (profilēšanu) u.c.
9. Ilgtspējīga finansējuma platformas rosinātā atvieglotā pieeja (*streamlined approach*) piedāvā ar Taksonomiju saistītas ilgtspējas informācijas atklāšanu topošā brīvprātīgo Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standartu biržā nekotētu MVU ietvaros. Šī pieeja kopā ar dažām citām rekomendācijām ir paredzēta, lai mazinātu MVU potenciāli "negatīvo" ietekmi uz banku zaļo aktīvu attiecību (GAR). Taču vienlaikus šī pieeja var nozīmēt, ka biržā nekotētiem MVU Taksonomijas regulējums ierobežotā apmērā var tikt piemērots tiešā veidā.

Galvenie priekšlikumi:

1. Lai novērstu situāciju, ka Taksonomijas regulējums, kā arī CSRD pasliktina ALTUM finanšu instrumentu (produktu) pieejamību MVU, ieteicams šos finanšu instrumentus papildināt ar atbalsta instrumentiem (t.sk. grantiem), kas palīdzētu MVU pierādīt to saimnieciskās darbības vai plānoto ieguldījumu ilgtspēju (piem., granti ar ilgtspējas pierādīšanu saistītu izmaksu finansēšanai). Ieteicams attīstīt ALTUM finanšu produktus, kas nodrošinātu elastīgu pārejas finansējuma pieejamību lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem, it īpaši MVU.
2. Ņemot vērā, ka Eiropas ilgtspējas ziņu sniegšanas standarti prasa uzņēmumiem sniegt informāciju par SEG emisijām, t.sk. 1., 2. un nereti arī 3.tvēruma emisijām, nepieciešams attīstīt metodoloģisko un konsultatīvo atbalstu lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem par SEG emisiju avotiem un novērtēšanu.
3. Lai novērstu situāciju, ka Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem, it īpaši MVU, no banku sektora un piegāžu ķēžu lielo dalībnieku puses tiek piemērotas nekorektas aplēses ilgtspējas jautājumos, nepieciešami pētījumi par šīm nozarēm būtiskiem ilgtspējas jautājumiem, kas ļautu iegūt ne tikai pētījumos balstītas nozares vidējās vērtības un citas netiešos avotos balstītas vērtības

(aizstājējvērtības), bet arī pētījumos balstītas aplēses vai aizstājējvērtības nozarē aktuālām praksēm, izejvielām, produktiem utt.

4. Līdz šim Latvijā lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoros ir maz pētīti jautājumi, kas skar Taksonomijas regulējuma radītos izaicinājumus. Tādēļ, lai risinātu zināšanu un atziņu trūkumu šajos jautājumos, būtu nepieciešami daudz plašāki no publiskā sektora finansēti pētījumi par šiem jautājumiem, lai lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumi spētu efektīvāk reaģēt uz pārmaiņām un adaptēties Taksonomijas regulējuma radītajiem izaicinājumiem. Līdzīgas izmaiņas ir nepieciešamas arī izglītības jomā, lai uzlabotu lauksaimniecības un pārtikas sektoru dalībnieku profesionālās zināšanas.

INFORMĀCIJAS AVOTI

Pētījumā izmantoti dažādi informācijas avoti, no kuriem būtiskākie ir ministriju prezentācijas un ziņojumi, citu institūciju veikti pētījumi, ES tiesību akti un to projekti, politikas plānošanas dokumenti, ES institūciju (t.sk. Ilgtspējīga finansējuma platformas) publikācijas (ziņojumi), kā arī intervijas un rakstveida komunikācija ar Latvijas Bankas, finanšu un lauksaimniecības sektora pārstāvjiem.

Ministriju un citu (t.sk. ES) institūciju, kā arī ekspertu grupu prezentācijas, pētījumi u.c.:

Pētījuma analizēta šāda informācija:

- Finanšu ministrijas, Zemkopības ministrijas u.c. prezentācijas un ziņojumi;
- Eiropas komisijas publikācijas, ziņojumi u.c.;
- Ilgtspējīga finansējuma platformas publikācijas;
- Eiropas Finanšu pārskatu padomdevēja grupa (EFRAG) publikācijas utt.;

ES un Latvijas tiesību akti un to projekti, politikas plānošanas dokumenti

Pētījuma ietvaros ir analizēti dažādi ES tiesību akti (regulas, direktīvas), tiesību aktu projekti, ES politikas plānošanas dokumenti, kā arī Latvijas tiesību akti (normatīvie akti).

Intervijas/rakstveida komunikācija

Lai iegūtu nepastarpinātu un padziļinātu priekšstatu par ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu, it īpaši Taksonomijas regulējuma ietekmi uz lauksaimniecības nozari ir veiktas intervijas un rakstveida komunikācija ar finanšu un lauksaimniecības sektora pārstāvjiem:

- Latvijas Banka (E.Kušners, G.Savicka, A. Jankovskis);
- Nasdaq Riga (M.Muižniece)
- Finanšu nozares asociācija (A.Brašmane)
- SEB banka (V.Toropovs)
- Sorainen (S.Rubīna, A.Sprūde)
- Sustainability Partners (A.Alksne-Bensone)
- Orients (J.Novicka)
- Zemnieku saeima (I.Grudovksa)

Papildus, kā būtiskus informācijas avotus, jāmin Eiropas Komisijas un Ilgtspējīga finansējuma platformas rīkoto vebināru "Financing the transition to a climate-neutral economy" (22.04.2024.) un Sorainen rīkotos vebinārus "ESG sarunas 14: Banku vienotā ESG klientu anketa un citi jaunumi" (28.05.2024.) un "ESG sarunas 16: Ilgtspējas informācijas atklāšanas likums" (15.10.2024.).

Informācijas avotu saraksts

1. ALTUM. Gada pārskats par gadu, kas noslēdzās 2023.gada 31.decembrī.

2. Auziņš A., Krieviņa A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2021.
<https://www.arei.lv/lv/projekti/2021/es-regulejuma-par-ilgtspejigu-ieguldijumu-veicinasanu-ietekmes-izvertejums-uz>
3. Auziņš A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V., Jansons I., Dreijere S. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2022.
<https://www.arei.lv/lv/projekti/2020/es-regulejuma-par-ilgtspejigu-ieguldijumu-veicinasanu-ietekmes-izvertejums-uz>
4. Auziņš A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2023.
<https://www.arei.lv/lv/projekti/2023/es-regulejuma-par-ilgtspejigu-ieguldijumu-veicinasanu-ietekmes-izvertejums-uz>
5. Eesti Pank. The list of other systemically important credit institutions and the requirement for the other systemically important institutions buffer. 05.10.2023.
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/505102023005/consolide>
6. EFRAG. Double materiality conceptual guidelines for standard-setting. Working paper. 2022.
<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=/sites/webpublishing/SiteAssets/appendix%202.6%20-%20WP%20on%20draft%20ESRG%201.pdf>
7. EFRAG. European Sustainability Reporting standard for listed small medium undertakings (ESRS LSME ED). Exposure draft. 2024.
<https://www.efrag.org/en/projects/esrs-lsme-esrs-for-listed-smes/exposure-draft-consultation>
8. EFRAG. PTF-ESRS Batch 1 working papers – Cover note and next steps. 2022.
<https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/Cover%20note%20for%20Batch%201%20WPs.pdf>
9. EFRAG. Voluntary standard for non-listed small- and medium-sized undertakings (VSME ED). Exposure draft. 2024.
<https://www.efrag.org/en/projects/voluntary-reporting-standard-for-smes-vsme/exposure-draft-consultation>
10. Eiropas Komisija. Komisijas paziņojums “Rīcības plāns: ilgtspējīgas izaugsmes finansēšana”. COM(2018) 97 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0097>
11. Eiropas Komisija. Komisijas paziņojums “Eiropas zaļais kurss”. COM(2019) 640 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640>
12. Eiropas Komisijas Deleģētā regulu (ES) Nr. 2019/815
13. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2021/2139.
14. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2021/2178.
15. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2022/1214.
16. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2022/1288
17. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2485.
18. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2486.
19. Eiropas Komisijas Deleģētā regula (ES) 2023/2772.
20. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES.
21. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/95/ES
22. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2022/2464.
23. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2024/1760.
24. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013.

25. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/1011.
26. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2088.
27. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852.
28. ESBG position paper on the GAR's review: a new hope for banks? July 2024.
<https://www.wsbi-esbg.org/wp-content/uploads/2024/07/0639-ESBG-position-paper-on-the-GAR-review-v2.pdf>
29. European Commission. Annual report on European SMEs 2021/2022.
https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/9e7fd906-c5b0-46c5-9b9e-4b62f6bce98f_en
30. European Commission. FAQs: How should financial and non-financial undertakings report Taxonomy-eligible economic activities and assets in accordance with the Taxonomy Regulation Article 8 Disclosures Delegated Act? 2022.
https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-01/sustainable-finance-taxonomy-article-8-report-eligible-activities-assets-faq_en.pdf
31. Finanšu instrumentu tirgus likums.
32. FNA. Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju kalkulators.
<https://www.financelatvia.eu/siltumnicefekta-gazu-seg-emisiju-kalkulators/>
33. FNA. Vienotā ESG klientu anketa.
<https://www.financelatvia.eu/vienota-esg-klientu-anketa/>
34. Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums.
35. Latvijas Bankas administratīvais akts Nr. 444/9 (18.12.2023.) "Par citu sistēmiski nozīmīgu iestāžu identificēšanu un atzīšanu un citas sistēmiski nozīmīgas iestādes kapitāla rezerves normas noteikšanu"
36. Parīzes nolīgums. 2015.
<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1730>
37. Platform on Sustainable Finance. A Compendium of Market Practices. How the EU's Taxonomy and sustainable finance framework are helping financial and non-financial actors transition to net zero. 2024.
https://finance.ec.europa.eu/publications/platform-sustainable-finance-report-compendium-market-practices_en
38. Platform on Sustainable Finance. Platform Briefing on EFRAG's Consultation on LSME and VSME ESRS. May 2024.
https://finance.ec.europa.eu/document/download/eaebd733-afa2-45b6-93ac-d372ee0db433_en?filename=240527-sustainable-finance-platform-response-efrag_en.pdf
39. SEB. Annual and Sustainability Report 2023.
<https://sebgroup.com/our-offering/reports-and-publications/annual-and-sustainability-reports>
40. SEB. Sector Policy on Agriculture, Fishing, Aquaculture and Animal Welfare for SEB Group. 2024.
<https://sebgroup.com/sustainability/our-ways/policies>
41. SEB Banka. Ilgtspējas pārskats 2023.
42. Swedbank. Annual and Sustainability Report 2023.
<https://www.swedbank.com/newsroom/press-releases.details.5A24C035E86F3C01.html>
43. Swedbank AS ilgtspējas ziņojums par 2023. gadu.